

U V O D N I K

Evo petog broja lista Srđ je naš! Prošli broj izašao je u prosincu 2012. Mnogo se toga otada dogodilo. Nakon dviju javnih rasprava u siječnju, u veljači smo skupili potpise za referendum. Argumentirajući i ukazujući na manipulacije i pritiske, dočekali smo referendum krajem travnja. Svibanj je donio zanimljive rezultate izbora za Gradsko vijeće. A u srpnju nam je gradonačelnik donio solomonsko rješenje za dvomjesečni problem konstituiranja većine u Gradskom vijeću – Dubrovački dogovor! Dogovor sa zajedničkim gazdom je ispoštovan. Nakon najžešćeg prosvjeda kojeg je Dubrovnik ikad vidio, povodom izglasavanja UPU-a Srđa 30. srpnja, uslijedila je uglavnom bonaca. Aktivni građani tražili su što još da naprave, ali su ih nagomilani osobni poslovi i zanemareni đardini, vinogradi i odnosi blago odvucli, da nadu ostave sudovima, novim vijećnicima ili Višnjemu, barem do nekog novog kolektivnog poleta.

Za vrijeme bonace, kompradorska Vlada radila je na zakonima kojim bi nastavila zamašniji javna i zajednička dobra prebacivati u ruke Kapitalu. Npr. kako tvrtki Razvoj golf besplatno prepustiti šumsko zemljište na Srđu? Novim Zakonom o šumskom zemljištu! Kako potjerati tvrdoglavce koji ne žele prodati parcele? Novim zakonima o izvlaštenju i strateškim investicijama! A kada bi „investitor“ u dogledno vrijeme zaista najavljeno gore i izgradio, umjesto nastavio mešetariti zemljištem, novi Zakon o radu pobrinuo bi se da se dodatno obezvrijedi tih tristotinjak radnih mjesta.

Prvi planovi te umorne jeseni, kada nas je po glavama nečim gumenim tupkala sveta priroda zajednice muškarca i žene, bili su da, pomalo svečano i spomenički, napravimo jednu analizu i interpretaciju, da nešto nakon ovih bitaka zaključimo, da ispravimo spin po kojem je referendumski rezultat debakl, a građani većinski za projekt. U tu svrhu obratili smo se volonterima inicijative kraćim upitnikom. Njihovi odgovori, koje možete pročitati na sljedećim stranicama, pokazali su da su (samo)kritičnost,

borbenost i volja živi. Čitav val novih protunarodnih zakona usmjerio je orijentaciju ovog broja na sadašnjost i budućnost, a ne samo na dokumentiranje i počast prošlosti.

Tako u ovom broju čitajte o privatizaciji vode u svijetu, jer se kod nas sprema okrupnjavanje vodovoda, kao, za očekivati je, uvod u privatizaciju vodne infrastrukture i vodnih resursa. Čitajte o grabeži obale i privatnom hotelskom ograđivanju plaža, jer je u tijeku donošenje Zakona o pomorskom dobru koji to omogućuje. Čitajte o tome kako i u uzor-Njemačkoj političari izigravaju volju naroda izraženu na referendumu, iako je tamošnje uređenje referenduma neusporedivo demokratskije. Politika i Kapital, opet, svugdje.

Ne zamjerite na dugim tekstovima. Treba širine i dužine da se vidi da problemi naše varoši, na primjer nasrtaji na Srđ i Omblu, nisu naša lokalna ili nacionalna specifičnost. Građani su u proteklih nekoliko godina izgubili Umjetničku galeriju, Revelin, Đivoviće, pola Lazareta, Srđ, uskoro i Državni arhiv u Sponzi, za Omblu bitka još traje. Sljedeći su na udaru vlasnici vezova u Gružu koji se izmiču u nepoznato radi komercijalne marine, te zgrada Radio Dubrovnika i vila Čingrija u kojoj je HRT. To da je neki prostor formalno i dalje u vlasništvu Grada stvarno znači da njime upravljaju stranke poput HNS-a, HDZ-a ili Vićana i to ne znači da nije otet građanima i javnoj namjeni. Zato su se svi koji to znaju zabrinuli zbog Vlahušićevog preuzimanja zidina u ime Grada. A u svemu nabrojenom je isti temeljni sukob – privatno protiv zajedničkog, tržište protiv demokracije, autoritet vlasti protiv razbora i dogovora. Iskoristimo ovo malo vremena prije žrvnja Sezone da štogod pročitamo.

Srđ je naš!

Uredništvo

PRIZNANJE 'KRUNOSLAV SUKIĆ' ZA NENASILNU AKCIJU U 2013. GODINU DODIJELJENO GRAĐANSKOJ INICIJATIVI 'SRD JE NAŠ'

Nagrada i priznanja za promicanje mirotvorstva, nenasilja i ljudskih prava "Krunoslav Sukić", koju je 2009. utemeljio Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka u čast jednog od svojih utemeljitelja, mirovnog aktivista i humanista Krunoslava Sukića, dodjeljuje se za osobit doprinos u zaštiti i promociji ljudskih prava i sloboda čovjeka i izvrsno i dosljedno promicanje kulture mira i nenasilja.

Nagrada i priznanja uručena su dobitnicima povodom Međunarodnog dana ljudskih prava 10. prosinca u Osijeku, a odabir dobitnika proveo je peteročlani Odbor nagrade u sastavu Dragutin Hedl, Zoran Pusić, Goran Božičević, Katarina Kruhonja i Franka Sukić.

Obrazloženje nagrade: „Priznanje 'Krunoslav Sukić' za nenasilnu akciju za 2013. godinu dodijeljeno je Građanskoj Inicijativi „Srđ je naš“ za nenasilno, kreativno, ustrajno i sustavno mobiliziranje, okupljanje i suradnju građana i građanskih udruga u zalaganju za očuvanje javnog dobra i za pravo građana da sudjeluju u odlučivanju kada su u pitanju javna dobra. To je prva inicijativa u RH koja je referendum o, za lokalnu zajednicu važnom pitanju uistinu i pokrenula.

Okupila je široki spektar udruženih i neudruženih građana, iz kulture, ekologije, civilnih i stručnih uključujući i arhitekta. Desetak udruga je stalno surađivalo, dvjestotinjak volontera je odradilo preko šest tisuća radnih sati, a preko sto uglednih Dubrovčana joj je izrazilo javnu podršku.

Najznačajnije poruke hrvatskoj javnosti inicijative "Srđ je naš" su: (a) građani žele sudjelovati u odlučivanju, (b) građani ne pristaju na netransparentnu spregu krupnog kapitala i političke trgovine (korupcije) na račun javnog dobra, i (c) građani žele razvoj u kojem nema sumnjivog pogodovanja, koji je u interesu zajednice, s brigom za okoliš, poštujući zakone i uzuse demokratskog načina donošenja odluka.

Zbog zakonskih odredbi odaziv 31% građana i 84% glasova protiv projekta izgradnje golf terena i smještajnih kapaciteta na Srđu nije bilo dovoljno da odluka postane obligatorna. Političkom odlukom aktualnog gradskog vijeća projekt je odobren.

Ipak, po svom značaju ova Inicijativa je nadmašila okvire lokalne zajednice - ona je primjer je koji inspirira niz sličnih inicijativa i iz kojeg se uči. Ovim Priznanjem zahvaljujemo na učinjenom i želimo svakoj građanki i građaninu uključenom u ovu inicijativu da razvijaju svoju i zajedničku moć nenasilnog napredovanja prema pravednijem društvu - time njeguju, održavaju i unapređuju mir.“

PRITISAK ODOZGO

Đuro Capor

Otkad je 2011. godine, neposredno prije isteka mandata, Vlada Jadranke Kosor predložila Saboru ukidanje Zakona o golfu, mnogi su se ponadali da se u našoj državi takav oblik korupcije, poznat iz Sanaderovog vremena, više ne može ponoviti.

Ipak, predstavnici istih onih stranaka Kukuriku koalicije koji su kritizirali Zakon o golfu i napuštali sabornicu u znak protesta protiv toga koruptivnog zakona, od trenutka kada su došli na vlast, nastavili su s istom praksom donošenja zakona kojima se omogućava sve ono što je u Zakonu o golfskim igralištima bilo skandalozno.

Stručnjaci za investicije u Milanovićevoj Vladi shvatili su da se ne može samo jednim zakonom diskvalificirati prostorno planiranje, ovlasti i potrebe lokalne samouprave kao i prava lokalnog stanovništva. Usprkos velikom protivljenju i opravdanim kritikama arhitektonske struke i dijela znanstvene zajednice, Hrvatski sabor na prijedlog Vlade donosi Zakon o prostornom uređenju i gradnji kao i Zakon o strateškim investicijama. Ono što

Povlačenjem Zakona o golfu u 2011. godine nisu se uklonile sve njegove posljedice, kako su to udruge civilnog društva zatražile ocjenom ustavnosti ovog zakona.

Vlada Jadranke Kosor je, shvativši da će Ustavni sud proglasiti neke odredbe tog zakona protuustavnim, preduhitrla tu odluku povlačenjem Zakona o golfu.

Županije i gradovi, koji su temeljem Zakona o golfu na golfske terene u svojim prostornim planovima „načičkali“ stotine vila i apartmana, nisu tu apartmanizacijsku anomaliju na sportskim terenima poništili kad je ona nakon ukidanja zakona ostala bez pravnog uporišta.

Vile i apartmani su, kao kosturi iz Sanaderovih vremena, nezakonito ostali u prostornim planovima, čekajući novi Zakon o prostornom uređenju i gradnji Anke Mrak-Taritaš kojim se ovo protuustavno stanje post-festum legaliziralo.

je nekad Sanader proglašavao nacionalnim interesom, Milanovićeva Vlada proglašava strateškom investicijom. U izradi su još dva zakona, Zakon o šumama i Zakon o izvlaštenju. U njima istaknuto mjesto zauzima briga zakonodavca za razvoj golf resorta na osjetljivim

Na novinarski upit kako će se Zakon o šumama reflektirati na projekt golfa na Srđu, prokurist tvrtke Razvoj golf Ivan Kusalić odgovorio je kako pozdravlja predloženi Zakon o šumama, ali da za njih dolazi prekasno jer su oni svoj problem riješili. Na koji način je Razvoj golf došao do oko 80 hektara državnih šuma i pašnjaka na Srđu, javnosti nije poznato. Moguće je da se radi o sličnom medijskom manevru kao kada su predstavnici tvrtke Razvoj golf tvrdili da njima nije potreban Zakon o strateškim investicijama te da svu infrastrukturu za projekt namjeravaju platiti sami. Danas je svima jasno da su kandidirali projekt za stratešku investiciju i nastavak državnih ulaganja u infrastrukturu potrebnu golfo-gradu.

prirodnim područjima koje je država donedavno bila dužna štiti.

Prepreka u ovom slučaju ne smiju biti ni državne šume koje se inače nisu smjele prodavati, ni privatni vlasnici koji ne žele prodati zemlju za neki novi golfersko-nekretninski Eldorado.

Kad se pogleda praktična primjena ovih zakona, oni su tu da pomognu spretnim „poduzetnicima“ da nametnu lokalnom stanovništvu projekte poput Tri sestrice, Srđ ili Dubu Stonsku.

Od desetak projekata koji su pristigli u Vladu ne bi li ih se proglasilo strateškom investicijom da bi po posebnim procedurama dobili dozvole i financijske olakšice, čak dva projekta su iz Dubrovačko-neretvanske županije, Tri sestrice i Srđ. Kao da do sada ministri poput Lorenčina, Grčića, Mrak-Taritaš, Vrdoljaka, Zmajlovića, Zlatar-Viočić nisu svu moguću medijsku i institucionalnu potporu davali ovim projektima. Time su dali jasan signal DORH-u i MUP-u da zaobilaze mutne procese kojima su ovi projekti preskakali zakonske i proceduralne prepreke.

Slični ovakvi paketi zakona pisali su se u Grčkoj i Španjolskoj i omogućavali su izgradnju resorta od Krete do Coste del Sol. Međutim, takvi projekti i prodaja nekretnina koja se podmeće pod turizam nisu pomogli ovim državama da izbjegnu financijski kolaps početkom gospodarske krize. Upravo suprotno, gradovi duhova na grčkoj i španjolskoj obali su u ovo vrijeme gospodarske krize dodatni uteg oko vrata jedinicama lokalnih samouprava kojima su oduzeti dragocjeni resursi, prostor i

voda, a računi za održavanje infrastrukture ovih naselja ostaju lokalnom stanovništvu.

Ako neki od ovakvih otimačkih projekata negdje zapne po pitanju konzervatorske suglasnosti ili demokratskih institucija poput referenduma, iskustvo Dubrovnika i tzv. Dubrovačkog dogovora pokazuje da je i taj problem lako rješiv. I lijevi, i desni, i liberali, i nacionalisti, i kriminalci na političkoj sceni udružiti će se i zajedničkim naporom nametnuti građanima volju investitora.

Situacija na gradskom vijeću grada Dubrovnika 30. srpnja 2013. godine, kada su vijećnici tzv. Dubrovačkog dogovora odbacili amandmane, posebno je znakovita. Amandmanima se tražilo da cjelokupne troškove opremanja infrastrukture potrebne golfo-gradu na Srđu snosi tvrtka Razvoj golf. Rezultat vijećničkog glasanja pokazuje da ta tvrtka i njeni zastupnici u Gradskom vijeću računaju na to da će im Republika Hrvatska nastaviti pogodovati na isti način kao i dosada u slučaju izgradnje podzemne trafostanice pod Srđem. Slijedi ništa manje skupa potrošnja javnih sredstava za izgradnju cesta i vodovoda odnosno cjelokupne infrastrukturne mreže apartmanskog resorta na Srđu. U tom smjeru ide i izjava prokurista tvrtke Razvoj golf Ivana Kusalića koji očekuje da predstavnici države oforme neko tijelo koje će na svim nivoima ishoditi dozvole za infrastrukturu potrebnu investitoru.

Bajka o takozvanom Sportsko-rekreacijskom centru za građane na Srđu, kojega će opremiti investitor i koji će biti potpuno otvoren građanima, rasplinula se na primjeru sportske dvorane. U vrijeme javnih rasprava o projektu tvrdilo se da će Razvoj golf platiti izgradnju svih sportsko-rekreacijskih sadržaja na platou Srđa te da je svejedno čije je vlasništvo nad zemljištem u okviru sportsko-rekreacijskog centra.

Gradonačelniku bliski mediji proglasili su darovanje komada zemljišta namijenjenog izgradnji sportske dvorane na Srđu od strane tvrtke Razvoj golf gradu Dubrovniku dokazom darežljivosti i dobronamjernosti investitora. Zapravo se radi o još jednom izbjegavanju obveze izgradnje sportsko-rekreacijskih sadržaja za javne potrebe koju je investitor prebacio na građane Dubrovnika. Sada je posve jasno da će sportsku dvoranu na Srđu, ako do njene izgradnje ikada dođe, platiti i izgraditi građani Dubrovnika te da nikakvog javnog interesa u ovakvom projektu apartmanizacije Srđa nikada nije ni bilo.

KRONOLOGIJA

2013.

nom izvješću o pretprijetnom monitoringu te o nizu pitanja koje Hrvatsku čekaju uoči stupanja u članstvo. Šest dana prije kod Barrosa je gostovao izraelski predsjednik Shimon Peres. Kasnije se od neimenovanih visokih izvora u vladi doznalo da je Barroso obavijestio Milanovića da su preko Peresa do njega doprle informacije o neshvatljivim preprekama na koje je u Hrvatskoj naišao ulagač iz Izraela, Aaron Frenkel.

- **16. veljače.** Proslava uspješno skupljenih potpisa i dodjela priznanja volonterima Dubrovačkog referenduma.

- **20. veljače.** Inicijativa SJN na konferenciji za medije prilikom predaje potpisa i zahtjeva za raspisivanje referenduma Gradskom vijeću, izražava nadu da neće biti manipulacija s datumom referenduma i da će referendum, razumno, biti raspisan na dan lokalnih izbora.

- **25. veljače.** Potpredsjednik Vlade Branko Grčić plaši javnost odštetom golferima. "Alternativa projektu jest da će investitori tužiti Grad Dubrovnik ili Republiku Hrvatsku i zasigurno će po međunarodnom planu dobiti masnu odštetu! Takvih međunarodnih sporova u ovom trenutku imamo nekoliko stotina, a vrijedni su nekoliko milijardi eura... Ako je usvojen Prostorni plan, ako su u demokratskoj proceduri usvojeni i niži urbanistički planovi i ako je investitor mukotrpo kupovao parcelu po

parcelu i tako potrošio 40 milijuna eura, čime je usput i obogatio neke ljude, pa tko to ima pravo zaustaviti?!", izjavio je u Splitu odgovarajući na pitanje Iva Rudenjaka iz Dubrovnika o uspjehu referendumske inicijative u Dubrovniku. Vlada kasnije odgovara da Grčić nije mislio na konkretan projekt, nego govorio općenito.

- **26. veljače.** Vlahušić premijeru Milanoviću javno poslao „zamolbu za uklanjanjem svih nejasnoća s kojima se suočavaju birači s područja Dubrovnika“, ljubopitljiv o zakonitosti referenduskog pitanja i posljedicama ako građani na referendumu odgovore pozitivno ili negativno.

- **7. ožujka.** Savjetodavno Povjerenstvo za procjenu utjecaja na okoliš projekta na Srđu prihvatilo je Studiju i jednoglasno izglasalo odluku da, uz primjenu određenih mjera zaštite okoliša, zahvat neće imati značajan utjecaj, odnosno da ima prihvatljiv utjecaj na okoliš. Zmajlović najavio da će Ministarstvo zaštite okoliša u idućih 30 dana izdati rješenje. Inicijativa SJN i Zelena

- **8. siječnja.** Javna rasprava o Studiji utjecaja na okoliš za projekt na Srđu u ponovno prepunom kinu Sloboda. Izrađivači neuvjerljivo Studiju pokušali predstaviti kao cjelovit dokument, iako u nju nisu uključeni svi dijelovi projekta. Naime, dva turistička naselja, Bosanka Sjever i Bosanka Jug, opsega 20ha s 1600 kreveta, nisu obuhvaćena ovom studijom. Radi toga, ali i cijelog niza drugih nepravilnosti, Zelena akcija najavila tužbu ukoliko ova studija dobije pozitivnu ocjenu povjerenstva MZOiP. Pjevala se „Sluga stranog kapitala“, Lucićev prepjev „Lule starog kapetana“.

- **15. siječnja.** Ministar turizma Veljko Ostojić izjavio je za Slobodnu Dalmaciju da se u slučaju Srđa „treba jasno kazati da se tu radi o nekretninskom projektu i tako ga treba tretirati“.

- **24. siječnja.** Javna rasprava o UPU-u tzv. Športsko-rekreacijskog centra s golfskim igralištem i turističkim naseljem Bosanka-sjever i Bosanka-jug. Projekt dan na javni uvid samo tri dana prije. Nakon dva sata rasprave koju moderira gradonačelnik Vlahušić, dvije trećine okupljenih napušta javnu raspravu frustrirani gradonačelnikovim ignoriranjem postavljenih mu pitanja.

- **30. siječnja.** Prvi sastanak s volonterima za dogovor oko početka skupljanja potpisa, pod oskudnom rasvjetom zbog izgorjele trafostanice.

- **31. siječnja.** Radio Dubrovnik prestaje emitirati plaćene oglase kojima SJN obavještava građane o skupljanju potpisa za referendum, po nalogu ravnatelja HRT-a Gorana Radmana, koji je to obrazložio time da građanske udruge ne bi trebale zakupljivati komercijalni prostor na javnom mediju, već bi trebale dobiti prostor u emisijama.

- **1. veljače.** U prilogu o dubrovačkom referendumu, umjesto pitanja kolegici u Dubrovniku, urednik Drugog dnevnika Zoran Šprajc iznio je tendenciozne i velikim dijelom neistinite konstatacije o projektu. Usto, korektni komentar novinarko Sandre Lacković o velikom odazivu građana Dubrovnika, pratio je propagandni film investitora, i to u udarnom informativnom terminu javnog servisa.

- **1.-15. veljače.** Skupljanje potpisa za referendum. Sudjelovalo više od 200 volontera. Prikupljeno 10 890 potpisa.

- **13. veljače.** Zoran Milanović razgovarao u Bruxellesu s predsjednikom Europske komisije Barrosom o završ-

akcija upozorili da „u studiji nije napravljena procjena utjecaja na faunu, ni na morski ekosustav. Ovaj projekt bi trajno uništio 62% prirodnih površina šuma i šumskog zemljišta. Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja bilo je višestruko kritizirano zbog nekvalitetnih studija utjecaja na okoliš i odbacivanja prijedloga i komentara javnosti, kako od građana, udruga za zaštitu okoliša, relevantnih i cijenjenih stručnjaka, tako i od Europske komisije“.

- **11. ožujka.** Iako se u javnosti nisu izjašnjavali protiv referendumu, već izražavali uvjerenost u podršku građana, tvrtka "Razvoj golf" tražila je od Ministarstva uprave da proglasi nezakonitim referendumsko pitanje. Tražili su od Ministarstva da ih prizna strankom u postupku i omogućiti sudjelovati u provjeri (ne)pravilnosti prilikom prikupljanja potpisa i sudjelovati u provjeri verificiranja svakog pojedinog birača. "Ovdje postavljeno referendumsko pitanje smatramo nedozvoljenim i predlažemo da Ministarstvo uprave utvrdi da referendumsko pitanje nije u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju i gradnji, a time niti sa Zakonom o referendumu i Zakonom o lokalnoj samoupravi te da u tom smislu donese odluku da predmetno pitanje nije sukladno odredbama navedenih zakona", pisalo je u dopisu.

- **17. ožujka.** U kinu Sloboda održana tribina o ekonomskim aspektima golf resorta. Za razliku od gradonačelnika koji je poručivao kako ne zastupa stajališta investitora već govori o prihvatljivosti i koristima ovoga projekta, gosti tribine dr. Ivo Kunst s Instituta za turizam, dr. Saša Poljanec Borić s Instituta za društvena istraživanja Ivo Pilar i čelnica Zelene akcije mr. Jagoda Munić argumentirano su ustvrdili da je "nekretninska investicija" na Srđu s ekonomskog i drugih aspekata nepovoljna za Dubrovnik.

- **27. ožujka.** Ministar uprave Arsen Bauk proglašava ispravnim prijedlog za raspisivanje referendumu, priznajući 9085 potpisa, što je 22,5 % biračkog tijela grada Dubrovnika.

- **Istog dana.** Komentirajući održavanje referendumu ministar turizma Darko Lorencin istaknuo je da „kakav god rezultat bio i što god da se oko tog projekta dešavalo ne utječe dobro na investicijsku klimu u Hrvatskoj“.

- **28. ožujka.** Olga Murrati, tadašnja predsjednica Gradskog vijeća, promijenila datum održavanja sjednice Gradskog vijeća s očekivanog 8. na 6. travnja, kako bi se, pomoću zakonskih rokova za raspisivanje referendumu, uklonila mogućnost da se referendum održi na dan lokalnih izbora 19.svibnja.

- **3. travnja.** Ministar zaštite okoliša i prirode Mihael Zmajlović potpisao rješenje o prihvatljivosti projekta.

- **19. travnja.** Kako je i najavljeno na javnoj raspravi u siječnju, Zelena akcija, Srđ je naš i Udruženje hrvatskih arhitekata tužili Ministarstvo zaštite okoliša i prirode zbog Rješenja o prihvatljivosti Zahvata za okoliš za golf resort na Srđu..

- **26. travnja.** U emisiji Hrvatskog radija „U mreži prvog“ gradonačelnik Vlahušić je uputio poziv građanima da budu aktivni i ostanu doma.

- **28. travnja.** Referendum. Na referendum se odazvalo 31,51 posto birača. Od ukupno upisanih 38.007 glasalo je 11.977. Nevažećih listića bilo je 77. Za projekt je glasalo 1846 (15%) glasača dok je protiv bilo 10.051 glasač (84%).

- **19. svibnja.** Lokalni izbori – u gradsko vijeće ulazi troje vijećnika Kandidacijske liste grupe birača „Srđ je Grad“, proizašle iz inicijative Srđ je naš, osvojivši 10,54 %, tj. 1.923 glasa. U drugi krug izbora za gradonačelnika ulaze Vlahušić i Teo Andrić.

- **12. srpnja.** Na inicijativu gradonačelnika Vlahušića, uspostavljena velika koalicija HNS – HDZ – HSP AS – SDP – HSS – DDS. Za predsjednika gradskog vijeća dogovoren Niko Bulić. Time je okončano gotovo dvomjesečno kalkuliranje, pregovaranje, iščekivanje i spekuliranje o novim izborima, te osigurano da izglasavanje UPU Srđa do roka u kolovozu ne dođe u pitanje.

- **26. srpnja.** Inicijativa SJN predala Gradskom vijeću zahtjeve 850 građana da i oni sudjeluju na sjednici Vijeća 30. srpnja radi praćenja rasprave o urbanističkom planu uređenja platoa Srđ. Potpisi su skupljeni u tri dana na nekoliko štandova po gradu, a građani su se upisivali i u knjigu dojmova o tzv. dubrovačkom dogovoru. Istog dana presicu je održala i skupina branitelja Srđa 1991. izražavajući protivljenje gradnji na Srđu.

- **30. srpnja.** Sjednica Gradskog vijeća na kojoj je sa 16 glasova za, sedam protiv i jednim suzdržanim izglasano Urbanistički plan uređenja tzv. Športsko-rekreacijskog centra s golfskim igralištem i turističkim naseljem Bosanka-sjever i Bosanka-jug. **Niko Bulić, Dubravka Marunčić, Mario Obuljen i Dubravka Šuica iz HDZ-a; Ivan Šimunović i Slobodan Vukotić iz HSP dr.Ante Starčevića; Matija Čale-Mratović, Matko Munitić i Antun Pravedan iz HNS-a; Vide Matić iz HSS-a, Božidar Memed iz SDP-a; Ivo Jadrušić iz HSU-a, Pero Vićan, Zoran Cikatić i Doris Lepeš-Matić iz DDS-a, te Olga Murrati** – glasali su za usvojenje UPU-a. Protiv su glasali Igor Miošić, Mariela Marković i Ivan Viden s KLGB „Srđ je grad“; Matko Bupić, Dolores Lujčić i Maro Kristić iz Hrvatskih Laburista stranke rada, te Ivo Gjaja iz HSLS-a. Tatjana Šimac Bonačić iz SDP-a bila je suzdržana, a Mira Buconić iz HSS-a nije bila nazočna na sjednici. Sjednicu je dočekao i ispratio sedmosatni prosvjed više stotina građana ispred Gradske vijećnice, obilježen blokadom ulaza u Gradsku vijećnicu i velikim brojem oklopljenih policajaca.

- **28. rujna.** Inicijativa SJN uoči sjednice Gradskog vijeća održala mirni prosvjed kojim je pokazala kako građani Dubrovnika neće zaboraviti vijećnicima koji su u srpnju glasovali za izgradnju golfograda na Srđu, izdaju sugrađana i javnog interesa.

- **25. listopada.** Hrvatski sabor donio Zakon o strateškim investicijama.

- **30. studenog.** Gradsko vijeće grada Dubrovnika prihvatilo poklonjeno zemljište od tvrtke Razvoj golf. Obećanja koja su se čula na javnim raspravama da će Razvoj golf platiti izgradnju čitavo sportsko-rekreacijskog centra na Srđu pokazala su se kao velika laž. Dvoranu će svojim novcem izgraditi građani Dubrovnika.

- **6. prosinca.** Hrvatski sabor donio novi Zakon o prostornom uređenju. Projekti poput golf resorta na Srđu ne trebaju više potvrdu stručnih službi županije o usklađenosti s županijskim prostornim planom.

ČUVANJE ROBE U DUBROVAČKOM SWINGERAJU

Luko Brailo

Dok androidna koalicija „Dubrovački dogovor“ naziva Sporazumom o strateškom partnerstvu za promicanje interesa Grada Dubrovnika i njegovih građana, upravo praksa tih DD-ovaca jasno pokazuje da se radi o politikantskom swingeraju nespojivih stranaka (SDP, HNS i HDZ) koje, kao i njihove podržavatelje, zanima jedino gola vlast. Odrednice DD-a o tobožnjem novom modelu upravljanja gradskom upravom i resursima Grada Dubrovnika koji donosi „potpuno novu dimenziju predstavničke demokracije u Hrvatskoj“ tek su floskulaški ukras koji vladajućoj braći i sestrama služi za, primjerice, izglasavanje golferskog urbanističkog plana o apartmanizaciji Srđa u korist privatnog investitora.

Dubrovnik ima izražen potencijal gospodarskog rasta u naredne četiri godine te gospodarstvo Dubrovnika vidimo pozitivnim čimbenikom gospodarskog razvoja Hrvatske. Stoga ovom Sporazumu pristupamo u dobroj vjeri kako taj potencijal ne bi bio kompromitiran političkim nesuglasicama i neslogom, odnosno kako bi se formirala snažna i odgovorna gradska vlast. Potpisnici ovog Sporazuma spremni su zajednički poduprijeti veliki investicijski ciklus privatnih i javnih investitora koji je pred nama kako bi smo odgovornim upravljanjem podigli investicijsku klimu i konkurentnost Dubrovnika i Hrvatske na višu razinu.

NOVI MODEL

Tako su lanjskog proljeća, nakon lokalnih izbora, dubrovačkoj i široj javnosti Andro Vlahušić, Dubravka Šuica, Niko Bulić, Olga Muratti, Antun Pravedan i drugi čelnici izabrane gradske vlasti objašnjavali kako je i zašto došlo do „Dubrovačkog dogovora“, odnosno Sporazuma o strateškom partnerstvu za promicanje interesa Grada Dubrovnika i njegovih građana. Pa su se rukovodeći tim „novim modelom“ dogovorili kako će na radost svekolikog puka udružiti čudesne političke snage iz ideološki nespojivih stranaka (SDP, HNS i HDZ) uz svesrdnu potporu HSP-a – dr Ante Starčević, HSS-a i Saveza hrvatskih umirovljenika, HSU-a i Bošnjačko-demokratske stranke te neizbježnog Dubrovačkog demokratskog sabora (DDS) Pera Vićana. Sve to „u želji da Grad i nadalje bude snažno društveno i gospodarsko središte Hrvatske“ kako bi gradonačelnik Andro Vlahušić (HNS) imao snažno Gradsko vijeće koje će ga većinski podupirati do isteka mu drugog mandata. Pritom su se izdaleka ispričavali biračima jer, eto, glasuju za DD „kad nemaju drugog izbora“, ali su i glasači dobili jezikovu juhu budući da su crveno-narančastocrnu i pridruženu joj koaliciju „zapravo sami stvorili svojim neobičnim izborom vijećnika“. Pa kad je već nastupila takva situacija, a što onda Grad ne bi dogovorno vodila swingerski nastrojena politikantska braća i sestre kojima je ponajprije do interesa građana, a onda pomalo, nemojmo se lagati, i do vlastita sudjelovanja u vlasti. Izvan toga su, istine radi, ostali jedino vijećnici Hrvatskih laburista i Liste „Srđ je Grad“ te predstavnik HSLS-a.

INGROPANI INTERESI

Jest da su referendum o golf parku na Srđu i događanja s tim u vezi već povijest, ali valja podsjetiti kako je

usred ljeta većinsko društvo iz DD-a uz jake snage MUP-a, kojih ni u danima najžešćih agresorskih napada na Dubrovnik na prvim crtama bojišnice ni na gradskim ulicama nije bilo u tolikom broju, izglasovalo čuveni urbanistički plan golfizacije Srđa što je samo loša i neuvjerljiva izlika za planiranu apartmanizaciju tog platoa i obližnje Bosanke.

Bilo je otužno tada biti u Vijećnici, slušati i izvještavati kako su vijećnici SDP-a i HNS-a na čelu s Vlahušićem, dakle stranaka koje su se dok su bile u oporbi na državnjoj i lokalnoj razini HDZ-u grozile ustavnim i inim tužbama o namjeravanoj golfizaciji Hrvatske, pronalazili nevjerojatne razloge kako bi nekretninski projekt Aarona Frenkela i Maje Brinar dobio zeleno svjetlo.

Pritom im je obilato sekundirao HDZ podupirući svoje stare golfersko-nekretninske planove dodatno potvrđujući kako u Dubrovniku nema stvarne lijeve ili desne opcije, već postoje samo ingropani interesi bez obzira na stranački predznak. Ili, floskulaški rečeno, postoji „izražen potencijal gospodarskog rasta“ za koji su potpisnici DD-a „spremni zajednički poduprijeti veliki investicijski ciklus privatnih i javnih partnera“. Baš onako kako je i zapisano u Sporazumu o strateškom partnerstvu za promicanje interesa Grada Dubrovnika i njegovih građana.

NAČELA IZVRSNOSTI

Položivši prvi veliki ispit pred prvim velikim privatnim investicijskim partnerom, društvo iz DD-a dalo se u razradu ostalih načela iz Sporazuma o strateškom partnerstvu. Pa se tim slijedom pristupilo imenovanju predstavnika Grada Dubrovnika u tijela i uprave gradskih poduzeća pri čemu je naglašeno kako će se sudionici DD-a „voditi prvenstveno načelom stručnosti u omjerima zastupljenosti stranaka u vijećničkoj većini“. To hoće reći da predstavnike Grada Dubrovnika u upravnim tijelima, upravnim vijećima i nadzornim od-

borima imenuje i predlaže gradonačelnik uz prethodni dogovor s predstavnicima svih stranaka sudionica DD-a. Ti predstavnici, kao i čelni ljudi gradske uprave „biraju se po načelima izvrsnosti“, uz dodatak kako će se ti postupci odvijati, a kako drugačije nego „sukladno zakonu“.

Kako je taj proces tekao, točnije raspodjela preostalog plijena nakon što je androidni blok mjesto predsjednika Gradskog vijeća prepustio HDZ-u, osiguravajući se sa zamjenicama iz HNS-a i SDP-a, iznimno je bilo vidljivo recimo, u imenovanjima novih direktora „Vrtlara“, „Sanitata“, „Domouprave“... Ili pak u ukidanju donevanih kulturnih vijeća koja su pretvorena u amorfnu skupinu ljudi biranih, dakako, po načelima stručnosti. A kako drugačije kad je aktualni dubrovački gradonačelnik, kao nadaleko poznati legalist s nepravomoćnom presudom za zlorabu položaja i ovlasti, prije svih zainteresiran da odvijanje i tih postupaka bude „sukladno zakonu“.

IZOSTANAK RASPRAVA

Sjednice Gradskog vijeća, zapisano je također u DD-u, održavat će se minimalno deset puta godišnje, a po mogućnosti jednom mjesečno na unaprijed dogovoreni datum, a svaka odluka koja se na Vijeću ne donese poslat će se gradonačelniku i upravnim odjelima gradske uprave i pripremu za sljedeću sjednicu Gradskog vijeća. Koliko je to bitno načelo DD-a zaživjelo u proteklih osam mjeseci vidi se, primjerice, po izostanku rasprava o položaju Dubrovnika u budućem regionalnom ustroju Hrvatske, Dubrovniku – europskom gradu kulture 2020... Odnosno o, recimo, novim čudesnim rješenjima o upravljanju zidinama i političkim nasiljem raskinutom valjanom ugovoru s Društvom prijatelja dubrovačke starine (DPDS) koje je Ustavni sud RH sukladno zakonu (bez navodnika) suspendirao do daljnjega. Pa je sad suspenzija tog od početka krajnje suspektnog pravnog akta postala „stvar odnosa Sabora i Ustavnog suda“, u što se gospodin gradonačelnik, je li, ne bi htio miješati.

BOLI GLAVA

Nakon što je prihvaćen klimavi gradski proračun za 2014. godinu, planirani prihod od zidina je otišao, koncesija za žičaru još nije utvrđena, svoje snage Gradsko vijeće i gradonačelnik usmjeravaju prema „projektima i programima važnima za Grad“, pa će s tim u vezi „usko surađivati s hrvatskom Vladom, zastupnicima u hrvatskom Saboru i Europskom parlamentu“. Od tih projekata i programa „važnih za Grad“ u proteklom razdoblju djelovanja DD-a građane Dubrovnika, u čije je ime većinska skupina swingerski nastrojanih vijećnika zaključila Sporazum o strateškom partnerstvu, naprosto boli glava. I to na dnevnoj bazi, toliko toga stiže iz Zagreba i Bruxellesa da bi se svesrdno pomogla „potpuno nova dimenzija predstavničke demokracije“, kakva je, ako niste znali, zaživjela u „gradu podno Srđa“.

Za koju u „Hrvatskoj dosad nije bilo razumijevanja zbog ideoloških podjela i partikularnih interesa političkih stranaka“, tvrde tvorci „Dubrovačkog dogovora“. Od lanjskog ljeta do danas dubrovačkoj i široj javnosti jedino nisu dali do znanja - tko u „novom modelu upravljanja gradskom upravom i resursima“ čuva robu dok traju te beskrajno uvredljive politikantske igre HNS-a, SDP-a, HDZ-a, HSS-a, DDS-a...?

I ostalih sudionika tobožnjeg Sporazuma o strateškom partnerstvu za - nije teško dokučiti - tobožnje promicanje interesa Grada Dubrovnika i njegovih građana.

Igor Lasić

IGRA JE NAM JEŠTENA

Govoreći o novinama u Dubrovniku, naime, onima koje na lokalno društvo realiziraju dominantan utjecaj, nužno je primijetiti da u prvom redu imamo posla s općeinformativnim izdanjima Europapress holdinga. U tom žanru Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Globus i Dubrovački vjesnik - kojim god redosljedom - zapremaju gro plasmata dubrovačkih kioska. A medijska slika referenduma o golfu, i svega što se ranije oko toga zbivalo, odigrala je nesumnjivo presudnu ulogu u konačnoj, odnosno dosadašnjoj bilanci čitavog predmeta.

S primjerom Jutarnjeg lista, udarne igle EPH-ove političke škole, najviše dolazi do izražaja zanemarivanje cjelovite informativnosti sadržaja, a upada u oko ideologiziranost na strani poduzetnika. Ograničit ćemo se na 2013. godinu, do referenduma i konca travnja. Jedan vanjski autor, nekadašnji ministar turizma Ivan Herak, dobiva u tim novinama 14. siječnja značajan prostor da razmotri komercijalni aspekt života Dubrovnika, implicirajući kako se društveni razvoj grada podrazumijeva isključivo u tom kontekstu. Ali, zar je Herak pritom slučajni gost-komentator? Nipošto, jer je dobro poznat kao prvi službeni golferski propagandist u Hrvatskoj.

Strane ulagače on priziva kao spasonosne, i tu ne postoji razvojna perspektiva bazirana na vlastitim snagama. Lokalno društvo za Heraka nije subjekt, tek varijabla u funkciji apstraktnog profita, i zato je posve ovisno o njemu. U tzv. lead – nekoliko riječi izdvojenih uz članak – stavljen je zaključak autora kako bi odbacivanje projekta bila „još jedna poruka potencijalnim investitorima da je ulaganje u Hrvatsku nemoguća misija“. Slovo razlike u deklinacijskom sufiksu odaje ideološku podvalu: trebali bismo povjerovati da je riječ o ulaganju „u Hrvatsku“, a ne „u Hrvatskoj“.

Skrivanje zbiljskog titulara poslovnog interesa jest osobito cijenjena marketinško-politička, dakle, public-relations vještina u epohi postindustrijskog kapitalizma. Mediji su najprikladnije sredstvo za reprodukciju takve kameleonske mimikrije, kao istinski trambulin našim kompradorima u službi uglednih globalnih developera, ustvari bjelosvjetskih švercera oružja i narodnog udesa općeg tipa. Pa, otud i u Jutarnjem, nad Herakovim tekstom, naslov „Zašto je golf na Srđu presudno važan za hrvatski turizam“, bez upitnika.

No, spomenuti narod, lišen medija koji djeluju u njegovu interesu, katkad se oglašava i po zadanim mu ogradama (vidi fotografiju uz ovaj tekst). Ako je komu, pak, neuvjerljivo bilo Herakovo „ulaganje u Hrvatsku“, ubrzo se Branko Grčić, vladin ekonomsko-teorijski strateg, dosjetio kako sumnjičavcima treba zaprijetiti udarom po džepu. Rečeni zagrebački dnevnik tako se 26. veljače javlja s pro-business „road showa“ nekolicine naših ministara, odakle se naslovom prenosi Grčićeva izjava da „golf projekt na Srđu nitko nema pravo zastaviti“. Ili slijedi „masna kazna“ po javni budžet, jer je investitor već „uložio 40 milijuna eura“.

Ta izjava prouzročila je isti čas burnu reakciju s raznih strana u najširoj javnosti Hrvatske, pa sutradan Jutarnji list objavljuje tekst svog komentatora Ratka Boškovića, koji smiruje stvar – relativno. Naslov sad glasi: „Hrvatska ne bi trebala platiti odštetu, ali bi svi investitori pobjegli“. Prema tome, ipak nema odštete, no štete ima, i to upravo kataklizmičkih proporcija, po zemlju čiji su

ljudi kronično sluđeni od recesije, koje se aktivno plaši i poziva na odgovornost za vlastiti i nacionalni gospodarstveni kolaps.

Koji su to sve investitori što smo ih diljem Hrvatske, jadne i nevoljne, stjerali u poziciju niskog starta? Imena valjda znaju jedino urednici Jutarnjeg lista i srodnih medija. Dva dana uoči referenduma, iste novine objavljuju tobože uravnoteženu reportažu iz Dubrovnika, ali oprema članka vrišti u najboljoj tradiciji podržavanja jačeg. Nadnaslov, bijel na crnoj podlozi, nedvosmislen je: „Mi smo za golf“, dok sam naslov glasi: „Srđ je zapašten i prepun mina! Sad će se napokon uložiti u razvoj i otvaranje radnih mjesta“.

Dan uoči glasanja, tempo kampanje Jutarnjeg lista pojačan je intervjuom s Majom Brinar-Frenkel, suprugom investitora, uz naslov preuzet iz njezine izjave kako „golf na Srđu ide bez obzira na referendum“. Teza nije samo pogrešna, nego je i potencijalno utuživa, jer bi se tako moglo tvrditi i da, recimo, „stara vlast ostaje u saboru bez obzira na rezultate izbora“. U paru s tim obmanjivanjem istureno je i dodatno, također utuživo, klevetanje inicijative „Srđ je naš“, a kroz podnaslov: „Njihova je kampanja bitno skuplja od naše“. Ali, slagao je i ministar Grčić, pa nema razloga da to ne učini i ona, koja ovdje nalazi, bez daljnjeg, veći profit negoli on.

Trijumfalni zaključak, nakon referenduma kojem je – uvelike zbog gorespomenute kampanje – pristupio zakonski neobvezujuć postotak lokalnog stanovništva, za Jutarnji list potpisuje njegova prva tastatura, kolumnist Davor Butković. Datum je 30. travnja, a naslov je dalekosežno intoniran - „Poruka sa Srđa: Hrvati ipak nisu protiv kapitalizma“. Taj osvrt, dakako, odaje platformu bezuvjetnog prepuštanja regulama slobodnog tržišta i, posljedično, neslobodnog društva, iako potonje nije izriječno navedeno. Jedino što je u Butkovića točno, činjenica je da golferski projekt u Dubrovniku, kao i referendum o njemu, ima značenje daleko šire od gradskog.

Ali, dosta o Jutarnjem; osvrnimo se malo i na drugi dnevni list EPH-a, Slobodnu Dalmaciju. U njoj se, za razliku od zagrebačke joj posestrime, uočava puno veća uklopljenost medija u lokalni život. Stoga su i tekstovi o golfu nešto češći te razmjerno objektivniji, a potpisani novinari većinom rade u dubrovačkom dopisništvu. Treba pritom znati, kad uspoređujemo dvije općenformativne dnevne novine EPH-a, da se one splitske u tom koncernu otpočeta, a tomu je već desetak godina, zapravo tretiraju poput Pepeljuge. No, zato se barem u njihovo ime tako lako ne šalju kojekakvi notorni egzektori na, u ovom slučaju, inicijativu „Srđ je naš“.

Slobodna utoliko ne patronizira Dubrovčane svvisoka, premda su članci u kojima se uvažava stajalište aktivista, najčešće uvjetovani konkretnim događajem – javnom raspravom ili izvanrednim priopćenjem. Ostalima, mahom progolferskim, nije trebao neposredni povod ni opravdanje. Potpisnici tekstova svejedno ne zaslužuju da ih spominjemo poimence uz gore nabrojane. Ipak, brojem članaka i vidno zastupanom orijentacijom, izdvaja se među njima Anton Hauswitschka. Njemu ćemo se još posvetiti, ali tamo gdje ga ima više.

Presjek EPH-ovih izdanja nacionalnog dosega zaokružiti ćemo tjednikom Globus, tj. dvjema njegovim bravurama što su prethodile referendumu. Prva se odnosi na intervju s Majom Ruth Frenkel; to je ista ona supruga i predstavnica Aarona Frenkela, kojeg bismo najlakše mogli opisati znanom, ironijski potentnom sintagmom „kontroverzni poduzetnik“. PR-stručnjaci koje je angažirao u Hrvatskoj, ustvari su najviše posla trebali imati na šminkanju njegove dubiozne pojave, mada je to lakše u Hrvatskoj nego u matičnome mu Izraelu.

Specifična financijska težina Frenkela, međutim, u zemljama-neokolonijama kao što je Hrvatska, otvara prolaz do stupova društva, pa su se za golf na Srđu izravno zalagala dva naša državna predsjednika, aktualni i prethodni, zatim troje posljednjih premijera, aktualni gradonačelnik Dubrovnika i njegova prethodnica, i sva sila ministara – bolje rečeno, svi koji su resorno imali neke veze s golfom, izuzev Mirele Holy. Takvo stanje neupitnog konsenzusa u dugogodišnjem kontinuitetu nisu hrvatski političari i mediji širokog spektra postigli niti u vezi s pitanjima oko ratnih 90-ih.

I zaista bi to bilo blistavo političko dostignuće, kad ne bi u svojoj suštini bilo antidemokratsko i klijentelistično. Osvrnimo se na Globus i Maju Ruth, u broju od 1. ožujka, koji na samoj naslovnici donosi njezin fotoportret i naslov „Ispovijest najbogatije Hrvatice“. U tekstu se ističe lead: „Moj suprug je digao ruke... Da nisam Hrvatice, projekta na Srđu više ne bi bilo. Svi bismo se mi u Hrvatskoj trebali zapitati kakvu to poruku šaljem ulagačima“. Kakvu poruku, dakle, šaljem brižnom suprugu najbogatije Hrvatice?

U svakom slučaju, još uvijek ne baš dovoljno jasnu. Ako ćemo pravo, sva ta mitološka bića koja prizivamo pod skupnim nazivom „strani investitori“, roje se u Hrvatskoj isključivo oko gotovih tržišnih prostora. Kao što je netko u medijima već odavno primijetio, uopće nije istina da ih nema – ima ih zapravo itekako mnogo. Samo se osvrnimo: ta baš oni drže gotovo kompletnu financijsku industriju, telekomunikacije, kao i golem komad trgovine, a to su napropulzivnije grane u hrvatskoj privredi. Uz njih je i turizam, dok je građevinski biznis globalno posrnuo krajem prošlog desetljeća. A ni Frenkel, čini se, ne želi ulagati u tamo neke tvornice.

Izvan carstva EPH-a, novine se nisu puno bavile referendumom o golferskoj apartmanizaciji Srđa, osim ponekog teksta. Večernji list pristupio je temi na način sličan navodnoj mu konkurenciji, ali u manjem broju članaka. Pojedinačno bismo najradije izdvojili gostujući komentar Borislava Škegre, bivšeg ministra financija, i to zbog konstrukcije u kojoj se našlo mjesta i za imaginarnog Vlaha, čija je budućnost njemu, Škegri – glasovito altruistu – najviše na srcu, pa mu zato priželjkuje golf na Srđu, i još puno takvih dobara.

Hrvatska radiotelevizija, kao javni servis, dvaput je došla u koliziju s tom funkcijom. Prvi put na Dnevnicima II i III, početka veljače, s frapantnim angažmanima Zorana Šprajca i Tončice Čeljuske. Šprajc, recimo, sklon je bio zagovoru poduzetnika i prikazu Srđa kao, znate ono, „kamenjara od kojeg ionako nitko ništa nema“. Nakon tih ispada i zgražanja javnosti oko njih, HRT ublažava intonaciju, ali i zabranjuje inicijativi „Srđ je naš“ da reklamira svoju političku aktivnost na Radio Dubrovniku. Srećom, zatim veći prostor dobiva i reporterka Ivana Brailo, od koje bi kolege mogli učiti o funkciji javnog, da mnogi od njih već nisu bitange.

Zoran Šprajc, međutim, angažirao se u istom svjetlu i privatno, na svom facebook-profilu, gdje 25. travnja prenosi nepotpisani članak portala „Dubrovački dnevnik“, u kojem se spekulira o financijskoj pozadini basnoslovno raskošne kampanje dubrovačkih antigolfera, gdje se senzacionalno pomalja razvojačeni general HV-a i poduzetnik Ivan Čermak. I može netko reći da je riječ o najobičnijem glupavom spinu Razvoj golfa, no s obzirom na distribuciju jednog od glavnih urednika HTV-a, šteta počinjena aktivistima nije bila mala.

Nije pomoglo, naprotiv, to što je brže-bolje i sam Čermak u javnosti demantirao svaku vezu te glasine s istinom, te je čak i ritualno-investitorski popljuvao „Srđ je naš“. Laž je već bila stavljena u opticaj, na istom onom tragu što su ga načela izdanja Europapress holdinga. Cinični idolpoklonici privatnog kapitala rastezali su tako mjesecima jednu uzornu, progresivnu

općedruštvenu inicijativu, a za kojom je očito najveća vrijednost bila energija njezinih brojnih volontera, dakle, rastezali je kao urotu šačice zluradih probisvijeta.

Tercu je udarao i dubrovački Portal Oko, s polupismenim izljevima toka svijesti glavnog mu urednika Ivica Granića, da ne zaboravimo i tu bizarnost. A sve se to, s rijetkim dobrohotnim izuzecima (npr. portal Dubrovniknet.hr) na koncu udružilo i oko zaključka da su se Dubrovčani na referendumu odlučili za golf. Samim tim, znači – iako se taj dio ne izgovara – što glasanju većinski nisu ni pristupili, temeljito izmanipulirani odnarođenim strukturama moći. Nažalost, ovaj osvrt ne razmatra samo presjek medijskog soundtracka čitave te političke i lupeške svinjarije, nego i prosjek.

On jednostavno želi ploditi svoj kapital investiranjem u nekretnine, ali na mala vrata, ispod žita. Povrat novca u tom sektoru i dalje je visok, ako se spoji s turizmom i atraktivnim lokacijama kao što su Dubrovnik ili Istra. No, gospođa Frenkel nas kori zbog toga što ne padamo ničice pred vizijom njezina supruga, kao što su pali oni birani igrači koji su u tome svemu našli ponešto konkretniji svoj interes, a Globus joj pritom suflira. Doista, vratimo se Globusu; tamo nas još čeka vjerojatno najciničnije intoniran članak o golfu na Srđu, objavljen u tjednu referenduma, 26. travnja.

S nadnaslovom „Nedjelja referendumske odluke“ i naslovom „Presuda na Srđu“, taj članak u osnovi je ponudio izbor među posljedicama dvaju mogućih referendumskih odgovora. Ispod opcije „Da golfu“ tako je istaknuto: „7,5 milijardi kuna ulaganja, tisuću novih radnih mjesta, turistička sezona od 12 mjeseci“, a pod „Ne golfu“: „Sačuvat će se jedina tri radna mjesta na brdu, a mravinjaci crvenih mrava ostat će netaknuti“. Na stranu falsificiranje efekata i motivacije projekta, ono što ovdje upada u oko jest sličnost pristupa ekološkoj problematici, koji podsjeća na znane rugalice aktivistima protivnim gradnji hidroelektrane na Ombli.

Kao što su se tamo ekskluzivno izrugivali zaštititi kolonija šišmiša, tako se ovdje čitav kompleks ekoloških dubioza porugom svodi na brigu oko mravinjaka. Uz novu kvalitetu: riječ je o crvenim mravima, a tu kolorističku simboliku zacijelo ne treba posebno objašnjava-

ti. Štoviše, čak i termin „brdo“ u kontekstu mogućeg odbacivanja golferske apartmanizacije, zvuči pejorativno. Kao da bi Srđ s golfom prestao biti „samo“ brdo, kao da bi postao nešto drugo, svakako ljepše, nešto do čega Dubrovčani nisu mogli doći kroza stoljeća svoje povijesti, i tek će se sad usrećiti.

Od najvećeg novinskog koncerna u Hrvatskoj, ostaje nam još promotriti angažman Dubrovačkog vjesnika. Najprije smo, 2. veljače, izdvojili intervju s Jovicom Božićem, poduzetnikom koji gradi apartmane s druge strane granice Hrvatska-BiH, na Ivanici, u blizini Bosanke. Veliki naglasak stavljen je pritom na zagovaranje golfa na Srđu, što je objašnjeno univerzalnim razvojnim interesom objiju strana. Gotovo da bi se reklo kako, još od rata, nije bila - na iole konkretnom primjeru - tako potencirana tobož evidentna i neupitna sukladnost dubrovačkog i trebinjskog općeg interesa.

Konačno, i tog proljeća u dotičnom tjedniku izdvaja se kućni mu specijalist za golf, rečeni Anton Hauswitschka. Valjda nema potrebe u novinama „Srđ je naš“ podsjećati Dubrovčane na intenzitet Hauswitschkinog truda, pa ćemo osvjetliti tek jedan momenat indikativan za razumijevanje onoga što se iza brda valja, a nije golferska optika. Riječ je pritom, u njegovu primjeru - barem po mišljenju ovdje potpisanog novinara - o zdušnom podržavanju Frenkelova projekta, ali uz potrebu skrivanja za paravanom apstraktne neutralnosti i profesionalizma. Nije se on sam svrstao, tvrdi, jadaju-

ći se – u kolumni od 3. ožujka – da su ga drugi svrstali.

Pa, da vidimo, tko je svrstao Hauswitschku? Ipak to nisu prvi izveli aktivisti inicijative „Srđ je naš“, a na što je on sklon ukazivati. Učinili su to možda njegovi nadređeni, kao i Maja Frenkel, iako nemamo pojma čime su ga uvjerali da nalik caddy boyu vuče njihove torbe s palicama. O relaciji svjedoči jedna mobitelska poruka (vidi fotografiju uz ovaj tekst) iz korespondencije što su je u predreferendumska doba vodile Frenkel i Vjera Šuman, glavna urednica Dubrovačkog vjesnika. Videosnimka koja to prikazuje dostupna je na web adresi „<http://www.youtube.com/watch?v=21rC1m68SK4>“.

Ukratko, jedna od njih piše, među ostalim – a nije sve od javne važnosti – „Popijmo kavicu drugi tjedan i dogovorimo hodogram. Kiss“, a druga odgovara „OK, dogovoreno“. Kiss? Hodogram? To prvo je „poljubac“, jasno, mada ljubljenje nije baš neophodno u odnosima novinara i onih o kojima isti pišu. A drugo, prema npr. Hrvatskom jezičnom portalu, znači: 1) razrađeni plan, slijed radnji nekog organiziranog procesa; 2) redoslijed radnji svakoga tko sudjeluje u nekom procesu rada ili organizaciji. Kakvom procesu, kakvoj organizaciji?

Eh, najlakše bi sad bilo reći – „zločinačkoj“, ali u tom bi slučaju vjerojatno ubrzo bili osuđeni aktivisti koji izdaju ove novine, dok bi pripadnike spomenute organizacije sve to, moguće, i dodatno ojačalo, kroz posezanje za vezama u, tom prilikom, hrvatskom pravosuđu. Ali, nije toliko bitno koji ćemo termin iskoristiti, možemo i bez gromkih riječi opisati kooperativnost poduzeća Razvoj golf i Europapress holdinga. Oni su očito jedni drugima puno više negoli bi to smjeli biti medij i objekt njegove pažnje, oni su zapravo na istom poslu, što će reći da im je cilj isti, a dijelom i sredstva.

Hrvatski mediji, prvenstveno EPH-ovi, nastavak su Frenkelova marketinga, dodatna mu proteza, no svaka-ko podmuklja od standardnog marketinškog servisa. Upravo zato što se mediji zaodijevaju sjajnim plaštom načelne objektivnosti i neutralnosti, i što tim – uza sve beneficije – lakše obmanjuju narod, metodama kojima klasični marketing sam ne raspolaže. Na sličan način i za korist istih subjekata političari i državni funkcioneri zlorabe demokratski legitimitet, te baš stoga i ta famozna demokracija u stvarnosti ostaje tek deklarativnom, nominalnom, formalnom, karikaturnom.

DUBROVAČKI REFERENDUM: ZAŠTO JE U HRVATSKOJ 84 MANJE OD 66?

Berto Šalaj (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu)

Demokracija i građanstvo

Sve politološke definicije demokraciju opisuju kao politički poredak u kojemu vladaju građani. Demokracija je, dakle, za razliku od autokracije i aristokracije, oblik vladavine u kojemu najvažnije političke odluke donosi narod. "Vladavina naroda" može nam izgledati kao nedvosmislen pojam, ali izgled vara. Od brojnih pitanja koja proizlaze iz definicije demokracije dva su od posebnog značenja. Prvo je tko čini narod, odnosno građane koji trebaju vladati, a drugo o načinima putem kojih se ta vladavina ostvaruje.

Suvremene demokracije na prvo pitanje odgovaraju jednoznačno: demos, odnosno narod koji treba vladati čine svi punoljetni državljani neke političke zajednice bez obzira na sve druge razlike koje postoje među njima, kao što su, primjerice, razlike s obzirom na spol, dob, klasu, imovinski status, etničku pripadnost itd. Pritom treba napomenuti kako demokratsko načelo pretpostavlja da svi pojedinci, potencijalno zahvaćeni nekom kolektivnom odlukom, trebaju imati jednake mogućnosti da utječu na tu odluku. Kako bi ovo načelo bilo djelotvorno, pojedinci moraju imati prava da participiraju u kolektivnom donošenju odluka, to jest moraju biti pripadnici demosa. Osim tih prava, pojedinci moraju imati mogućnosti i sposobnosti da donose autonomne odluke o pojedinim pitanjima, to jest moraju imati uvjete za prakticiranje aktivnog građanstva. Formalno postojanje stanovitih prava, premda vrlo važno, zapravo malo vrijedi ako izostaje njihovo autentično uživanje.

Drugo bitno pitanje suvremenih demokracija je ono o načinima na koji građani prakticiraju svoje pravo na vladavinu. Za razliku od atenske demokracije u kojoj su građani, demos, izravno sudjelujući na skupštinama, donosili sve važne odluke i neposredno vladali, sve suvremene demokracije su predstavničke. To znači da građani ne upravljaju izravno već biraju svoje predstavnike na koje prenose pravo upravljanja najvažnijim poslovima zajednice u kojoj žive. Ova promjena dogodila se uslijed činjenice da su suvremene države po broju

stanovnika višemilijunske i da bi izravno upravljanje od strane građana u praksi bilo nemoguće. Tome treba dodati i veliki teritorijalni opseg suvremenih država. Kao odgovor na ova dva problema "izumljeno" je načelo predstavništva. Izabrani predstavnici odlučuju o najvažnijim pitanjima, a njihove odluke obvezujuće su za cijelu zajednicu. Pritom bi izabrani predstavnici trebali voditi računa o interesima građana koji su ih izabrali, odnosno, kako sama riječ kaže, trebali bi predstavljati građane. Činjenica postojanja periodičnih izbora i mogućnost promjene vlasti trebala bi prisiljavati predstavnike da vode računa o interesima demosa, a ne o svojim partikularnim, sebičnim interesima.

Elitistička ili sudionička demokracija?

Povezivanje demokracije s načelom predstavništva sa sobom nosi probleme zbog kojih su neki politički teo-

retičari kritizirali takav model odbijajući ga priznati kao demokratski. O tome, primjerice, piše Rousseau navodeći „kako engleski narod vjeruje da je slobodan i tu teško griješi; slobodan je samo u vrijeme izbora članova parlamenta: čim su ti članovi izabrani, narod je zaslužnjen; on nije ništa“. Politička povijest pokazala nam je da su Rousseauova upozorenja bila opravdana, jer će se predstavničke demokracije razvijati u smjeru marginalizacije uloge građana u političkom procesu uz istovremeno središnju poziciju političkih elita u odlučivanju o svim važnim pitanjima. Stoga danas značajan dio teoretičara označava taj model pojmom elitističke demokracije, a neki teoretičari smatraju da živimo u poretku kojeg nazivaju postdemokratskim.

Modelu predstavničke demokracije inherentna je, dakle, podjela posla. S jedne strane imamo građane koji su, formalno gledano, suvereni i koji bi trebali odlučivati o svim važnim političkim pitanjima. Međutim, u modelu predstavničke demokracije oni svoje ovlasti prenose na predstavnike koje biraju na izborima. Time generiraju stvaranje političke klase, to jest političke elite, koja na sebe preuzima donošenje gotovo svih važnih političkih odluka.

Takav model nužno generira stvaranje jaza između demokratskih ideala i stvarnog funkcioniranja demokratskih političkih sustava. Demokracija, u svojoj idealističkoj verziji, nudi obećanje boljeg i pravednijeg svijeta koji će biti ostvaren putem djelovanja suverenih građana, no stvarni politički procesi u demokratskim društvima složeni su i kompleksni procesi te građani nemaju osjećaj da stvarno odlučuju. Stoga suvremene demokracije obilježava konstitutivna tenzija između ideologije koja tvrdi da je demokracija vladavina građana i stvarnog funkcioniranja sustava koji je obilježen vladavinom političkih elita. Ta tenzija stalno je obilježje sustava predstavničke demokracije, ali se može mijenjati, kako s obzirom na vrijeme i prostor, tako i s obzirom na veličinu jaza koji postoji između ideala i prakse.

Veliki broj suvremenih politologa i političkih analitičara smatra kako se predstavnička demokracija u posljednjih nekoliko godina nalazi u ozbiljnoj krizi. Brojni su empirijski pokazatelji te krize, pa tako u većini etablira-

nih demokracija u posljednjih dvadesetak godina svjedočimo sve nižim razinama izlaska građana na izbore, erodirajućim razinama političkog povjerenja, izrazito visokim razinama nezadovoljstva s aktualnim funkcioniranjem demokracije te, što je najveći razlog za zabrinutost, rastućim razinama nepovjerenja u demokraciju kao načelo, to jest kao najbolji ili najmanje loš način organiziranja političkog života.

Postoji li alternativa predstavničkoj demokraciji? Očito je da taj model u sebi sadrži inherentnu sklonost prema dominaciji političke klase koja je, vrlo često, puno više sklona voditi računa o partikularnim, a ne općim interesima. Tema krize i budućnosti predstavničke demokracije izrazito je zanimljiva, o čemu svjedoči sve veći broj objavljenih znanstvenih i stručnih radova. Jedan od koncepata koji se vrlo često pojavljuje u tim radovima i raspravama o mogućnosti prevladavanja krize je onaj sudioničke demokracije. Zagovornici tog modela smatraju kako je najveći problem suvremenih demokracija izrazito slabo sudjelovanje građana u političkim procesima. Rješenje vide u modelu sudioničke demokracije kojim se želi: 1) u procese političkog odlučivanja uključiti što veći broj građana, 2) osmisliti nove mehanizme političkog sudjelovanja građana te 3) proširiti demokratsko načelo i u druge sfere života građana.

Sastavni dio koncepta sudioničke demokraciji predstavljaju i instrumenti izravne demokracije, prije svega referendum, građanska inicijativa i opoziv.

Instrumenti izravne demokracije

Suvremena izravna demokracija nije, naravno, klasična izravna demokracija koja se prakticirala u Ateni u petom stoljeću prije nove ere. Zbog već ranije spomenutih ograničenja prostora i vremena nemoguće je organizirati skupštine građana koji bi neposredno, licem u lice, raspravljali o svim važnim političkim pitanjima te nakon rasprave o njima donosili odluke. Stoga se izravna demokracija u suvremenim društvima može prakticirati kroz već spomenute instrumente.

Referendum je najčešće korišteni instrument izravne demokracije, a odnosi se na situaciju u kojoj građani izravno odlučuju o nekom političkom pitanju, pri čemu se politička klasa, u pravilu, mora pridržavati odluke koju su na referendumu izglasali građani. Ustavno-pravna teorija poznaje različite tipove referenduma od kojih se ovdje mogu istaknuti razlike između obveznog i fakultativnog te obvezujućeg i savjetodavnog referenduma. Distinkcija između obveznog i fakultativnog proizlazi iz razine obveznosti raspisivanja referenduma, pa

je tako vlast u određenim situacijama, definiranim ustavom, obvezna osigurati izjašnjavaње građana o određenom pitanju što se, kako mu i ime govori, naziva obveznim referendumom. U situacijama u kojima ne postoji obveza, vlast se ipak može odlučiti na raspisivanje referenduma, što se označava izrazom fakultativni referendum. Možda i važnija razlika je ona između obvezujućeg i savjetodavnog, pri čemu kod prvog postoji apsolutna obaveza vlasti da poštuje i implementira odluku koji su građani donijeli na referendumu, dok kod savjetodavnog politička vlast prima na znanje mišljenje građana, ali u konačnici može donijeti i drugačiju odluku. Iz ovih opisa vidljivo je da referendume obično inicira politička vlast, bilo zato što je na to obvezna ustavnim odredbama ili zato što s građanima želi podijeliti odgovornost za neke odluke.

Međutim, postoji i drugi akter koji može inicirati održavanje referenduma o nekom pitanju. To su građani koji korištenjem drugog važnog instrumenta izravne demokracije, građanske inicijative, mogu inicirati održavanje referenduma o pitanju kojeg smatraju posebno važnim. Građanska inicijativa podrazumijeva situaciju

u kojoj građani, kada prikupe određeni broj potpisa propisan ustavom ili zakonom, iznose određeni prijedlog promjene ustava, zakona ili nekog drugoga akta, a o tom prijedlogu se potom odlučuje na referendumu na kojemu mogu glasovati svi građani. Temeljna je ideja građanske inicijative omogućiti građanima da na politički dnevni red stave određene teme koje politička klasa, namjerno ili iz neznanja, zanemaruje. Takva vrsta referenduma naziva se referendum na temelju pučke (narodne, građanske) inicijative.

Možda najmanje poznat instrument izravne demokracije je opoziv. Taj instrument omogućuje građanima određene političke zajednice da, ukoliko prikupe određeni broj potpisa svojih sugrađana, zatraže da se neki izabrani predstavnik smijeni s njegovog položaja. Ukoliko građani prikupe dovoljan broj potpisa, o opozivu se odlučuje na referendumu. Pritom je važno napomenuti kako se opoziv može pokrenuti iz političkih razloga, u slučajevima kada građani smatraju da neki političar nedovoljno odgovorno i učinkovito obavlja svoju dužnost.

Tema izravne demokracije u Hrvatskoj je veću pažnju javnosti, političara i političkih analitičara privukla tek u posljednjih nekoliko godina, a naročito s održavanjem pučkog referenduma o statusu obitelji u prosincu 2013. godine. Međutim, rasprave o prednostima i nedostacima korištenja instrumenata izravne demokracije prisutne su u političkim analizama u drugim državama već dugo vremena. Sažimajući i pojednostavljajući te rasprave mogu se prikazati dvije suprotstavljene pozicije oko poželjnosti izravne demokracije.

S jedne strane su teoretičari i političari koji su neskloni korištenju instrumenata izravne demokracije. Brojni su prigovori koje koriste protivnici izravne demokracije, pri čemu je poveznica među njima teza kako će prečesta upotreba instrumenata izravne demokracije ugroziti stabilnost predstavničkih demokracija. Tako protivnici izravne demokracije smatraju kako ona usporava politički proces, produbljuje i pojačava podjele i sukobe u društvu te, što je možda i najvažnije, omogućava tiraniju većine nad manjinom. Ipak, u temelju kritike koncepta izravne demokracije, bez obzira bilo ono eksplicitno ili implicitno prisutno u argumentima protivnika izravne demokracije, je uvjerenje kako "obični" građani nisu dovoljno kompetentni i informirani da bi mogli neposredno odlučivati o važnim političkim pitanjima.

Zagovornici izravne demokracije smatraju kako su takvi prigovori neopravdani i, prema mišljenju ovog autora, prilično uspješno odgovaraju na kritike. Prema zagovornicima izravne demokracije svaki oblik demo-

VLASNIČKA KARTA

81,42 ha / 24,67 %

1/1 Vlasništvo Republike Hrvatske

1/1 Vlasništvo Razvoj golfa

1/1 Vlasništvo građana

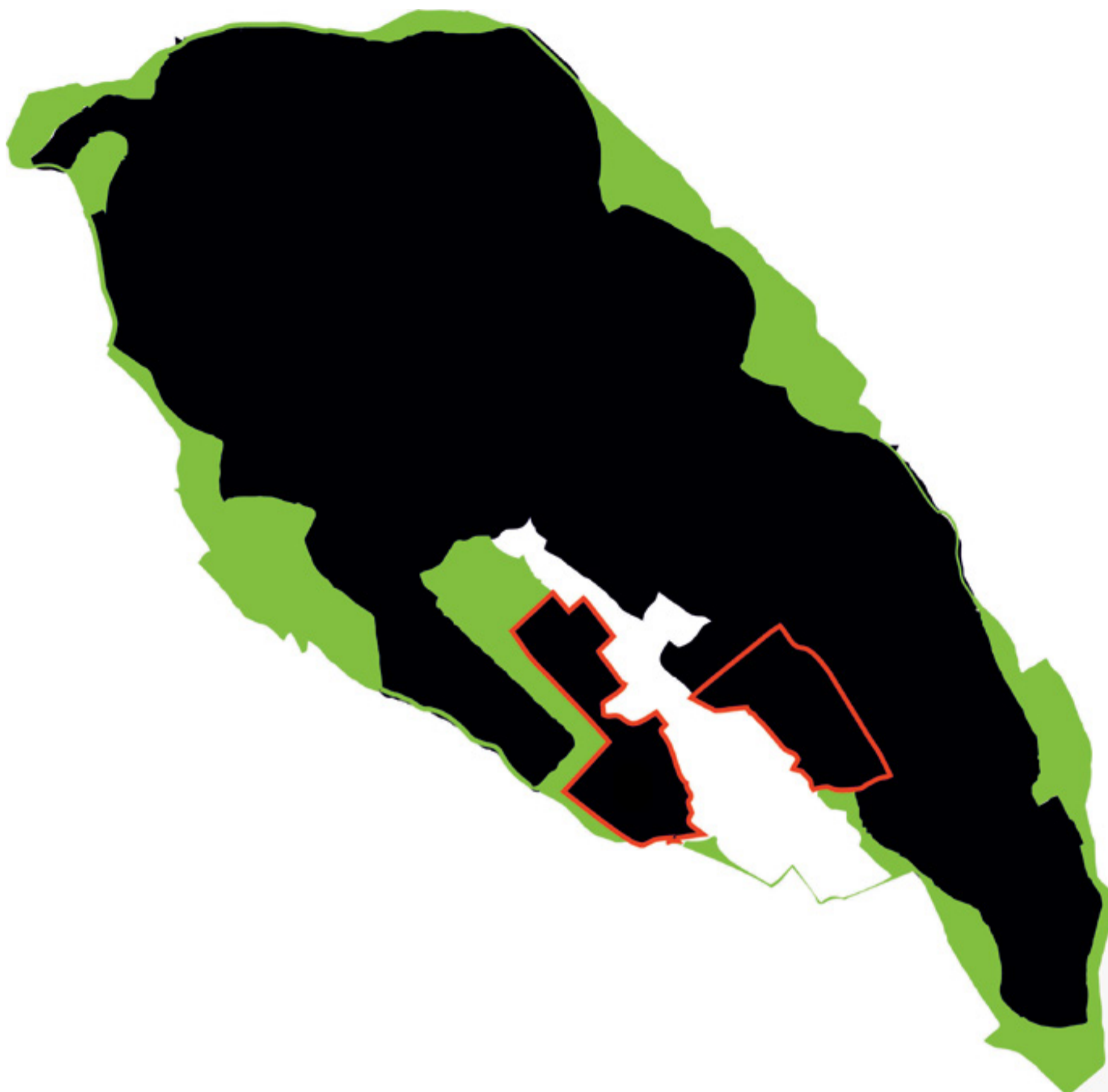
Većinsko vlasništvo građana

Većinsko vlasništvo Razvoj golfa

Parcele u najmu

ODNOS GOLF RESORTA I PROSTORA ZA GRAĐANE

Golf resort s vilama i apartmanima zatvoren za javnost

18,18 %

“Rekreacijski park”

Po ovom će planu svega 60 ha (od 330 ha platoa Srđa) biti otvoreno građanima u vidu sportskih i drugih komercijalnih sadržaja. Drugim riječima, sadržaji koji su se na platou Srđa, prema Županijskom prostornom planu, trebali smjestiti u rekreacijski prostor otvoren svim građanima, nagurat će se na svega 18,18 % njegove površine. Ostatak je rezerviran za, građanima nedostupne, vile i apartmane.

kracije, predstavnička ili izravna, počiva na određenoj vjeri u građane i njihove sposobnosti, jer bi, u suprotnom, trebali zauzeti stav da im pravo glasa i druga politička prava treba oduzeti. Osim toga, većina kritičara izravne demokracije nedovoljnu informiranost i kompetentnost građana doživljavaju kao statičan element, dok zagovornici smatraju kako se na razine kompetencije i informiranosti može pozitivno utjecati putem, primjerice, građanskog obrazovanja. Neki zagovornici izravne demokracije smatraju kako kritika tog oblika demokracije u sebi implicitno sadrži i kritiku same demokratske ideje, odnosno ideju vladavine naroda.

Druga važna kritika izravne demokracije upozorava na mogućnost tiranije većine nad manjinom. Međutim, mogućnost tiranije većine ugrađena je u svaki oblik demokracije, predstavničku ili izravnu, ukoliko postoji potreba da se odluke donose glasovanjem koje će rezultirati većinskom i manjinskom pozicijom. Tu se zapravo radi o odnosu između liberalnog i demokratskog segmenta suvremenih demokracija i o opsegu ustavnih i zakonskih odredbi koje postavljaju ograničenja namećanju većinskih odluka.

Izravna demokracija u Hrvatskoj

Područje izravne demokracije vjerojatno je najlošije ustavno i zakonski normirani dio političkog sustava Hrvatske. Ova neuređenost jasno je vidljiva u hrvatskom ustavu, ali, još i više, u zakonskoj materiji koja se odnosi na izravnu demokraciju, odnosno na referendum. Izostanak političke volje za reguliranjem materije koja se odnosi na izravnu demokraciju prisutan je kod obje glavne političke opcije u Hrvatskoj i proizlazi iz njihove nespemnosti da otvore politički proces i u donošenju važnih političkih odluka uključe, što je više moguće, građane. Takav strah od gubitka monopola na političko odlučivanje rezultirao je ignoriranjem, od strane hrvatske političke elite iz dvaju najvećih političkih stranka, svih zahtjeva znanstvene i stručne javnosti u kojima je isticana potreba za ustavnim i zakonskim reguliranjem izravne demokracije.

Brojni su pokazatelji ove odioznosti hrvatske političke klase prema sudioničkoj i izravnoj demokraciji. Prvo, u Hrvatskoj su u proteklih dvadesetak godina održana tek tri referenduma na državnoj razini, pri čemu je samo jedan od njih organiziran na temelju građanske inicijative. Pritom je važno istaknuti kako su u još dva slučaja bila ispunjeni uvjeti za održavanje referenduma na temelju građanske inicijative no politička klasa je, pozivajući se na pravnu nesigurnost koju je sama proizvela, izmanipulirala građane i izbjegla raspisivanje referenduma. Drugo, uvjeti kojima se regulira iniciranje refe-

renduma na temelju građanske inicijative među najzahtjevnijima su u Europi jer građani moraju, na državnoj razini, u roku od 15 dana prikupiti minimalno 10 posto potpisa birača od ukupnog broja birača u Hrvatskoj, što iznosi oko 450000 potpisa. Treće, iako ustavno-pravni stručnjaci, politolozi, predstavnici nevladinih organizacija, sindikata te drugi predstavnici zainteresirane stručne javnosti već niz godina ukazuju na potrebu reformiranja zakona o referendumu, politička klasa ignorirala je sve zahtjeve, što rezultira s dvije izrazito negativne i opasne posljedice. Prva se odnosi na pravnu nesigurnost koja je naročito vidljiva u recentnim raspravama

koje su vođene u povodu održavanju referenduma o statusu braka i koje se i dalje vode povodom mogućeg održavanja referenduma o pravima nacionalnih manjina. Druga posljedica je ona koju je hrvatska politička klasa i željela ostvariti, a to je gotovo potpuno zatvoreni i netransparentni politički sustav i politički proces, u kojemu sve najvažnije odluke donose političke elite, a uloga građana je potpuno marginalizirana.

Možda i najbolji pokazatelj ove nespemnosti hrvatskih političkih elita da osnaže elemente sudioničke i izravne demokracije u hrvatskom političkom sustavu odnosi se na lokalne referendume. Svu apsurdnost situacije pokazuje činjenica da je trenutno u Hrvatskoj teže pokrenuti lokalni nego državni referendum, te je, što je još paradoksalnije, teže ispuniti uvjete da bi odluka bila važeća. Lokalni referendum tiču se manjeg broja ljudi i najčešće su komunalnog, a ne općedruštvenog karaktera, pa bi stoga logično bilo očekivati da će situacija biti obrnuta. Međutim, u Hrvatskoj se na lokalnom referendumu odlučuje većinom birača koji su glasali, ali uz uvjet da je referendum pristupila većina od ukupnog broja birača upisanih u određenu lokalnu zajednicu, dok se na državnom referendumu odlučuje većinom birača, bez obzira na to kolika je izlaznost birača.

Koliko je takva situacija nelogična može se pokazati komparacijom tri referenduma održana u Hrvatskoj tijekom proteklih dvije godine. Dva od ta tri referenduma bila su državna, a jedan lokalni. Prvi državni, o pristupanju Hrvatske EU, održan je u siječnju 2012. godine s odazivom od 43 posto birača. Pritom je za pristupanje glasovalo 66 posto, pa je odluka, u skladu s važećim odredbama, proglašena važećom. U prosincu prošle godine održan je prvi državni referendum na temelju građanske inicijative, onaj o statusu braka. Na referendum se odazvalo 38 posto birača, pri čemu je 66 posto glasovalo za opciju prema kojoj se u ustav unosi odredba o braku kao životnoj zajednici žene i muškarca, a odluka na referendumu proglašena je važećom. U razdoblju između ta dva referenduma, u travnju prošle godine, odr-

PRAVOSRDE

Enes Ćerimagić

2006. godine četiri udruge podnijele su Ustavnom sudu prijedlog za ocjenu zakonitosti izmjena Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije. Podsjetimo, tim izmjenama tri puta je povećana površina namijenjena golf terenima na Srđu. Logika je bila jednostavna, veće površine golf terena = više vila i apartmana. Međutim, izmjene je donio povjerenik Vlade Iva Sanadera koji je na to mjesto postavljen nakon što je raspuštena županijska skupština. Inače je posao povjerenika da obavlja samo tekuće i neodgodive poslove dok se ne izabere nova skupština, nikako da odlučuje o strateškim pitanjima. U ovoj situaciji je on prijedlog prostornog plana koji je trebao ići županijskim vijećnicima na odlučivanje usvojio umjesto njih. Na taj način je oduzeta mogućnost biračima da preko svojih zastupnika u županijskoj skupštini utječu na prostorno planiranje što je jedno od ustavnih prava. Niti činjenica da je županijski plan kasnije ponovno mijenjan ne može ispraviti pogrešku s obzirom da taj dio plana nije niti bio predmet kasnijih izmjena. Prijedlog za ocjenu zakonitosti Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije nikad nije riješen pred Ustavnim sudom, a 2012. godine je uslijed izmjene zakona prebačen u nadležnost Visokog upravnog suda. Hoće li ikad biti riješen pred tim sudom ostaje za vidjeti. Visoki upravni sud ima još oko četiri godine da dostigne neslavni rekord Ustavnog suda u nerješavanju ovog predmeta.

Takav prostorni plan u čiju se zakonitost opravdano sumnja bio je međutim podloga za druge postupke. 2012. godine je pokrenut, a 2013. godine i okončan postupak procjene utjecaja zahvata golf resorta na Srđu na okoliš. Očekivano, pred Ministarstvom koje više od 90 posto zahtjeva odobri, i ovaj zahtjev je odobren kao prihvatljiv za okoliš. Usporedbe radi, u Švedskoj se oko 40 posto zahtjeva odobri kao prihvatljivo za okoliš. Već sama ta činjenica upućuje na oprez pri ocjeni vjerodostojnosti studija utjecaja na okoliš koje odobri naše Ministarstvo zaštite okoliša. Naravno, takav podatak sam po sebi nije dovoljan za pokretanje postupka pred sudom kakav su inicijativa Srđ je naš, Udruženje hrvatskih arhitekata i Zelena akcija pokrenuli protiv Ministarstva radi odobrenja golf resortu na Srđu u travnju 2013. godine. Postupak je pokrenut među ostalim i zato jer studija utjecaja na okoliš uopće ne analizira negati-

van utjecaj na okoliš dva apartmanska naselja (Bosanka sjever i Bosanka jug) koji su sastavni dio projekta i koji nose 400 apartmana. Međutim, nije se propustilo uzeti u obzir ono što se smatra pozitivnim učinkom ta ista dva apartmanska naselja, npr. udio u komunalnom doprinosu (koji se ima reinvestirati u izgradnju infrastrukture za ta naselja) i navodna radna mjesta (jer je općepoznato da svatko tko kupi apartman odmah zaposli i nekoliko ljudi). Također, smatramo da je nezakonito planiranje vila u sklopu namjene golf igrališta. Naime, na golf igralištima se osim golfa mogu dodatno planirati i neki natkriveni sadržaji koji isključivo proizlaze iz potrebe igranja golfa. Smatramo da su takvi sadržaji eventualno golf klubovi, restorani ili servisne kućice i spremišta za opremu, ali nikako vile za stanovanje (vile su isključiva potreba turističke namjene, a ne sportske namjene za koju je ovaj prostor određen u prostornim planovima). Tu je još i manipulacija površinom koja je potrebna za jedan krevet. Broj kreveta se inače koristi da bi se ograničila izgrađenost nekog prostora. Primjerice, ako je negdje ograničen broj kreveta na 1000 to bi trebalo biti dovoljno ograničenje da u takvoj zoni ne osvane naselje za 20 000 ljudi. Upravo se nešto slično pokušava provući kroz projekt golf resorta na Srđu. Unatoč ograničenju od 1200 (golf) odnosno 1600 kreveta (apartmanska naselja) na Srđu se planira izgradnja koja je po površini oko tri puta veća od Nove Mokošice u kojoj živi oko 10 000 ljudi. Rezultat je suludi "standard" po kojem je za jednu postelju potrebno i više od 200 kvadrata. U ovom postupku prvo ročište se tek treba održati.

U svibnju 2013. inicijativa "Srđ je naš" je podnijela i tužbu Upravnom sudu protiv proceduralne odluke da se nastavi s izradom Urbanističkog plana uređenja za Srđ, plana koji detaljno uređuje područje golf resorta. Ta odluka je bila preduvjet za izradu, a kasnije i za usvajanje samog Urbanističkog plana uređenja koji je usvojen interesnim povezivanjem "lijevih" i "desnih", poznatih po nazivu "Dubrovački dogovor". Nedavno je tužba protiv te proceduralne odluke odbijena jer se ne radi o upravnom aktu pa Upravni sud nije nadležan za njeno rješavanje. Međutim, sam Urbanistički plan uređenja jest akt koji je moguće pobijati pred sudom i ta pravna bitka tek slijedi. Na kraju možemo zaključiti da je golf resort na Srđu najviše posla donio pravnicima, odvjetnicima i sucima koji se moraju baviti rasplitanjem hotbotnice projekta na Srđu.

žan je lokalni dubrovački referendum o budućoj namjени platoa na Srđu. Na referendum se odazvalo 32 posto birača, pri čemu je 84 posto glasovalo protiv prijedloga da se na platu brda Srđ omogući gradnja igrališta za golf s vilama, hotelima i apartmanima. Međutim, zbog važećih odredbi, referendumski odluka, u pravnom smislu, nije obvezujuća. Hrvatski ustav i zakoni omogućuju, dakle, situaciju u kojoj je 84 manje od 66!

Ostavljajući ovdje po strani činjenice da su se u referendumskoj kampanji oko Srđa gotovo sve hrvatske političke elite svrstale na stranu investitora, a protiv građana, da su lokalne dubrovačke političke elite odlučile zanemariti demokratski izraženu volju građana Dubrovnika, neosporna je činjenica da je hrvatski politički sustav u dijelu koji regulira referendume duboko nelogičan i nepravedan. To su na svojoj koži osjetili građani Dubrovnika, ali će u budućnosti, ako se ne dogode promjene, takva situacija negativno utjecati na političke procese u cijeloj Hrvatskoj.

S obzirom da se od hrvatskih političkih elita, a posebice od dvije najvažnije političke stranke, ne može očekivati promjena stava prema modelu demokracije koji bi se trebao razvijati u Hrvatskoj, nada ostaje u osnaživanju zahtjeva koji dolaze od nevladinih organizacija i zainteresirane stručne javnosti. Hrvatske političke elite i dalje će se zalagati za održavanje modela elitističke demokracije u kojemu sve važne odluke donose oni, a građani su im potrebni jednom u četiri godine kada od njih očekuju glasove. Međutim, upravo je taj model jedan od glavnih uzroka recentne društvene i gospodarske krize. Stoga nam je potreban zajednički rad na novom modelu demokracije u kojemu će se u sustav predstavničke demokracije, uz ostale promjene, ugraditi korištenje referenduma i građanskih inicijativa, a sve kako bi se hrvatski politički sustav usmjerio prema razvoju osnaženog sudioničkog upravljanja.

VOLONTERI O REFERENDUMU

Smatrate li dubrovački referendum uspjehom ili neuspjehom?

Marc Van Bloemen: Ne smatram neuspjehom, bolje nego što sam očekivo.

Ivo Kara-Pešić: Smatram ga velikim uspjehom.

Vlaho Zložilo: Smatram uspjehom. (1) najviše zato jer je ujedinio preko 10.000 ljudi oko iste ideje čime je svaka sljedeća rasprava dobila jasan čvrsti argument da se ne radi o šačici ljudi nego velikom broju osoba koji je veći od broja glasova gradonačelniku za novi mandat (lako je provjeriti točne brojke). I (2) jer je pokazao koliko su nepravedni propisi koji propisuju pravila referenduma.

Marko Mujan: Dubrovački referendum nije uspio ali za to ima puno razloga, prije svega proceduralne prirode, a onda i objektivnih dubljih razloga što bi zahtijevalo prilično dugu elaboraciju.

Anonimna 1: Dbk referendum je po mom mišljenju svakako uspješan bez obzira na ishod. Građani su, i to veliki broj njih, dobili priliku izreći svoje mišljenje oko jednog velikog projekta koji se nas svih tiče.

Antonio Bratoš: Uspjeh je što je pomaknuo svijest o volontiranju i motivirao sugrađane, ali pravi bi uspjeh bio da se ostvarilo ono što se tražilo referendmom.

Teo Trostmann: Uspjeh, iako je to filozofsko pitanje na razini kristologije.

Đivo Krile: Uspjehom.

Suzana Mihač: Dubrovački referendum je definitivno uspjeh, jer pokazuje određenu svijest građana koju treba dizati na još veći nivo.

Mladen Grgurević: Referendum smatram nepotpunim uspjehom, uljepšano rečeno.

Jelena Babić: U nerazvijenoj demokraciji kakva je naša dubrovački referendum smatram uspjehom! Iznimno visok prag za izazivanje građanskog referenduma u Hrvatskoj (10 posto birača u 15 dana, za razli-

ku od Švicarske - 2,16 posto birača u 18 mjeseci) pokazuje strah političke elite od, kako oni kažu nestručnih građana koji nisu u stanju donositi dobre odluke ni za njih same. Da bi imali osvještenu birača treba mu baš dati mogućnost direktne demokracije, treba ga odgajati u tom smjeru kao što to pokazuje švicarski primjer. Uz sve te teške uvjete dubrovački referendum je raspisan pa je to već jedan korak naprijed. Stečeno iskustvo je neizbrisivo u pojedinačnom iskustvu svih nas, da možemo uspjeti ako zaista to hoćemo.

Ivona Vlašić: Dubrovački referendum smatram uspjelim bez obzira na krajnji rezultat, jer smatram da je zakon o referendumu, tj. uvjet 50% + 1 izaznosti jednostavno nemoguće dosegnuti, pogotovo u gradu kao što je Dubrovnik, jer mislim da je jako puno ljudi prijavljeno u gradu Dubrovniku a ustvari ne žive tu.

Čini mi se iz iskustva dijeljenja letaka i kasnije izlaznosti svog kvarta da tu ne živi uopće taj neki veliki broj koji je naveden u biračkoj jedinici.

Izlaznost koju je postigao referendum je možda baš velika, ali jednostavno broj stanovnika nije realan, i nije moguće ostvariti tako visok broj, i mislim da nikad neće biti moguće.

Tri anonimne osobe: Smatramo da je inicijativa bila uspješna utoliko što se usporavanjem procedure dobilo na vremenu koje je i samom investitoru i njegovim pobornicima dalo prostora za promišljanje i saznanje da je taj plan upitan i poguban čak i za samog investitora.

Anonimna 2: Neuspjehom po rezultatu, a uspjehom po motivaciji volontera u Dubrovniku, s obzirom da većina stanovnika Grada volontiranje smatra nečim rezerviranim za besposličare.

Mirna Barbić Palčok: Svakako da referendum smatram uspjehom bez obzira na ishod, jer je to bila inicijativa s ogromnom pozitivnom energijom i nas volontera a i građana koji su prilazili, potpisivali i davali podršku.

Hrvoje Zečević: Uspjehom.

Mato Brnjić: U svakom slučaju uspjeh je neprikosnoven, ali nažalost rezultat referenduma (izlaznost) govori o profilu njegovih žitelja.

U pozitivnom smislu od onih koji su izašli njihovo protiv. Zadivljujuća svijest. Nažalost uspavana većina, i to zabrinjava. Vjerojatno da im se ponudi da svaki mjesec poskupljuje autobus ili gorivo ne bi se pobunili već mi se čini da bi skrušeno slijekali ramenima u maniri "mi tu ništa ne možemo".

Pero Mrnarević: 'Neuspjeh' dubrovačkog referenduma uspješno je razotkrio 'uspješnost' neferendumskih pravila po kojima nas idiotske glave na vlasti prisiljavaju igrati ovaj igrokaz nazvan 'Demokracija'.

Čovječnost kao metafizička kategorija, kao vlastiti unutarnji proklamirani normativ zahtjeva od čovjeka angažman za opće dobro i on se ne mjeri idiotskim kategorijama *uspješnosti/neuspješnosti* merkantilistički impregniranog društva. Osoba koja pristane svesti svoje biće na te i takve kategorije, automatski se strpao/la u kategoriju **metafizičkog neuspjeha** bez obzira na ishod njegovog/njenog angažmana. Javni angažman za opće dobro se čak ne mjeri ni drugima, već samim sobom. Dugujem ga prvenstveno sam sebi i svom poimanju čovječnosti, a tek posljedično drugima. Da se razumijemo, tim angažmanom ne radim ništa posebno i plemenito, već samome sebi omogućujem da se ne pljunem u ogledalo za par godina (premda ipak najvjerojatnije hoću). Ne gajim čak ni iluzije da će netko od moralnih idiota koji su omogućili betonizaciju Srđa jednog dana doživjeti iznenadni napad savjesti i poželiti si pljunuti u ogledalo.

Karen Piteša: Uspjehom.

Marin Krstulović: Smatram uspjehom.

Marijana Lučić: Dubrovački referendum smatram uspjehom.

Paola Dražić Zekić: Dubrovački referendum smatram uspjehom koji je zaknut važećim propisima o izlaznosti. Poraznim smatram postojanje ogromnog broja ljudi kojima je svejedno što nam se događa, ali mislim da je Inicijativa prodrmla više ljudi nego što smo se nadali.

Vesna Špikula: Na žalost, velikim neuspjehom, rezultat referenduma nije donio nikakvu promjenu u željenom smjeru - npr. obustava projekta, neizglasavanje UPU-a, povlačenje investitora i/ili bilo što slično što bi se moglo nazvati konkretnim pozitivnim rezultatom za GI i osviještene građane Grada.

Što je po vašem mišljenju valjalo, a što nije, u dosadašnjem radu inicijative Srđ je naš i načinu na koji je organizirana?

Marc Van Bloemen: Odlična organizacija oko referenduma. Sigurno se moglo štošta drugačije, ali mislim je glavno da se uspjelo organizirati i navrijeme reagirati.

Ivo Kara-Pešić: Inicijativa mora više raditi na poticanju dijaloga različitih strana, ne stavljati se ni na čiju stranu, više otvarati prostor za dijalog, širiti djelovanje i članstvo, prilagoditi rječnik i komunikaciju običnim građanima, izaći iz samoreferencijalnosti i sagledati Dubrovnik u europskom kontekstu.

Vlaho Zlošilo: Kao vanjska osoba primjećujem da se inicijativa nedovoljno oglašavala „ZA“ nešto, i percepcija je – to su oni koji su uvijek „PROTIV“.

Marko Mujan: Hvale vrijedan je dio zamisli i stavova oko aktualnih problema. A od onoga što i nije baš pohvalno je zatvorenost Inicijative, pa i isključivane mogućnosti suradnje, te prilično slab sluh za one koji su bili dragovoljci (volonteri), iskorišteni uglavnom samo u marginalne i tehničke svrhe referendumu. I ovo pitanje bi iziskivalo dosta dugo obrazlaganje, ali na primjedbe ove vrste, koje su i do sad pravovremeno bile upućivane Inicijativa je ostala zatvorena. Nije namjera suditi je li takav način i stav bio dobar, ali očito nije bio dovoljno učinkovit.

Anonimna 1: Ne mogu ulaziti u pojedinosti rada inicijative jer sam malo sudjelovala u njoj, ali mogu upravo to navesti kao nedostatak, tj. nedovoljno aktivnih sudionika! :)

Antonio Bratoš: Sve je bilo više nego dobro. Odaziv je dokaz. Možda je samo energija borbe protiv trebala biti više usmjerena zalaganju ZA s konkretnijim prijedlozima (kao alternativa postojećim), ali pitanje je bi li to išta promijenilo.

Teo Trostmann: Srđ je uspješno organizirao referendum i ušao u Gradsko vijeće; sad se postavlja pitanje što dalje?

Divo Krile: Princip na koji funkcionira Srđ je naš je jako dobar i na taj način ne ostavlja puno mjesta nečemu što ne valja. Ne znam da bih nešto baš izdvojio da nije valjalo.

Suzana Mihač: Valjalo je sve, jer smo podneblje nesklono ovakvim stvarima, pa bih rekla da je sve ovo bio test, odmjerala se žila kucavica.

Mladen Grgurević: Prije svega mi pada na pamet 'održavanje vatre' odnosno nakon referendumu negdje u kolovozu na zadnjem sastanku je bilo riječi da će biti sastanci bar jednom mjesečno. Čini mi se da je to dobro makar da se malo pročakula, prodiskutiraju i prozru aktualne gadece lokalne vlasti, daju i saslušaju eventualni prijedlozi i sl. Koliko god čeljadi dođe.

Po meni nije nikakav neuspjeh ako dodje 3 ili 5 ljudi, doći će onaj tko je bar malo inspiriran, a onda će se možda ostali očititi ljenjivcima što nisu našli urudvije mjesečno za doć na sastanak pa će baš doć na idući, ko zna.

Jest, sad se to nekako razvodnilo sa listom, oni se trude, a mi zijevamo okolo nezainteresirani.

Jelena Babić: Načinu na koji je organizirana imam prigovoriti samo jednu notu ekskluzivnosti koja je pratila mobiliziranje birača. Naime nije doprla do većine

birača i pogodila njihove interese. Očito se nisu našli u „tom problemu“. Srđ je za njih nešto daleko i njima nepotrebno. Mislim da je trebalo držati tribine i razgovore u svim sredinama i pokušati osjetiti što ljudi misle i odgovoriti na njihova traženja, strahove i očekivanja jezikom koji razumiju.

Ivona Vlašić: Mislim da je sve valjalo u organizaciji inicijative, i da se napravilo sve na svim poljima. Po mom mišljenju ništa nije trebalo biti drugačije.

Tri anonimne osobe: Smatramo da je inicijativa imala previše voluntarizma i zanosa, a bez dovoljno utemeljenja na suradnji sa stručnom javnošću i drugim uporištima za konstruktivniji i uspješniji nastup. Vjerojatno stoga, nije nikada započeta ni ozbiljna analiza ni ozbiljno planiranje protuprijedloga razvoja Grada ili Srđa u smjeru "skandinavizacije" tj. u smjeru dobrih primjera održivog i uspješnog razvoja Kanade, Australije, Novog Zelanda ili mnogo nam bližeg San Marina.

Stoga je na sva Vaša pitanja zajednički odgovor sljedeći: neznanje je uzrok svega zla ovoga svijeta. Ne znamo ništa čak ni o tome kada i zašto naši mozgovi (uključujući oporbu) proizvode junk. Da, da, magla neznanja onemogućuje bilo što bolje i drugačije od onoga što do sada postižemo i proizvodimo.

Anonimna 2: Entuzijazam i veliki trud, motivacija građana da raspravljaju o svom životnom prostoru, o

čemu se u Dubrovniku nije valjda nikad ni raspravljalo.

Mane: ponekad je razbacana organizacija, što je razumljivo zbog malog broja stalnih volontera, često se dozvoljava pojedincima da intelektualiziraju probleme i iskoriste priliku da istaknu sami sebe, pa se na tome gubi dosta vremena. Po mome mišljenju, djelomično zbog toga je inicijativa stekla negativan imidž u javnosti. Javnost ne voli intelektualističko preseravanje i tumačenje s visoka da samo taj mali broj ljudi "uistinu voli" svoj grad.

Mirna Barbić Palčok: Mislim da je inicijativa Srđ je naš postigla svoju prepoznatljivost u Gradu i šire, ali mi se isto tako čini da je u nekim segmentima to grupa koja se vrti u zatvorenom krugu ljudi koji se druže i dijele slične poglede i stavove. Možda bi se trebalo više otvoriti prema širem sloju građana, naročito mladima koji su poprilično indiferentni.

Hrvoje Zečević: Valjalo: prosvjedi ispred vijećnice, novine, organizacija prikupljanja potpisa i samog referenduma, tribine, komunikacija između članova i sa javnosti. Nije valjalo: nekad je bilo previše priče premalo rada.

Mato Brnjić: Sve akcije koje je inicijativa radila su na mjestu. Nakon što je dubrovački dogovor izašao u susret investitoru (lobiju) trebali bi

- nastaviti s raskrinkavanjem aktera ove sramote,
- vidjeti može li se što napraviti oko izmjene zakona o referendumu na lokalnoj razini,
- definiirati daljni rad na sprječavanju devastacije prostora i naš odnos prema drugim udrugama koje na ovom području pokušavaju ići našim stopama.

Pero Mrnarević: Nezahtvalno je kritizirati toliku požrtvovnost aktivista i građana, ali zbog *upgrade-a* građanskih inicijativa rekao bih da su neke od negativnosti inicijative sljedeće:

- Samo ime 'Srđ je naš' je s marketinškog aspekta loše. Ne kaže/naznačava/naslućuje/aludira tko smo to mi u onom 'naš'.

- 'Single issue party' koji je čak i imenom potenciran i svi problemi koji nastaju iz te 'jednoproblematičnosti'. Ono 'Srđ' ne veli ništa o Omblu, Grabovici, Garaži na Ilinoj glavici, uskvasaloj korupciji, kleptokraciji oligarhije itd. itd.

- Lista vijećnika koja je, po meni trebala iznjediti druge ljude.. ljude koji će imati neusporedivo produktivniji pristup vladajućima od ovog kojeg smo dosad vidjeli. Trebaju nam vijećnici koji će suprotno uvriježenom mitu o 'dubrovačkoj galanci/fineci/nčinu' konstantno i uporno 'agresivnije' zasipati pitanjima, nedvosmisleno i bez rukavica, suočavati ih s

brojnim budalaštinama koje su napravili kao i svim onim dobrim koje nisu. I to svo troje vijećnika, kontinuirano. Ok, sad bi mi netko mogao prigovoriti da je to lijepo zamišljeno, ali da takvih ljudi na terenu nema(mo)... nisam siguran da su svi na listi najbolji koje imamo. Ne ovisim o nikome dole, niti na išta računam (čak ni na naklonost ljudi s liste), pa si mogu priuštiti iskrenost.

- Apriorna nespremnost na političko koaliranje je, po meni, odraz političke nepromišljenosti tj. neiskusstva.

- Prevelike radne skupine u organizaciji i brojni sastanci rezultiraju neproduktivnošću i frustracijom involviranih. Znam da je teško održati entuzijizam ljudi na nivou, pokazati im postovanje, cijeniti njihovo vrijeme, trud i angažman, ali neorganizirati se u radne skupine, imat prevelike radne skupine, previše instanci odlučivanja u procesu realizacije je kontraproduktivno. Npr. ako imamo timove za kreativnu, za fundraising, za analizu, za izravne akcije itd., onda ne može npr. tim za izravne akcije određivat izgled vizuala akcije.. niti može u timu za analizu/kreativnu bit 50 ljudi. U ključnim trenucima, netko mora preuzeti odgovornost, presjeći nepresušne rasprave o potencijalnim prijedlozima i odlučit da se ide s onim što se u zadatim okolnostima čini najbolje.

Čini mi se da je dobro u dosadašnjem radu bilo sljedeće:

- U New Yorku komformizma što Dubrovnik nesumnjivo jest, uspjeli smo makar i na tren, 'probuditi' građane iz zimskog sna i apatije što je ravno čudu.

- 'Edukativni' karakter same inicijative koja je na razne načine educirala ljude u Gradu. Građanski odgoj danas, čini se sustavno u ovom društvu rade jedino građanske inicijative.

- Razmjena iskustava i specifičnih vještina aktera u inicijativi kao i njihovo međusobno bolje upoznavanje. Imam dojam da su ljudi nešto naučili o sebi, drugima i društvu općenito iz ove naše inicijative. Ne samo protagonisti, već i oni koji nisu sudjelovali.

- Samo pokretanje referendum je impresivno kao i motiviranje tolikog broja građana na isti. Nakon prvotne ljutnje koja me obuzela jerbo građani nisu u većem broju izišli i učinili referendum uspješnim, shvatio sam da ih je izišlo puno uzmu li se u obzir stoljeća zatupljivanja i odgajanja u konformizmu.

- Spremnost na politički angažman listom za lokalne izbore.

- Duhovitost primjetna na sastancima i akcijama. Premda, vodeći se onom Victor Borgeovom: "humor/smijeh je najkraća udaljenost između ljudi" uvijek apeliram za više humora i duhovitosti u životu.

- Spremnost da se ide do kraja i to bez nasilja. Dakle predanost nenasilju zaslužuje posebnu pohvalu.

Karen Piteša: Što je učinjeno, učinjeno je.

Marin Krstulović: Valja ideja, inicijativa i volontiranje, problem je komuniciranje prema vanka. Ne znam rješenje, većina ljudi je indiferentna.

Marijana Lučić: Ne znam ni kako bih bolje organizirala rad inicijative, pa mi je dosadašnji rad bio dobar. Iako, nekad smo previše bili pristojni. :)

Paola Dražić Zekić: Svi smo zastupali slične stavove, međusobno komunicirali, a neki od nas bili su izrazito netolerantni kad bi netko sa strane pokušao reći drugačije mišljenje. Možda nam se zato i činilo da je puno više ljudi uz Inicijativu, a da smo bili objektivniji možda bismo bili mogli više učiniti. A možda i ne. Inače, ponosna sam na rad Inicijative do referendum. Nakon toga manje sam uključena, jer ne stignem.

Vesna Špikula: O ovome sam pisala više puta, popis je poduži. Uglavnom, kao zaključak i suma sumaram tih mojih uzaludnih izlaganja, stekla sam dojam da sve što se napravilo da se nije napravilo da bi dalo neki konkretan pozitivan rezultat već da se je radilo, eto tako - za povijest - da se reče i zabilježi da je netko jednom i u Dubrovniku pružio otpor službenom establishmentu, bez neke jake i ozbiljne namjere da se napravi konkretna pozitivna promjena - inače se ne bi radili krucijalni organizacijski propusti, niti bi se ignorirali izneseni prijedlozi, niti bi se na indirektan način ljudi s nešto drugačijim (čitaj:radikalnijim) gledištima gurali u drugi plan i sustavno ignorirali, niti bi se neke bitne odluke donosile jednoglasno (!) salonskim poltronizmom, a niti bi se na tome inzistiralo, niti bi se na sastanke pozivalo post festum nakon već donesenih odluka koje su se ionako i ovako imale namjeru sprovesti no matter what, niti bi se sustavno prešutno odbijala suradnja s drugim pojedincima, udrugama, organizacijama koji možda i nisu istomišljenici i/ili čak nisu ni na istoj strani.....itd...itd....

Ono što svakako treba pohvaliti i pozdraviti je stalozhenost, mirotvorstvo, uljudnost, profesionalnost, optimizam ljudi iz jezgre GI Srđ je naš koji su konzistentan tim kvalitetnih educiranih intelektualaca. Jedan od alata bilo koje GI je masovnost, a GI Srđ je naš dovodi u pitanje svoj opstanak, svrhu i smisao postojanja i djelovanja zatvarajući se i svodeći se upravo na taj samodostatan krug koji po defaultu ne može biti dovoljno učinkovit unatoč svojoj pojedinačnoj kvaliteti.

Koji su bili vaši motivi za uključivanje u rad inicijative?

Marc Van Bloemen: Da dam svoj doprinos zajednici, da se spriječi val korupcije.

Ivo Kara-Pešić: Smatram da je u Hrvatskoj građansko društvo i kultura u povojima i da je razvoj civilnog društva nužan uvjet za "upristojivanje" cijelog društva.

Vlaho Zlošilo: Povjerenje u vodstvo inicijative i uvjerenje da se time uključujem u borbu za nešto pozitivno – pravedno.

Marko Mujan: Moji motivi za uključivanje u rad Inicijative bili su prije svega dugotrajno angažiranje Inicijative i moje mogućnosti voljnog društvenog i političkog angažiranja nakon prestanka djelatne službe u HV. Glavni motiv, koji me vodio u ovom slučaju, a tako će biti i ubuduće, je protivljenje rasprodaji prirodnih dobara.... zemlje, mora, vode, nafte i plina stranim kompanijama i „pojedincima“.

Anonimna 1: Moj motiv uključivanja je potpora inicijativi jer smatram da je bitno suprotstaviti se "autoritetima" koji ne rade za dobro ljudi, grada i kvalitete života uopće.

Antonio Bratoš: Da vam pomognem koliko mogu.

Teo Trostmann: Ombla i Srđ.

Divo Krile: Volim podržati dobre projekte, i bilo mi je drago da se mogu uključiti i boriti protiv nečega tako apsurdnog (golfa).

Suzana Mihač: Moj motiv za uključivanje je bilo pravo svih na život, a ne određene skupine koja stoji iza svih propadanja svega što je dobro.

Mladen Grgurević: U rad sam se priključio da učinim nešto za opće dobro i širenje drugačijeg mišljenja, kao i za eventualno buđenje i mijenjanje na bolje postojećeg prosječnog stanja svijesti.

Jelena Babić: Svijest o tome da štiteći javni interes i javno dobro direktno štitim i svoj vlastiti, jer što nije dobro za zajednicu nije ni za mene osobno.

Ivona Vlašić: Moj motiv uključivanja u volontere inicijative je bio da na neki mali način pomognem inicijativi i ljudima koji su nesebično krenuli sa aktiviranjem i stvaranjem mogućnosti otpora građana, i edukacije građana kroz javne rasprave, referendum, itd. da mogu sami odlučivati o sudbini svog grada.

Anonimna 2: Forsiranje projekta na Srđu od strane lokalnih političara unatoč očitim nepravilnostima i pogodovanju privatnom investitoru nauštrb Grada i građana. Inicijativa je prva u Dubrovniku koja se aktivno bavi promišljanjem javnog interesa, ne samo po pitanju Srđa nego i ostalih pokušaja da se Grad diznilendizira.

Mirna Barbić Palčok: U inicijativi sam prepoznala pozitivan i ispravan stav prema surovnoj komercijalizaciji Grada, privukla me ogromna pozitivna energija, osobito na tribinama i raspravama u kinu Sloboda.

Hrvoje Zečević: Bio sam jako skeptičan, mogo bi reć i protivnik inicijative dok nisam otišo na tribinu - bolja polovica me odvušla. Onda sam se počeo više interesirati za problematiku i uvidio što nam se sve loše sprema.

Mato Brnjić: Moj motiv ima dva uporišta: a. spriječiti devastaciju prostora, i b. uzeti 'komadić' sudbine u svoje ruke.

Pero Mrnarević: Nisam imao druge nego na strani neprivilegiranih, obespravljenih, potlačenih ili kako bi neki rekli: tranzicijskih luzera. Moje razloge za uključivanje u inicijativu je jednom prilikom najsazetije objasnio Rambo Amadeus odgovorom na pitanje zašto je antifašist: „... zato sto sebe uvijek zamišljam kako me provlače kroz dimnjak, a nikako kao nekoga tko pušta gas“.

Karen Piteša: Zaustaviti gradnju HE i gradnju na Srđu. Borba protiv prodavanja HR zemlje strancima i prenamjene poljoprivredne u građevinsku zemlju.

Marin Krstulović: Poštivanje zakona i nepoštivanje trgovine ispod stola.

Marijana Lučić: Motiv je bio osjećaj za prostor, pravdu i da izađe na vidjelo ono čime su nam pokušali zamazati oči.

Paola Dražić Zekić: Moji motivi za uključivanje bili su, na emotivnom planu, potreba da se zaštiti Srđ koji mi puno znači, a na nekakvom uvjetno rečeno racionalnom planu, potreba da se ovakvi zahvati ne odobravaju bez suglasnosti ljudi kojih se najviše tiču. Kao netko tko se kreće u različitim krugovima i sreće veliki broj ljudi, mislila sam da mogu pomoć na način na koji se to od mene tražilo. (Skupljajući potpise za referendum.)

Vesna Špikula: Na žalost, to je bila jedina opcija tj. mogućnost koja je koliko-toliko organizirano javno istupala protiv projekta Razvoj-golfa.

Što ćete najviše pamtiti iz vašeg angažmana? Kakve su vaše emocije vezane uz to iskustvo?

Marc Van Bloemen: Upoznavanje sa slično/ isto mišljenicima.

Ivo Kara-Pešić: Pamtit ću činjenicu da su se jake individue, potpuno različitih životnih priča uz uvažavanje razlika angažirale za opći cilj.

Vlaho Zlošilo: Radost kada sam vidio koliko meni dragih ljudi se okupilo oko ovoga projekta, veliki entuzijazam i nesebičnost da se uloži trud; ali i tuga i prije rezultata referendumu kada sam shvatio da se jako teško može postići 50% + 1 glas. Osjećaj je bio kao kada su mi kao djetetu rekli da sveti Nikola u stvari ne postoji.

Marko Mujan: Ima i dobrih, a i neočekivanih i neugodnih sjećanja. Svakako svoj tehnički dio angažmana sam prema Inicijativi odradio korektno. Možda i još ponešto ali to nije nikad spominjano, kad je moglo i bilo aktualno... pa čemu sad to raditi. Pogotovo bi to bilo neprimjereno sagledavati emocionalno.

Anonimna 1: Od ono malo puta što sam sudjelovala u susretima i akcijama najživlje ću pamtiti druženje s ljudima iz inicijative, razgovore sa prolaznicima o njihovim mišljenjima i osjećajima koje imaju za grad i situaciju u njemu. Pamtit ću uzbuđenje dok su se glasovi prebrojavali...

Antonio Bratoš: Najviše me dojmila energija koja je pokrenuta. Stvorila se jedna kritična masa spremna za promjene, samo je treba održati na okupu i promjene će se same dogoditi kad bude vrijeme.

Teo Trostmann: SUOČAVANJE SA K. SINOVIAMA NA TRIBINAMA (Đorđe O., dr. V., Rodoljub Lalić, Tatjana V. von HEP, Granić) o Ombli i Srđu, demagogije, laži, podvale, te pozitivu - drage volontere i volonterke, Rudenjakove profesorske bravure...

Divo Krile: Najviše se pamti blokada i skup ispred Vijećnice. Ponosan sam na taj događaj i drago mi je da sam bio dio toga.

Suzana Mihač: Najviše pamtim uspjeh prikupljanja potpisa, a emocije mi uvijek izvuku suze mnogih sudionika kada je prošao Dubrovački dogovor.

Mladen Grgurević: U rad sam se priključio da učinim nešto za opće dobro i širenje drugačijeg mišljenja, kao i za eventualno buđenje i mijenjanje na bolje postojećeg prosječnog stanja svijesti.

Jelena Babić: Entuzijazam koji je nosio sve članove i one koji su volontirali u svim akcijama od skupljanja potpisa, rasparčavanja letaka, sudjelovanja na izborima kao promatrač... sve je to odjednom stvorilo nadu u bolju budućnost naše zajednice, nadu da će nesposobni i korumpirani političari biti kažnjeni, a sposobni i moralni doći na njihovo mjesto. A ta nada je živa i nakon neuspjeha referendumu, jer je ovo bila Pirova pobjeda politike, one politike koja ne može dugo egzistirati nekažnjena, kao što danas pokazuje bosansko-hercegovački primjer.

Ivona Vlašić: Iz svog angažmana na štandovima i dije-ljenja letaka najviše ću pamtiti kako su građani pozitivno reagirali na inicijativu „Srđ je naš“, i koliko su ustvari već sami bili informirani o svemu što se događa, i koliki broj starijih ljudi podržava „nerasprodaju“ zemlje i grada Dubrovnika zbog brze jednokratne zarade.

Iznenadio me i naravno razveselio broj ljudi koji su poslali slike na stranicu „Srđ je naš“. Onda mi je možda postalo jasno da ustvari većina ljudi, građana Dubrovnika, njihovih prijatelja, građana drugih hrvatskih gradova, pa i turista koji su u gradu bili samo jednom ali im se svidio takav kakav jest, razumije i podržava rad inicijative „Srđ je naš“ i građana Dubrovnika u borbi protiv prodaje grada.

Tu je ustvari i odgovor na sljedeće pitanje, to iskustvo mi je dosta promijenilo sliku o sugrađanima, u smislu da nisam mislila da je toliko velik broj ljudi koji misle i vjeruju da se stvari možda mogu mijenjati, i da se mora izaći na referendum, i da možda svojim priključivanjem ili kroz neko svoje polje djelovanja mogu na neki način pomoći.

Stariji ljudi su, čini mi se, najbolje reagirali na inicijativu i sami se informirali i jako dobro shvatili o čemu se ustvari radi na Srđu, dok su mlađi ljudi, do 30 godina, bili (ne svi naravno) negativni, i nisu baš razumjeli zašto se ne bi gradilo „i zasto ne bi bilo golf, bogati ljudi“ itd. Razočaralo me koliko ustvari žive u filmovima i televiziji, a malo u pravom svijetu.

Anonimna 2: Volju i entuzijazam volontera, emocije uglavnom pozitivne osim onoga što sam već spomenula u odgovoru na pitanje što nije valjalo u dosadašnjem radu. Ali organizacija je bila odlična i oduševljena sam što su i oni koji nisu dežurali na štandovima pomagali kako god su mogli.

Hrvoje Zečević: Emocije su vrlo pozitivne i snažne. Najvrijednije mi je što sam upoznao masu ljudi sa sličnim stavovima i interesima, i što sam ponosan na kraju krajeva što sam dio inicijative. To naši protivnici nemaju, niti će ikad imati. Ne mogu izdvojiti jedan detalj, ali najbitnije mi je kako se inicijativa od marginalne „glasne manjine“, prometnula u bitan gradski i politički faktor.

Mato Brnjić: Najviše se sjećam elana s kojim smo skupljali potpise, energija koju smo imali prilikom mirnog prosvjeda te groznog osjećaja nakon usvajanja plana da je interes pojedinca bio bitniji od boljitka zajednice. Ukratko ponosan sam na jedno pitanje koje će mi unuci postaviti za 15-20 godina (ako poživim)... „Nono, gdje si bio kad je započela ova devastacija?“ Moj odgovor će glasiti: „Na pozitivnoj strani, i moj unučić nemoj se sramiti povjesti svoga djeda

(kao što će se vjerojatno sramiti unuci vijećnika koji su se dogovorili da neće slušati glas naroda)“.

Pero Mrnarević: U pamćenju svojih prijašnjih svijetlih trenutaka uvijek ima nešto diskretnog glorificiranja svoje ispravnosti i dobrote, a to glorificiranje i mitologiziranje tih trenutaka, mi se čini kao diskretno priznanje da si prešao na tamnu stranu. Čovjek, za mene, nije neko dosegnuto stanje, već prije proces kontinuiranog rada na sebi tj. svojoj čovječnosti stoga treba neumorno nastavljati tu opsadu nečovječnosti u sebi, a ne joj dizati spomenike nostalgijom za onim čovječnim trenucima. Od vlastitih emocija, najizraženije osjećam sram i nelagodu. Sram i nelagodu što nisam napravio više. Sram i nelagodu kao ono što Englezi nazivaju *Second hand embarrassment*, kad je meni neugodno što njima nije [zbog svega što (ne)čine].

Karen Piteša: Sve jednako. Gorak okus metala u ustima ali nije još gotovo.

Marin Krstulović: Gorke.

Marijana Lučić: Najviše ću pamtiti onaj prosvjed preko Straduna prije javne rasprave o utjecaju na okoliš. I osjećaj da prvi put u životu javno nastupam za ono u što sam duboko uvjeren da je ispravno.

Paola Dražić Zekić: Najviše ću pamtiti nadu i bojazan ljudi koji su nam pristupali da bi se potpisali na listu, kao i veliki broj starih ljudi koji su izašli na referendum i toliko se nadali da možemo nešto učiniti. Drago mi je da sam sve što se od mene tražilo izvršila.

Vesna Špikula: Gorak okus nemoći i uzaludnosti bilo kakvog poteza pred unaprijed predodređenom budućnošću.

Jesu li vam se kroz vaš angažman potvrdili ili promijenili vaši stavovi i shvaćanja o vašim sugrađanima, društvu i gradu? Kako? Jeste li što zanimljivo opazili, naučili?

Marc Van Bloemen: Naučio sam da nismo baš svi ovce.

Ivo Kara-Pešić: Naučio sam da ljudima treba prilaziti i s njima razgovarati bez obzira na ogromne razlike u stavovima. Od „navijačkog“ nastupa nema kruha.

Vlaho Zlošilo: Shvatio sam da se veliki broj tih ljudi može okupiti ponovo i u nečemu u čemu je uspjeh manje nedostižan postići pravi trijumf. I da je to potencijalno ogromna snaga, ali i još jednom se uvjerio kako lako je ljudima manipulirati preko medija i „kupiti“ ih.

Antonio Bratoš: Potvrdili su mi se stavovi da većinu ljudi u Gradu nije briga za promjenu(djelovanje) jer je lakše bit "tu gdje jesmo" i kritizirat, a ništa ne poduzimat.

Teo Trostmann: Ljudi su od 1918. (a i ranije) naučeni ne bosti se sa rogamim i gledati sitni osobni interes. Dezinformacije su zbunile dio javnosti, mladi su većinom slabo zainteresirani i malodušni, dio građana je mentalno van Dubrovnika i njegovih problema.

Divo Krile: Pa ne baš.

Suzana Mihač: Dubrovnik je teška sredina, Hrvati su općenito pasivan narod, što je im povijest pokazala, nismo zaludu 900 godina bili bez svoje države. To se nažalost potvrdilo, uvriježeno mišljenje da će netko drugi riješit naše probleme, a što je razultiralo malim odazivom na skupove i referendum.

Mladen Grgurević: Zaključio sam da je učinkovitije konstantno razgovarati, informirati ljude sa strpljenjem i saslušati njihova mišljenja koja su doduše uglavnom ista ili slična te prilično inertna. Počevši od roditelja, susjeda, rodbine itd. Dakle u svakodnevnom ophođenju sa životnim okruženjem. Ako smo isključivi ili radimo to onako kampanjski na štandovima i sl, to je OK, međutim tu u startu u dosta slučajeva postoje nažalost predrasude: ja vs. on, mi vs. oni... Ljudi vole pažnju, pa tako ako im se, kad god se može, nešto iskreno objasni, razjasni ipak to cijene makar se ne slagali potpuno s tim.

Jelena Babić: Ovo iskustvo volontiranja mi je bilo dragocjeno iz više razloga. Prvo spoznaja o vlastitim mogućnostima, zatim spoznaja o zapuštenosti biračkog tijela, egoizmu kao principu življenja, koji proizvodi i hrani elita (ne samo naša) i potiče najlošije osobine ljudi: gramzivost, pohlepu, nepoštenje. Dakle ogromno polje rada se otvara pred nama da bi društvo napravilo iskorak ka održivom i prosperitetnom stanju.

Anonimna 2: Potvrdili su se stavovi da su ljudi u Dubrovniku jako pasivni što se tiče promišljanja i uređenja vlastitog prostora, te da je društvom zavladao cinizam koji se najviše vidio kad su volontere neki građani pitali koliko na sat im plaćaju. Raditi nešto 'tek tako', odnosno jer se smatra pravilnim, smatra se glupim i većina građana je na to ili ravnodušna ili sumnjičava jer „ja ne bih to radi besplatno pa sigurno ni nitko drugi normalan ne bi“.

Također, vidi se da u Dubrovniku ljudi većinom ne misle na budućnost Grada nego se sve temelji na sad i ovdje, pa prigovori na neki projekt koji bi mogao navodno donijeti velike koristi, zvuče apstraktno većini, ili ih jednostavno nije briga.

Mirna Barbić Palčok: Naravno da mi se stavovi nisu promijenili, samo sam na početku bila iznenađena što se dijelu volontera nije na vrijeme reklo o političkom angažmanu dijela inicijative, koju svakako i dalje bezrezervno podržavam - međutim čini mi se da se ona ogromna energija time dijelom i rasplinula.

Hrvoje Zečević: Neki su me ljudi razočarali, neki ugodno iznenadili.

Mato Brnjić: Vjerovao sam da ima sugrađana koji su nezainteresirani na ovakva pitanja. Nažalost nisam mogao vjerovati da su u tolikoj, po meni nečekivanoj, brojnosti. Predlažem da se organizira anketu po razredima osnovne i srednje škole s dva pitanja:

1. Ako živite u Gradu jeste li uopće bili na zidinama?
2. Ako jeste kad je to bilo?

Mislim da bi ova dva odgovora bila dovoljna za jednu sociološku studiju dubrovačkog pučanstva.

Pero Mrnarević: Čini se da u sveprisutnoj plijesni ima nešto i one plemenite. :-)

Karen Piteša: Kada su prolazili ljudi oko transparenta jedna me gospođa zaustavila i rekla "Molim vas sinjorina, recite ljudima što su ovo organizirali da bi imali puno više ljudi na svojoj strani da su stavili naziv SRĐ JE HRVATSKA". „Srđ je naš“ je odbilo dosta ljudi koji su naravno protiv golfa i prodaje zemlje i treba ih na neki način privoliti.

Paola Dražić Zekić: Iskreno rečeno, sugrađani su me ugodno iznenadili, mislila sam da su apatičniji. Ne želim zvučati lokal-ksenofobično, ali stekla sam dojam da u Dubrovniku žive ljudi kojima je stalo do Grada (bili oni starosjedioci ili novopridošlice) kao i veliki broj ljudi kojima je stalo isključivo do toga da u Gradu učine što više za sebe (najčešće je riječ o novopridošlicama). Tome sam se osvjedočila najviše kad sam dežurala više od dvanaest sati na biračkom mjestu, pa znam tko je na referendum izišao, a tko nije.

Vesna Špikula: Da, velika većina stanovnika ovog Grada je na žalost nedovoljno osviještena, potpuno ispolitizirana, ovisna o ispunjavanju sitnih prizemnih osobnih interesa, ulizničke i potkupljive prodane duše i kao takvi imaju vlast i budućnost upravo kakvu zaslužuju - nikakvu.

Mirjana Zec: Meni se čini da je recepcija u javnosti nekog problema koji se iznosi bitno drugačija od stvarnosti koju mi zainteresirani za neko područje u kome radimo jasno vidimo. Ne shvaćamo da ga drugi stvarno ne vide, ni jasno, ni nikako, jer ga uglavnom ne žele vidjeti... uopće ne žele vidjeti! Građani pristaju na prodanu im marketinšku foru. Slično za Srđ i za Društvo prijatelja i bilo što drugo, jer ne

žele trošiti ono malo energije što imaju na to da budu informirani. Njihov osnovni stav je ako netko nešto zagovara onda to radi iz osobne koristi. A tek ti navodno "slobodni", "volonteri", "radnici i borci za zajednički interes" su najsumnjiviji... jer tko si to danas može priuštiti!!! „Ja ne mogu!“ urla njihova ja, „a oni navodno mogu“ - automatski smo na različitim stranama zbog prirode te frustracije. „Ja si taj luksuz ne mogu priuštiti... imati vremena da se još i time bavim... Ja sam tu ugrožena strana, jer me netko pritiska da djelujem, da spašavam, da znam...“

I onda popiju onu najjednostavniju foru tipa "to je naše", tipa "otvarat će se radna mjesta, razvoj je dobar", tipa "elitisti koji od vas traže da budete aktivni rade to zbog skrivenog interesa, a za račun nekog već - kojeg god neprijatelja", iz čiste frustriranosti, jer su iscrpljeni, jer ne razumiju, jer opet netko od njih nešto traži... Kako im prići i prenijeti informaciju - ne znam! To je ključni problem - neželjenje da se informacija primi. Ne nužno kod slabije obrazovanih, dapače, čini mi se da je apstinencija nerazumljivo najviša u akademskoj zajednici!

Baviti se najkonkretnijim "sitnim" a vrlo iscrpljujućim aktivizmom dijeljenja letaka, punktova za razgovor na autobusnim stanicama, s laptopima na kojima se vrte snimke koje do čekanja autobusa može netko pogledat i dobiti pojašnjenje na svako pitanje...punkt pred školama ... Ne znam kako doći do te prilike za reći. Bitka je svaka sigurno izgubljena ako se postavljaju tako kratkoročni ciljevi kao sto je obrana Srđa ili Društva ili gruškog zaljeva, ali je jedina osvojena korist "sloboda" u svakom pojedincu koji je dopustio "biti dotaknut" jer će u svakom sljedećem događaju biti "probudjeniji", nepodložniji manipulaciji bilo koga pa i dojučerašnje ekipe iz akcije u kojoj se skupa sudjelovalo. Onda on sam odlučuje hoće li npr.zapaliti austrougarski arhiv ili to dopustiti nekome koji je jednako ponesen na opravdanu reakciju kao i on, ali nije dovoljno osvijestio posljedicu.

Kakvu budućnost prognozirate, a kakvu priželjkujete, - projektu na Srđu, - akterima i strankama u tzv. Dubrovačkom dogovoru, - inicijativi Srđ je naš, - listi Srđ je Grad, - društveno-političkoj kulturi i aktivizmu u Dubrovniku i Hrvatskoj, - gradu Dubrovniku?

Marc Van Bloemen: Ne vjerujem da će se izgraditi cijeli projekt. Vjerujem da ćemo platiti infrastrukturu, da će pokoji objekt izgradit pa će sve stat. Njima je glavno ući u posjed na čitavom terenu.

Ivo Kara-Pešić: Projektu želim da njegovi promotori budu procesuirani, strankama u Dubrovačkom dogovoru da se raspadnu, Inicijativi da preraste u kulturni inkubator, listi da na sljedećim izborima podupla vijećnike, aktivizmu da uključi još više građana, a Dubrovniku želim novu upravu sastavljenu od ljudi iz cijelog svijeta (koji optimizam!).

Vlaho Zlošilo: Teško je reći koliko brzo i što će se sve gore napraviti, svakako nakon ovoga iskustva bit će manje „muljanja“ u budućnosti; ne očekujem povoljne odluke suda iako svi znamo da kada bi sud pošteno odradio svoj posao sve bi bilo opet na početku.

Dubrovačkom dogovoru dugoročno slijedi veliki pad popularnosti kod birača, ali velika sposobnost gradonačelnika za punjenje proračuna bit će mu veliki adut u dobivanju glasova na svim izborima jer - radovi po gradu se vide, svuda je nešto raskopano, a blagajna grada je također puna unatoč krizi. Tu mu treba odati i priznanje za sposobnost, a mnogim biračima to je dovoljno da daju glas.

Trojka u Gradskom vijeću ima veliku priliku - ali i veliku odgovornost. Uz dobro osmišljen plan projekata za sljedeći ciklus, na sljedećim lokalnim izbori-

ma može se broj vijećnika značajno povećati, a time i utjecaj na odluke.

Aktivizam je poželjan i ljudi će se javljati kada ih nešto konkretno „žulja“, ali ovako jak pokret za opću korist teško će biti ponoviti. Svejedno priželjkujem i očekujem jačanje „zelenih“ a to ima veze s aktivizmom i naporima da ne uništimo prirodu do kraja.

Marko Mujan: S kraja o Dubrovačkom dogovoru mišljenja sam da je interesno manipulativan i proziran, način iskazivanja tih njegovih karakteristika je jasan i za razinu osnovne škole a kad bi se korektno pojašnio bio bi jasan i dijelu naprednijih predškolaraca. Političkim strankama Dubrovačkog dogovora ne želim ništa niti one meni, niti od njih očekujem niti s moje strane mogu očekivati. Možda jesam dijete „revolucije“ ali nisam dijete partije. Priželjkujem prije svega da oni, koji su vinovnici rasprodaje zemlje na Srđu, uključivo do razine onih koji su donijeli propali Zakon o golfu odgovaraju pred nadležnim tijelima za počinjeno nedjelno (o prodaji poljoprivrednog zemljišta, kasnije prenamijenjenog u građevinsko da i ne govorimo... to je izravno za Pravosudna tijela Republike Hrvatske). Što se prognoze budućnosti projekta na Srđu tiče ona je još uvijek iz posrednih razloga u našim rukama. O tome sam i govorio i pisao još na vrijeme i prije Referenduma ali očito pomalo u vjetar, koji se meni učinio utvrdom intelekta i morala. Radim ja to i sad, utvrda i nije baš neka a vjetar dere nesmiljeno.

Antonio Bratoš: Bilo bi dobro da osnujete stranku i pokušate pobijediti na izborima da se više ne mora pričati o golfu, dogovorima i sl.

Teo Trostmann: Predviđam razdoblje nemira i sukoba, gdje je Hrvatska dio šire geopolitičke igre većih igrača.

Đivo Krile: Još se uvijek nadam da se projekt neće realizirati i da dubrovački dogovor neće završiti mandat, a ako završi da će njegovi akteri proći dosta lošije. Inicijativa treba nastaviti s radom kao i dosad. Na sljedećim izborima bih želio da lista dobije bar još jednog člana u vijeću, a gradu Dubrovniku želim da se nešto počne strateški i planski raditi.

Suzana Mihač: Budućnost je u našim rukama, i treba je preuzet, bit će onako kako se postavimo. Bosna je primjer, doduše ne sav onaj vandalizam, ali primjer snage naroda. Protiv toga ONI ne mogu ništa. Što se tiče stranaka i aktera Dubrovačkog dogovora, svaki komentar je suvišan - borba za vlast i stolicu, sve ostalo su varijacije na temu.

Mladen Grgurević: Što se tiče projekta na Srđu čini mi se da nije tako sigurno što će biti i hoće li se graditi ili možda nešto preprodavati ili odustajati. Vremena i okolnosti se mijenjaju, tako i vlade i gradonačelnici. Dobro je biti optimističan i širiti osvještenu krugu ljudi bez obzira koji je problem u pitanju. Kad se štiti pogodnije je za serviranje kojekakvih priča i neistina od strane raznih 'elita'. Dubrovački dogovor i sve oko njega je po meni prošlo kroz lišu.

Jelena Babić: Prognoziram dugu bitku za slobodu izbora i održivi razvoj koja će na kraju morati uroditi plodom jer je alternativa propast na svim poljima društvenog razvoja. Projektu na Srđu ne vidim dobru budućnost, ako i počne s realizacijom neće se dovršiti niti dosegnuti iole one granice koje je zacrtao, a nas će dobro koštati. Dubrovački dogovor opstaje umjetno, čak i pragmatičnost političara ga neće održati, a pritisak javnosti bi ga trebao poljuljati... a tu je i naša Inicijativa koja će učiniti procjep u tom pravcu. Listi Srđ je grad predviđam razvoj u smislu da će na sljedećim izborima osvojiti više mandata, jer će se u skoroj budućnosti pokazati posljedice samovlade, da ne upotrebim jači izraz, današnje gradske uprave.

Rad Inicijative izuzetno je važan za razvoj političke kulture (što je nedavno nagrađeno na razini cijele zemlje kao primjer dobre prakse) i aktivizma ne samo u Gradu nego i u zemlji. Ne zaboravljamo

kako je cijela zemlja iščekivala rezultate dubrovačkog referenduma! Napravljen je korak naprijed i neće se moći više nikad ići ispod toga. Snaga smo na koju će politika računati koliko god je autistična.

Ivona Vlašić: Budućnost dubrovačkog dogovora ...nisam sigurna. Za golf na Srđu isto tako. Svašta se još može dogoditi kao npr. neka sudska odluka koja će rasvijetliti nepravilnosti u radu Gradskog vijeća. Na primjer, pri izboru ravnatelja Umjetničke galerije imamo novi epilog, tj. sudsku presudu u korist gospara Maračića, i jedno novo svjetlo u pokušaju osvješćivanja javnosti od strane kulturnih djelatnika i građana grada Dubrovnika o nepravilnostima i nepoštivanju odluka struke od stane gradonačelnika i Gradskog vijeća. Isto je i u mnogim drugim stvarima vezanim za rad Gradskog vijeća tj. njihovo obmanjivanje javnosti, pa tako još uvijek ima nade i za Srđ.

Anonimna 2: Svim članovima Dubrovačkog dogovora najiskrenije želim da im jednog dana bude jako neugodno, nekima zatvorsku kaznu, a za aktivizam se nadam da je zaživio, i da će ljudi shvatiti da se ne može uvijek netko drugi brinuti za njihov životni prostor. Smatram da će se to najviše događati na onome što ljude dira izravno-zatvaranje plaža i sl.

Mirna Barbić Palčok: Duboko se nadam, a i vjerujem da se projekt na Srđu neće ostvariti onako kako investitori najavljuju; dubrovačkom dogovoru predviđam ipak opstanak jer je vlast svima njima slatka; lista Srđ je Grad dobit će podršku onih istih volontera i aktivista, ali se bojim da će se to proširiti jer jako puno ljudi ovoga grada gleda samo osobnu korist.

Hrvoje Zečević: Prognoza i želja za projekt na Srđu: odustajanje zbog nedostatka dozvola, novca, promjena planova zbog ustavne tužbe...

Dubrovačkom dogovoru: poraz na budućim izborima za Gradsko vijeće, mada će Andro bit opet gradonačelnik.

Inicijativa - manje aktivnosti vezanih uz Srđ, više uz neke druge probleme - zidine, HE Ombla npr. bitno je da su ljudi još uvijek spremni djelovati ako ih se pozove.

Listi - bolji rezultat na sljedećim izborima za G.v.

Aktivizam - da i dalje jača. Ovaj referendum je pokrenuo mnoge druge referendume, i to je bitno. Mada je najdebilniji od svih „prošo“.

Mato Brnjić: Budućnost aktera? DD je pamflet kojeg jedino održava na životu stranačka (partijska) stega! Projekt na Srđu već pokazuje svoje pravo lice. Na brzinu okrenuti/oprati lov i crta. Već postoje problemi s financiranjem pristupnih puteva, obnove tvrđave Imperijal i neisplaćivanjem potpisanih ku-

poprodajnih ugovora. Inicijativa treba osmisliti daljnji rad jer je na vidiku još ovakvih projekata koji ugrožavaju Dubrovnik (3 sestrice, Ivanica...)

Nažalost aktivizam na lokalnoj razini je na niskim granama i treba poraditi na upoznavanju potencijalnih svježih snaga.

Treba definirati forme buđenja svijesti kroz medije pristupačne svježim (mladim) snagama.

Pero Mrnarević: Teško je prosuđivati, ali bojim se da će se inicijativi Srđ je naš dogoditi sudbina većine 'one issue party' političkih organizacija, a ta je da će trajati samo do sljedećih izbora... ili da će osvojiti jedva jedno vijećničko mjesto koje je za značajniji utjecaj u vijećnici u usporedbi sa sadašnjom tri zane-mariv. Rekao bih da taj potencijalni pad mandata ugrožava koalicijski potencijal, kad bi bilo želje za koaliranjem poglavito sa ljudima/strankama koje su dijelile isti stav o betonizaciji Srđa, ali i o drugim društveno važnim temama (prvenstveno SDP, Laburisti... i to ne svi, već nekompromitirani ljudi unutar tih stranaka). Treba porazmisliti i o kandidatima na listi, ali i o imenu liste za sljedeće izbore.

Što se tiče golfonačelnika, nadam se da će sud, jednodržavno i pravomoćno, osuditi kriminal gradonačelnika i zatvoriti ga čime bi zatvarajući jednoga, nas sve oslobodili njegove neugodne pojave i onih koji mu trenutno vire iz rektuma. Vođen dosadašnjim iskustvima duboko kompromitiranog pravosuđa, za njega očekujem neku najblažu kaznu poput npr. da 100 puta na ploču krasopisom ispiše: Nije lijepo krasti i biti uhvaćen i da se na kraju tog rada potpiše.

Bilo bi dobro pripremiti i organizirati nekakve tečajeve/okrugle stolove/tribine/izložbe/koncerte posvećene građanskom obrazovanju u kojima bi se ljudima pokušavalo pojasniti činjenicu da svi ljudi imaju svoja ljudska i građanska prava, da su po tim pravima jednaki, da korumpirana političko-religijsko-ekonomska oligarhija vrlo često ne samo da ne štiti naša prava već ih izravno i ugrožava te da se moramo početi sami boriti za svoja prava jer ako nećemo mi, neće nitko drugi.

Ovo 'obrazovanje' ne mora biti formalno već opuštenije, suptilnije kroz kreativnost, kulturu, medije. Posebno je važno raditi s mladima koji su stasali u birače, bez svijesti o općem dobru, ali zato izrazito ideološki opterećeni. Možda čak i konzervativniji od svojih roditelja. Nedavno provedeno istraživanje javnog mnjenja pokazuje da bi 32% ljudi u RH zabranilo abortus, a taj idiotski stav su u istraživanju najviše zastupali upravo mladi, tek stasali birači. Čini mi se da bi trebalo (građanski) odgajati roditelje ako želimo imati (građanski) odgojenu djecu.

Mogao bih o svemu do sutra kad bih imao sutra obećano. :-)

Karen Piteša: Trebamo gore saditi stabla. Ako će se bilo što graditi, to bi trebalo biti sportsko rekreativni krajolik gdje će se naše reprezentacije pripremati za prvenstva umjesto da idu po svijetu, i da Dubrovčani dobiju uvjete da postanemo sportski grad poput Splita. Svakako bez neke velike zahtjevne infrastrukture i odvodnje nego uređenje staza, šuma itd.

Marin Krstulović: Projekt na Srđu - Prognoziram apartmane, priželjkujem što sud odluči.

Akterima i strankama u tzv. Dubrovačkom dogovoru - prognoziram isto, priželjkujem povratak u anonimnost i pravnu državu.

Inicijativi Srđ je naš - prognoziram nastavak rada, priželjkujem prestanak rada.

Listi Srđ je Grad - prognoziram nastavak rada, opuzivanja od strane stranaka i probleme s ideološkim političkim određivanjem, priželjkujem da nestanu razlozi zbog kojih su se pojavili na političkoj sceni.

Društveno-političkoj kulturi i aktivizmu u Dubrovniku i Hrvatskoj - prognoziram ništa, priželjkujem svašta.

Gradu Dubrovniku - prognoziram pare, priželjkujem veliki sudski šou zbog para.

Marijana Lučić: Mislim da se projekt na Srđu neće ostvariti, a Dubrovački dogovor...

Paola Dražić Zekić: Projektu na Srđu ne želim da se realizira ovako kako je zamišljen... Stranke u Dubrovačkom dogovoru su postupile u skladu sa svojim motivima zbog kojih se bave politikom, pa su se lijepo deklarirale. Bolje prije, nego kasnije. Inicijativa Srđ je naš će, nadam se, imati još štogod za reći i učiniti po ovom pitanju. Za listu Srđ je Grad mogu reći da je prilikom svoga formiranja zanemarila činjenicu kakvo glasačko tijelo imamo. Ostala je zarobljena, dijelom, u neučinkovitom elitizmu i propustila priliku da pridobije glasove širokih narodnih masa, koje je formiranje liste iznenadilo, pa i zbunilo. No, da su na listi imali više imena bez prefiksa i titule, više bi joj i vjerovali.

Aktivizam u Hrvatskoj, dakle i u Dubrovniku, je neophodan jer je vođenje politike bešćutno i okrutno, u kombinaciji s kaosom. Stoga namjeravam pomoći akcijama koje se organiziraju, kad god budem mogla stati iza njihovih ciljeva i većine metoda.

Vesna Špikula: Projektu na Srđu - Bojim se da će im vlastodršci podilaziti do krajnjih mogućnosti, priželjkujem im puno grešaka i kršenja zakonskih propisa i preuzetih obveza kako bi ih se moglo sankcionirati u svakom budućem potezu. Akterima i strankama u

tzv. Dubrovačkom dogovoru - Realnost i rezultati izbora pokazuju da ovo biračko tijelo ima kratku memoriju i još kraću pamet, a priželjkujem im utapanje u politikanskoj kaljuži i zaborav u ropotarnici povijesti. Inicijativi Srđ je naš - Da promijene pristup i način djelovanja i organiziranja - grupica ljudi koji nešto žele za dobrobit svih koje za to nije briga. Jačanje inicijative i njen rast u pokret. Listi Srđ je Grad - Iako su poprilično aktivni, artikulirani, koordinirani, uporni, konzistentni, u ovakvom omjeru snaga, nemaju rezultate, a ni šanse da ih postignu - sustavno ih se ignorira i opstruira, na žalost. Otplesat će ovaj mandat i bojim se da je to - to. Društveno-političkoj kulturi i aktivizmu u Dubrovniku i Hrvatskoj - Trebali bi se ugledati na aktivizam u BiH koji je i u povojima učinkovitiji nego naš u RH. Gradu Dubrovniku - Prodali su sve što se moglo za jeftine pare, a Grad se prostituirao masovnim turizmom za 100 kuna. Grad je postao monokulturna krava muzara nezastitnim vlastodršcima koji nisu svjesni pojma održivosti.

Mislite li da je rezultatom referenduma, ili izglasavanjem urbanističkog plana uređenja za projekt na Srđu u Gradskom vijeću 30.7.2013. (ili nekim drugim događajem) inicijativa Srđ je naš izgubila smisao ili mogućnost za daljnju borbu? Ako ne, kako vidite nastavak borbe?

Marc Van Bloemen: Puno se treba još izboriti za Srđ i Omblu, mišljenja sam da se trebamo boriti da nas EU pomogne.

Ivo Kara-Pešić: Mislim da nije, ali mora potpuno promijeniti način rada i sastav ljudi, odnosno proširiti jezgru. Inicijativa treba tvrdoglavo nastaviti poticati građane da odlučuju o vlastitoj sudbini, a oblik borbe treba usmjeriti na dokazivanje kriminala u projektu.

Vlaho Zlošilo: Izgubila je u smislu pobjede druge strane na referendumu, ali preslagivanjem forme u gradsku listu djelovanje ove opcije je nužno. Neki veći projekt koji bi bio štetan za naš kraj ponovo bi pokrenuo aktiviste u velikom broju i samo postojanje udruge je kočnica lopovima u pravljenju planova.

Ali svakako potrebno je predlagati projekte - ostvarive i na korist stanovnicima, a ne samo one koji donose naplatu od turista.

Marko Mujan: O Inicijativi ne bih sudio i razlozi smisla njenog postojanja su u njenim članovima. Borba za boljitak uvijek je moguća i ima itekako smisla.

Anonimna 1: Nastavak borbe...svakako, nema odustajanja! :) Oko čega?-- svega, ...i trebamo se družiti i smijati i plesati :)))

Antonio Bratoš: Stranka.

Đivo Krile: Ne mislim da je izgubila smisao. Za daljnju borbu ne znam. Ako joj je naziv vezan uz Srđ ne znači da se ne treba baviti drugim stvarima po gradu.

Suzana Mihač: Ne mislim da je išta izgubljeno, cijela ova stvar se ne može i ne treba gledati kao Dobitak ili Gubitak, treba je gledati kao pokretanje stvari s mrtve točke, dizanje svijesti pučanstva, a s time u nekoj skoroj budućnosti i preuzimanje stvari u ruke građana.

Mladen Grgurević: Mislim da bi trebalo podržati listu koliko god se može u njihovoj borbi. Oni su nekako ostali jedini u pogonu. Čini mi se korisno konstantno pratiti i podržavati alternative ovoj bahatoj garnituri gradskih vlasti koja postaje još bahatija što ima više sredstava u proračunu.

Jelena Babić: Sve predhodno rečeno vodi jednom zaključku. Inicijativa ne samo da nije izgubila smisao, pred njom je još puno izazova, Ombla, Gruž... Ona po svom karakteru izrasta u borbu protiv uzurpacije javnog od strane bilo kojeg aktera u društvu, bili oni politika ili građani koji zajedničko dobro ne poštuju i ne zaštićuju.

Ivona Vlašić: Mislim da smisao rada inicijative „Srđ je naš“ nije gotov s donošenjem urbanističkog plana. Sve dok postoje manipulacije i obmanjivanje javnosti, mislim da se sve još može promijeniti. Nastavak borbe je čini mi se trenutno u rukama pravosuđa, a inicijativa može nastaviti edukaciju i informiranje građana.

Anonimna 2: Nikako nije izgubila smisao. Smatram da je projekt Srđ dobro poslužio da se u javnosti pokaže stav lokalnih političara prema svojim glasačima i Dubrovniku, te da su sad ljudi ipak svjesniji da ne mogu političarima prepuštati važne odluke.

Mirna Barbić Palčok: Inicijativa Srđ je naš nije izgubila smisao, ona mora nastaviti djelovanje u svim onim pravcima u kojima se prepoznaje uništavanje javnog interesa, možda je sad kad je izglasan Zakon o zidinama pravi čas da se opet pokrene jači angažman.

Mrvoje Zečević: Izgubila je dosta smisla što se tiče pravnih i masovnih akcija. Što se tiče borbe, trebamo čekat kako će se razvijati prikupljanje dozvola, rješavanje upravnih tužbi, obnova Imperiala, što će biti sa državnom zemljom na Bosanci...

Mato Brnjić: Inicijativa nije izgubila smisao jer sa svojim iskustvima možemo pokretati akcije izmjena loših zakonskih rješenja koja su dovela do ovog stanja.

Karen Piteša: Uvijek ima smisla i uvijek se treba boriti.

Marin Krstulović: Nije izgubila smisao. Tek kad se sve izgradi onda će izgubiti smisao, ali samo za zaštitu Srđa, Srđevi su na svakom koraku. Nastavak je svakog budućeg ukazivanje na nezakonitosti. Možda na kraju napisati knjigu(dnevnik) o događanjima do završetka projekta na ovaj ili onaj način iz perspektive inicijative.

Marijana Lučić: Inicijativa nije izgubila smisao...samo žele da se tako misli.

Paola Dražić Zekić: Nastavak borbe treba biti permanentno diskretno propagiranje naših stavova i mišljenja, na način na koji se neće nikoga vrijeđati a može se mnoge animirati. Kako to? Ne znam objasniti, ali mislim da je jedini pravi put.

Vesna Špikula: Smisla i mogućnosti za dalje uvijek ima, sve dok bageri nisu krenuli na Srđ, šanse uvijek ima. Ostaju neriješene presude, ostaje češljanje preuzetih obveza Razvoj Golfa i njihovo poštivanje ili nepoštivanje, prijava svakog kršenja preuzetih obveza nadležnim institucijama i medijima. Ako nije prošla HE Ombla, odakle im voda? Što se tu iza brda valja? Pokrenuta je priča oko zidina, jednostranog raskida ugovora, zakonitosti i ustavnosti donesenog zakona, Štern planira obnoviti Zatvor u Kar-

menu i otvoriti dormitorij sa krevetima na kat za jeftinjaka u Gradu jer mu se obnova Pustijerne i izgradnja hostela neće isplatiti u kratkom roku, upitnost projekta Gruškog zaljeva i Lapadske marine i njegove organizacije i rasporeda u smislu geodetsko-klimatskog utjecaja, odlagalište smeća i kvalitetna sanacija Grabovice, pitanje pitke vode za Grad i šire Gradsko područje itd itd. Netko će jednom negdje toliko pogriješiti da se to neće moći zataškati i spremi u nečiju policu na n godina. A tu treba biti GI. Jedan od najvažniji zadataka GI trebao bi biti jačanje i povezivanje, umrežavanje sa istim ili sličnim udrugama, a zato je neophodno širenje temeljne platforme i delegiranje spornih materija zainteresiranim timovima aktivnih građana.

Koji problemi u gradu Dubrovniku po vašem mišljenju zaslužuju pažnju i organizacijski trud aktivnih građana, odnosno oko kojeg pitanja mislite da je potrebna također jedna građanska inicijativa? Zašto?

Marc Van Bloemen: Moglo bi se organizirati okrugli stol „Poboljšanje života u povijesnoj jezgri“. Uobi-

čajeno je da se politički ovo organizira, ne sjećam se da je ikada od strane građana.

Ivo Kara-Pešić: Opći smjer u kojem ide grad, poticanje tzv. zelenog poduzetništva, mijenjanje prometnih i drugih navika ljudi, organiziranje malih kampanja kojima se ljudima skreće pažnja na problem uz nuđenje potencijalnog rješenja.

Vlaho Zlošilo: Mogu navesti nekoliko osobnih želja kojih sam se prvih sjetio a siguran sam da će se drugi sjetiti većeg broja drugih projekata za korist većeg broja naših sugrađana. Znam da nije na razini pokretanja inicijative, ali može doći u skupinu brige o sugrađanima za bolju kvalitetu života:

- Uređenje, označavanje i izrada karata staza za pješake, bicikliste,... – konkretno i na Srđu, ali na području cijelog grada – dokle se grad administrativno proteže uz suradnju sa drugim općinama i gradovima u županiji – za stanovništvo i turiste (produžetak sezone i odvlačenje turista iz samog centra).

- U suradnji sa savezom športova pokretanje projekta organizirane sportske rekreacije u što više sportova i drugih disciplina uz izgradnju nedostajuće sportske infrastrukture. Sve to radi kvalitetnijeg korištenja slobodnog vremena svih nas.

Bilo bi lijepo da za par mjeseci inicijativa Srđ je naš ili NL Srđ je grad javno – medijski snažno popraće-

no prezentira kartu pješačkih i biciklističkih staza i to u jednoj boji onih već sada spremnih za korištenje, u drugoj boji onih koje samo malo treba urediti i po potrebi dotjerati i označiti i trećom bojom one za koje bi trebalo izvesti neke radove (ne prevelike) da se uredi. I naravno pozove sugrađane u masovan dolazak na prvu zajedničku šetnju nekom stazom – najbolje na Srđ, ili na biciklijadu nekom novouređenom stazom.

Marko Mujan: Problema u gradu Dubrovniku ima i građanske inicijative imaju smisla makar pred sobom imaju korumpirani sustav koji raspolaže novcem poreznih obveznika i plaćenicima (profesionalcima), kojima se uglavnom amateri moraju suprotstavljati često dovedeni pred gotov čin. Na žalost problem je nekad građanskih inicijativa što ih se namjerno nagoni na jedan problem i usredotoči na argumente, koji su više-manje nevažni ili manje važni, i onda uvede u bitku koja je na tim osnovama i premisama najčešće unaprijed izgubljena. Moje je iskreno mišljenje da rat još nije izgubljen ... a vaše iskreno mišljenje je vaše.

Antonio Bratoš: Kultura. Umro nam je Grad. Ljetne igre su sramota Grada. Treba nam kvalitetan kulturni program za cijelu godinu.

Teo Trostmann: Pišite za narod, intelektualcima je ionako sve jasno. Vidite Radićev Dom (otprije 100 godina) za primjer kako pisati jasno, slikovito, sažeto za površne i slabije pismene. Kada se ima posla sa demagozima, PR-(d)onjama, kapitalom, kupljenim medijima, poluistinama treba udarati na protivnikove slabe točke.

Moglo se jasnije predočiti ogromne troškove infrastrukture i objasniti u što je pametnije trošiti državni i općinski novac.

Moglo se govoriti intenzivnije o utjecaju na hotele i privatne iznajmljivače, o strukturi i broju radne snage, o utjecaju na vodu, more i zdravlje. Trebalo je ponuditi kontraplan i nove razvojne ideje kojima će se privući građani. Ovako uz podršku JOSIP-, MILAN -ovića dr. je hapao DPDS i sad će se razmetati komunalnim New dilanjem i podmićivanjem glasačkoga tijela.

Divo Krile: Oko marine, Gruškog zaljeva, i uređenja Lapadske obale. Mislim da tu inicijativa sa svojim dosadašnjim iskustvom može puno doprinijeti. Zašto? Zato jer je ovaj projekt identičan onome na Srđu.

Suzana Mihač: Problemi u Gradu je PASIVNOST. Ljudi su uspavani, nepismeni, nemaju svoje živote, izgubljeni u vremenu i prostoru, gubitak identiteta, masovni turizam, prazna stara gradska jezgra.....

Svaki pojedinac se treba mrdnut, ali to se postiže dizanjem svijesti o sebi i drugima oko sebe.

Ona skupina koja vlada svijetom, uništava sve dobro, preuzima naš Planet, ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, dolazi na naša vrata, polako, nezapaženo, sve zamotano u celofanu i u ime Ljubavi.

Nekad su bile brazilske sapunice, sad su turske, gubitak socijalizacije, jer imamo tablete i pametne telefone, sve će VELIKI BRAT napraviti da nas odmahke od onog čega se najviše boji, a to je LJUBAV, druženje i zajedništvo. Protiv toga ne mogu ništa.

Mislim da treba češće organizirati druženja istomišljenika, jer tad je tu sva ta pozitivna energija koja sve gura Naprijed. Treba reći STOP, a za reći stop, treba se maknut!!!

Jelena Babić: Nastavak borbe vidim u mreži što većeg broja građana koji će svaku uzurpaciju i uništavanje javnog javno i prokazivati. Ovo sve može izrasti iz Inicijative i uklopiti se u nju. Organizirati jednu grupu koja će artikulirati sve ove dojave, prijave i iznositi ih svaki tjedan u Glasu grada npr. ili novini koja to hoće i to na način da bude stalna rubrika. Uređivanje te rubrike prepustiti najboljima među nama. Nakon što se ustanove činjenice ići sa tužbama nadležnim institucijama i o tome izvještavati građanstvo. Uz to jednom tjedno na odabranom javnom mjestu razgovarati s ljudima i upućivati ih u problematiku. Ovo sigurno zahtijeva veliki trud, ali ako ne želimo da nas sudbina prisili da iselimo iz grada u kojem živimo jer će se područje javnog djelovanja i korištenja javnih prostora sve više sužavati, onda se moramo boriti za taj nam jedni živući prostor. Uz to treba i javno iznositi zahtjeve da nam gradska uprava transparentno iznosi na koji način troši novac iz gradskog proračuna i zahtijevati da se određeni dio novca obavezno prelije u npr. izgradnju vrtića, gradski prijevoz omogućiti svim građanima besplatno, pa problem parkiranja ne bi postojao, da se ograniči ugoštiteljima broj stolova i zauzimanje gradskih površina i sl., da se spriječi daljnje iseljavanje iz Grada omogućujući sadašnjim žiteljima prioritete uvjete stanovanja, kupnje osnovnih namirnica, potrepnost, parkiranja...

Da se spriječi oduzimanje prava na korištenje gradskih plaža, tj. njihovo davanje na isključivu upotrebu hotelima.

Ako se vlast već hvali novcem kojim raspolaže (a tu joj nikad nije dosta, Društvu prijatelja starina oduzima pravo i novac) i to novcem stečenim ne svojim radom već činjenicom da unovčuje ono što su nam naši predhodnici sačuvali i ostavili, onda itekako imamo pravo tražiti da se kvaliteta našeg života u ovom gradu poboljša. Da se perverzna logika da „gost bude zadovoljan“ a građani budu tek kulisa koja će to omogućiti, zauvijek promijeni u korist zadovoljnog građanina, jer je to povratno temelj prvom uvjetu.

Bila bi poželjna jedna radio emisija u kojoj bi građani iznosili svoje probleme na temu stanovanja i življenja, njihova očekivanja. Važno je opće beznađe uzrokovano lošom politikom zamijeniti sviješću da sve ovisi o nama samima i našoj upornosti da od svojih zahtjeva ne odustajemo.

Ivona Vlašić: Na žalost mnogi problemi u gradu iziskuju direktan angažman građana: betonizacija cijelog grada, nekontrolirana sječa stabala, privatizacija pomorskog dobra, zidine u rukama gradonačelnika, time i okupacija cijelog dijela kuća koje izlaze na zidine, i prenamjena u restorane, kafiće, „kulturne klubove“ itd...

Anonimna 2: Problemi ozelenjavanja javnih površina i koncesija javnih površina. Ako Zidine pređu u ruke Grada Dubrovnika unatoč tome što je odluka nezakonita, i to je pitanje kojim se moramo baviti. I gruški akvatorij.

Hrvoje Zečević: A, očito da će svima past na pamet zidine, pa i meni.

Mato Brnjić: Najveći problem u gradu je licemjernost političara pa je potreban permanentni 'tretman' njihove licemjernosti na način da im dosadimo s malim 'nepodopštinama'. Stalno ih podsjećati na dvojbene odluke koje su donijeli za lokalnu zajednicu.

Ako ih se pusti da drijemaju polako zalaze u sferu zaboravnosti a samim tim gube osjećaj da postoji sud javnosti.

Pero Mrnarević: Obrazovanju konzumenata da doista postanu građani i ljudi.

Karen Piteša: Grabovicu srediti!! Kupiti pročišćivač više!! Sve drugo može stat iako je opća katastrofa, voda je najvažnije od svega.

Marin Krstulović: Ljudi sami moraju odlučiti i reagirati na stvari koje ih smetaju. Meni smeta stranački i društveni nepotizam zbog kojeg stradavaju bolji a dolaze lošiji. U nas to nitko ne zove korupcija nego kadroviranje. Ali naviknuti smo na stanje stvari ja prvi pazim da se previše ne userem.

Marijana Lučić: Mislim da je grad postao područje nekontroliranog nabacivanja betona. Tome treba stati na kraj.

Paola Dražić Zekić: Revelin ??? Zidine??? Šatori po Stradunu??? Lazareti ??? Betonizacija obale??? Pretvaranje „Hrvatske Atene“ u „Povuci-potegni-Diznilend“? Ne Disneyland, nego baš tako, Diznilend. Recimo toliko, za početak. Pa odaberimo najalarmantnije. O eksploataciji nafte iz podmorja ionako ne možemo ništa ni reći ni učiniti, pa to neću niti spominjati.

Možda bih mogla još nešto dodati svojim odgovorima, ali, to bi bilo to.

Toplo se nadam da se Inicijativa ne predaje i da njena energija nije kratkog daha. Lako se zaletjeti, ali nije se lako održavati.

Vesna Špikula: Sigurna sam da takvih pitanja ima podosta, pada mi na pamet npr. pristan ispred Lazareta (dok je obnova Kaša na čekanju). Gotovo svaka bitnija odluka donesena od Gradonačelnika i/ili Gradskog vijeća je toliko ispolitizirana i podložna reispitivanju da je toga toliko da čovjek ne može sve to ni pohvatati. Ne treba apriori biti kontra svega, ali ako se imaju argumenti struke naspram argumenata politikanstva i farse, onda se ima materijala za aktivno djelovanje.

*S volunteerima razgovarao:
Ljubomir Grgurević*

IMAMO PRAVO NA AKTIVAN PROSVJED

Ustavni sud je odlučio kako su kažnjavanjem prosvjednika koji je u Varšavskoj lupao po ogradi Horvatinčićevog gradilišta, prekršena njegova temeljna prava i slobode. Slični prekršajni postupci vode se protiv još 150 građana.

“Trebamo pričekati da presude postanu pravomoćne, ali svakako se otvara pitanje političke odgovornosti vrha policije i tadašnjeg ministra unutarnjih poslova Tomislava Karamarka”, ističe Tomislav Tomašević iz Zelene akcije.

Prekršajnim kažnjavanjem prosvjednika zbog lupanja po ogradi Horvatinčićevog gradilišta u Varšavskoj ulici prekršen je Ustav RH u dijelu koji se odnosi na pravo na miran prosvjed, presudio je Ustavni sud ovoga mjeseca. Prosvjednik M.B. koji je kažnjen zbog remećenja javnog reda i mira, u ustavnoj se tužbi pozvao na kršenje ljudskih prava i temeljnih sloboda, što je Ustavni sud potvrdio te je vratio postupak na prekršajni sud.

Naime, M.B. je proglašen krivim zato “(...) što je dana 17. svibnja 2010. godine oko 12,30 sati u Zagrebu, u Varšavskoj ulici kod kbr. 7 remetio javni red i mir, na način da je rukama udarao po metalnoj ogradi gradilišta ‘Cvjetni prolaz’ (...) zbog čega mu se izriče novčana kazna u iznosu od 200,00 kuna (dvjestokuna)”, kako stoji u presudi Prekršajnog suda u Zagrebu koju je kasnije potvrdio i Visoki prekršajni sud, a sada ukinuo Ustavni sud.

Marina Kelava

Ustavni sud u odluci je napisao kako za svako ograničenje javnih okupljanja po osnovi zaštite prava i sloboda drugih mora postojati ozbiljan stupanj izvjesnosti da će zadiranje u prava i slobode drugih biti prekomjerno, odnosno nerazumno.

“Okupljanje se neće smatrati mirnim ukoliko je organizirano sa specifičnom namjerom da se čini ili potiče nasilje ili ometanje javnog reda, ili ako su podnositelj i/ili njegovi sudemonstratori sami činili nasilna djela tijekom okupljanja. Međutim, okupljanje će biti mirno i ukoliko je došlo do ometanja javnog reda i mira ako podnositelj i ostali demonstranti nisu aktivno sudjelovali u činjenju nasilja. Isto proizlazi i iz prakse Europskog suda za ljudska prava. Tako su u predmetu *G. protiv Njemačke* (odluka, 6. ožujka 1989., zahtjev br. 13079/87), na koji se podnositelj u ustavnoj tužbi poziva, prosvjednici demonstrirali na način da su zauzimanjem sjedećeg položaja fizički onemogućili ulazak u tvornicu ispred koje se održavao prosvjed, što prema njemačkim zakonima nije bilo dopušteno. Europska komisija za ljudska prava smatrala je, međutim da pravo na slobodu mirnog okupljanja, kao jedno od temeljnih demokratskih prava, ne treba tumačiti restriktivno, budući da u ovom slučaju demonstranti nisu bili nasilni i samo su pružali pasivan otpor”, tumači Ustavni sud u odluci koju potpisuje Jasna Omejec.

Mirno okupljanje ne znači da uopće ne smije doći ni do kakvog uznemiravanja okoline, a raspon ponašanja koja predstavljaju prekoračenje granice do koje se mirni prosvjed štiti ne smije se usko tumačiti. “Pojam ‘miran’ mora se tumačiti tako da uključi i ponašanja koja mogu na određeni način smetati osobama koje se protive idejama ili tvrdnjama koje se na mirnom prosvjedu iznose, pa čak i ponašanja koja privremeno koče, usporavaju ili sprječavaju aktivnosti treće strane. Ukoliko prilikom javnog okupljanja dođe do slučajnog nasilja ili nereda, pojedinci koji u tim neredima ne sudjeluju neće izgubiti zaštitu prava na javno okupljanje i mirni prosvjed”, ističe Ustavni sud.

Što se tiče konkretnog prekršaja za koji je osuđen M.B., Sud je ocijenio kako “lupanje po ogradi stvara buku, koja se smatra uobičajenom na javnim okupljanjima, odnosno prosvjedima. Takvo postupanje podnositelja samo po sebi ne predstavlja neprikladno i neprimjereno ponašanje u sklopu mirnog prosvjeda, pa se ne može smatrati ni prekršajem.”

Na raznim se prekršajnim sudovima još uvijek vuče više od stotinu prekršajnih postupaka za više prosvjeda povezanih uz slučaj Varšavska. Većina od sto i pedesetak uhićenih prosvjednika prije tri godine prekršajno je prijavljena od strane policije zbog sjedenja na pločniku u pješačkoj zoni. Iako je većina prosvjednika koji su prekršajno prijavljeni nakon masovnih uhićenja na mirnim prosvjedima 15. i 29. srpnja 2010. godine, početkom ovoga ljeta primila oslobađajuće presude jer su suci Prekršajnog suda u Zagrebu uvažili žalbe prosvjednika koji su se pozvali na Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, policija se opet žalila na ove presude.

Iz najnovijeg tumačenja Ustavnog suda, može se zaključiti da Ustavna prava i slobode nisu prekršene samo prosvjedniku M.B., već i više od stotinu drugih građana i građanki u više prosvjeda u slučaju Varšavska. Ukratko, prosvjednici su ti koji su bili u pravu zahtijevajući pravo na prosvjed. Tko će odgovarati za represivne

mjere koje je policija tada primjenjivala na prosvjednicima? Ministar unutarnjih poslova koji je poslao specijalnu policiju da odnose provjednike u marice, u to je vrijeme, podsjećamo, bio Tomislav Karamarko.

Odluka od iznimnog značaja za buduće prosvjede

Lina Budak, odvjetnica M.B.: Ovom presudom napokon zaživljuje pravo na prosvjed bez straha. U tužbi sam citirala Anićeve rječnik koji riječ “prosvjed” definiše kao “odlučno i otvoreno javno izražavanje nezadovoljstva”. Apsurdno je građanima jamčiti pravo na prosvjed, a potom ih prekršajno kažnjavati zbog primjene istoga prava. Ovime je potvrđeno da miran prosvjed ne znači da građani trebaju mirno stajati i šutjeti, već znači pravo na aktivno izražavanje nezadovoljstva. Nadam se da će se odluka primjenjivati i na ostale predmete koji se vode u slučaju Varšavska jer su svi ti građani kažnjavani samo zbog sudjelovanja u prosvjedu.

Tomislav Tomašević, Zelena akcija: Ova odluka je iznimno značajna za sve buduće prosvjede u Hrvatskoj jer je Ustavni sud u svojoj odluci istaknuo kako je pravo na prosvjed u određenoj mjeri iznad nekih prava okolnih građana, kao što je pravo na mir. To znači da miran prosvjed treba tumačiti kao “nenasilan”, a ne kao nužno “tih”.

Presuda je naravno bitna i za ostale postupke koji se vode u slučaju Varšavska, ali iz posljednjih odluka Prekršajnog suda u Zagrebu i oslobađajućih presuda vidi se da je već i sud nižeg ranga prihvatio takvo tumačenje. Sud se naime poziva na presude Europskog suda za ljudska prava, kao i Ustavni sud. I iz tih je presuda jasno da je nama svima policija prekršila pravo na prosvjed. Policija se žalila na te presude, pa još moramo čekati da odluke postanu pravomoćne, ali kada do toga dođe, otvara se mogućnost tužbe prema policiji za nadoknadu štete koje nam je svima nanesena.

Trebamo pričekati da presude postanu pravomoćne, ali ukoliko do toga dođe, svakako se otvara pitanje političke odgovornosti vrha policije i tadašnjeg ministra unutarnjih poslova Tomislava Karamarka.

Tekst je izvorno objavljen 25. rujna 2013. na portalu H-alter

GLOBALNA PRIVATIZACIJA VODNIH RESURSA

Neoliberalna “modernizacijska” pripovijest poznaje samo jedno rješenje za svaki ekonomski i socijalni problem – ono tržišno. Revni sljedbenici tog katekizma i u Hrvatskoj zazivaju privatizaciju preostalih resursa u javnom vlasništvu, među njima i vodoopskrbnog sustava. Analizom iskustava u drugim zemljama, Dunja Larise upozorava na dalekosežne socijalno štetne učinke prelaska vodnih resursa u privatne ruke, u eklatantnom raskoraku s neoliberalnim obećanjima o efikasnosti i smanjenju troškova za krajnje korisnike

Nedavne izmjene i dopune Zakona o vodama i Zakona o financiranju vodnoga gospodarstva te propratno prebacivanje nadležnosti vodoopskrbe s jedinica lokalne samouprave na Hrvatske vode ili javne neprofitne državne agencije na profitno trgovačko društvo, rasplamsali su u Hrvatskoj debate o pitanjima, već dugo aktualnima na svjetskom i europskom planu, kome pripada voda, kome i zašto bi trebala pripadati kontrola i moć nad njezinom distribucijom te treba li vlasništvo i, konzekventno, kontrolu nad vodom zadržati građanstvo ili ih treba prepustiti privatnim akterima? Većina historijskih civilizacija, iz kojih je proizašla i naša globalna civilizacija, eksplicitno je zabranjivala privatni posjed nad vodom. Štoviše, tijekom cijele povijesti čovječanstva voda je smatrana svetinjom, nečim što treba ostati nedodirljivim u smislu materijalnih ljudskih odnosa.

Tako Justinijanov kodeks o posjedu nad vodnim resursima kaže: “Po zakonu prirode, sljedeće stvari pripadaju čovječanstvu – zrak, tekuća voda, more, kao i obala mora.”

Islamski šerijatski zakon stoljećima je štitiio pravo općeg prilaza vodi, temeljeći se na Kuranu po kojemu je voda “izvor sveg života”, dok se u civilizacijama Indijskog potkontinenta voda tisućljećima smatrala općim dobrom, izuzetim, baš kao i zrak koji udišemo, od svih odnosa privatnog vlasništva. Prema Vedama, već i sama mogućnost postojanja života na zemlji vezana je uz boga kiše Indru i njegovu odluku da će rasuti nebeske vode k zemlji, što je postalo moguće tek njegovom pobjedom nad demonom kaosa Vritrom koji je, sa že-

Dunja Larise

Dunja Larise je rođena u Rijeci i odrasla u Sarajevu i Beču. Doktor je političke teorije i trenutno drži seniorske naučno-istraživačke pozicije na MacMillan Center for International and Area Studies na Univerzitetu Yale i na London School of Economics and Political Sciences. U proteklih pet godina bila je postdoktoralni naučni istraživač na Centre d'études et de recherches internationales Univerziteta Sciences Po u Parizu i Max Weber Fellow Europskog univerziteta u Firenci.

ljom da vodu zauvijek zadrži u svom ekskluzivnom posjedu, eonima sprečavao nastanak života na zemlji. Stoga su vode rijeke Gange, prema hinduističkoj tradiciji, oduvijek bile spona između svijeta ljudi i svijeta božanskog.

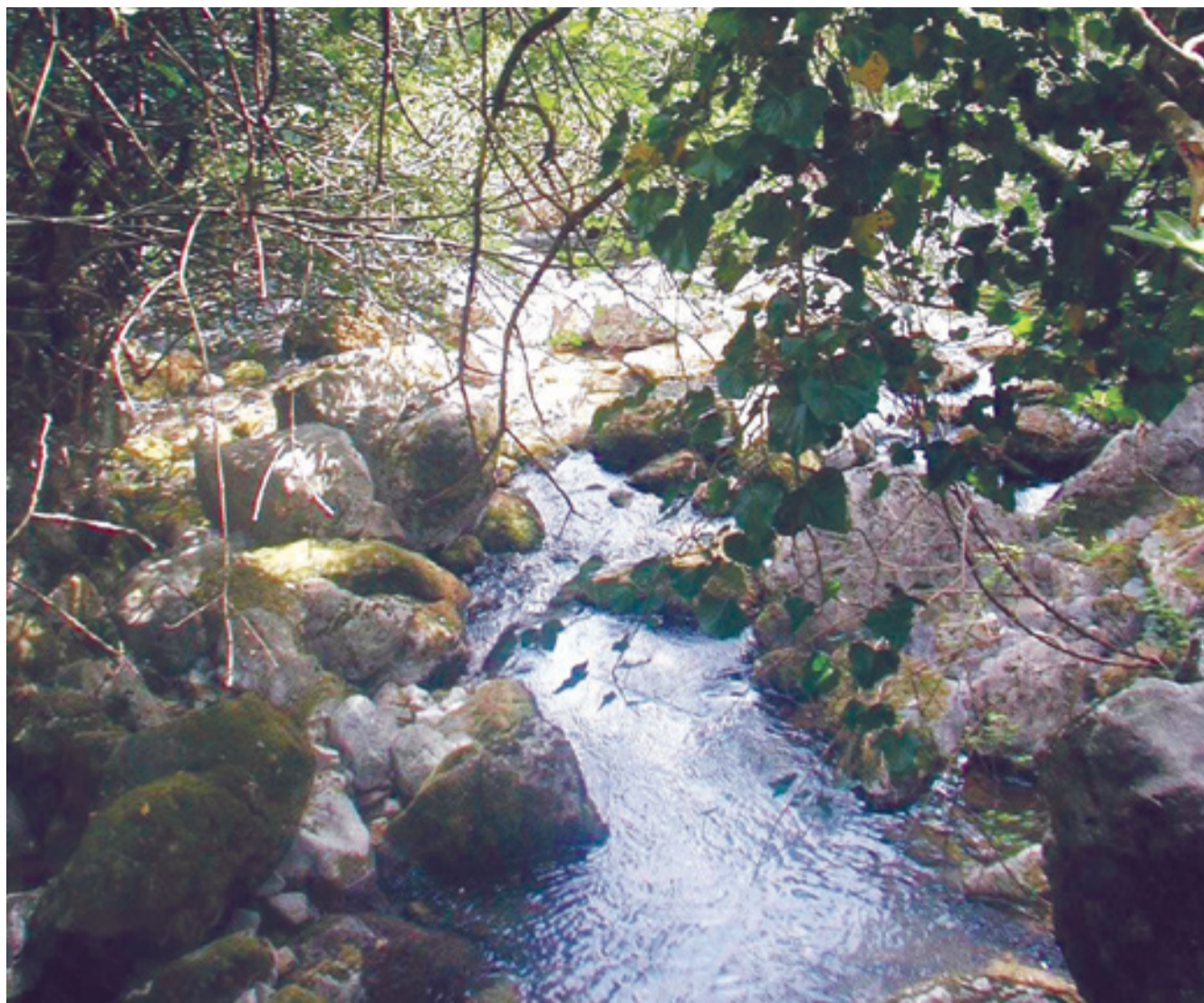
Urdski pojam *abadi*, koji obilježava ljudsko naselje, izvodi se iz riječi *ab*, što znači voda, izražavajući time neraskidivu povezanost ljudskog i društvenog života s tokovima i izvorima vode.

Za američke Indijance voda predstavlja jedan od najsvetijih prirodnih fenomena; ideja koja kontinuirano postoji do današnjih dana i ogleda se u aktualnim zahtjevima indijanskih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i Latinskoj Americi za tzv. ekološkom demokracijom, koja predstavlja antipod globalno dominantnom normativu liberalne demokracije, a implicitno uključuje opća prava nad vodom, ekološku održivost ekonomskog sustava i etiku pravedne raspodjele resursa.

Voda je isto tako jedan od centralnih elemenata svih tradicionalnih kineskih filozofija prirode.

Neoliberalna tržišna ekonomija premjestila je povijesno značenje vode iz općeg dobra u privatno vlasništvo, u robu kojom može i mora biti moguće trgovati po principima kapitalističke ekonomije, slično kao i sa svakom drugom robom. Svaka vrijednost može i mora biti prevodiva u monetarnu vrijednost izraženu u novčanoj cijeni. Komodifikacija svih ljudskih vrijednosti i njihovo konzekventno svodenje pod neopozivu logiku tržišta, trgovine i kapitala započinje, kako je 1944. primijetio Karl Polanyi, već polovicom 19. stoljeća, uz još uvijek nesagledive posljedice. Ta logika utrke u grabeži općeljudskih dobara, sarkastično definirana još u rimskom pravu rečenicom *Qui prior est tempore, potior est jure*, ili u slobodnom prijevodu *Tko prvi, njegova djevojka*, postala je jedinim kompasom neoliberalnoga globalnog projekta, koji počinje dolaskom na vlast Ronalda Reagana i Margaret Thatcher. Neoliberalna doktrina fundamentalno pooštrava supsumciju svih ljudskih i društvenih vrijednosti pod logiku tržišta te diktira rušenje svih državnih i društvenih regulacija u korištenju vodnih, kao i svih ostalih općedruštvenih resursa. Nakon rušenja sustava iz Bretton Woodsa, Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka postaju centralne institucije neoliberalnog poretka, koje počevši od ranih 1980-ih zahtijevaju bezuvjetno stvaranje globalnog tržišta vode, uvjetujući razvojne kredite i sam pristup suverenih država i njihovih ekonomskih aktera svjetskim trgovinskim mrežama poslušnošću u odnosu na diktat privatizacije i deregulacije. Totalitarna logika tzv. slobodnih tržišta ne dopušta iznimke i strogo kažnjava neposluš, koristeći se u isto vrijeme i već spomenutom šibom ucjene i mrkvom mitologije o tome da su slobodna tržišta za ekonomski razvoj društva bezuvjetno bolja od reguliranih, te aksiomom da je privatno vlasništvo unutar kompetitivnog tržišta po definiciji efikasnije od društvenog ili javnog. Empirijske činjenice, međutim, pokazuju upravo suprotno. Naime, pokazuju da niti jedan slučaj privatizacije vode u posljednjih deset godina na globalnoj razini nije društvu donio ništa osim patnje,

nesreće, bolesti, diskriminacije i socijalnih protesta koji su ponekad, kao u slučaju Bolivije, čak prerasli u revolucije. Međutim, iza apologetike neoliberalne ekonomije i njezine logike, koja je utemeljena u općoj spremnosti na akt vjere, usprkos svim nepobitnim činjenicama koje dokazuju suprotno, stoje moćni interesi, toliko moćni da se svaka borba protiv njih, a u cilju očuvanja golog opstanka individua i društva, čini poput one između Davida i Golijata.

Primjeri katastrofalnih posljedica neoliberalnog diktata privatizacije vode toliko su opsežni da nadaleko nadmašuju okvire ovog članka, stoga ćemo se ograničiti samo na one najrelevantnije.

Privatizacija vode u Velikoj Britaniji, koja je provedena nedugo po dolasku na vlast Margaret Thatcher, umnogome je paradigmatička za sve sljedeće primjere privatizacije vode širom svijeta tijekom 1990-ih i 2000-ih. Engleski parlament usvojio ju je 4. studenoga 1988. godine, a za rezultat je imala drastično pogoršanje kvalitete i opskrbe vodom, uz istovremeno znakovito povećanje njezine cijene. Održavanje infrastrukture za opskrbu vodom izuzetno je skupo i zahtijeva konstantna ulaganja. Ta ulaganja nekompatibilna su sa zahtjevom konstantnog rasta profita koji je *raison d'être* poslovanja privatnih kompanija. Valja podsjetiti da je profitna stopa na privatizaciji engleske vode u 1990-ima dosežala od 36 do 60 posto i da su plaće *senior managementa* u tim kompanijama od 1990. do 1998. rasle u omjeru od 200 posto. Dio dionica do tada javnog RWA Water Companyja očekivano je prešao u ruke institucija financijskog kapitala, koje su po logici stvari raspolagale najvećim potencijalom likvidnog kapitala za takva ulaganja, a koje su ih kupovale u svrhu financijskih špekulacija.

Potreba ulaganja u infrastrukturu vodoopskrbe privatne je aktere stoga dovela u neizbježnu dilemu: ili pad profita ili drastično dizanje cijena potrošačima. Odgovor je, očekivano, bio ovo drugo, uz to da su usput izostala i obećana ulaganja u infrastrukturu, koja su na kraju služila samo kao alibi konstantnom rastu cijene vode. Manjkava ulaganja u infrastrukturu i odsustvo bio kakvih radova na njoj učinili su u sljedećoj konzekvenci 8500 zaposlenih u ovom sektoru viškom radne snage, koji je morao biti otpušten. Neodržavanje mreže vodoopskrbe dovelo je nadalje do enormnih gubitaka vode u sustavu, koji su se pokazali katastrofalnim za vrijeme suše 1995. godine.

Da bi se spriječili daljnji gubici i potencijalno nepredvidive posljedice zapuštanja infrastrukture vodoopskrbe, reparature na tom sustavu na kraju su opet financirane iz državnog budžeta, tako da su gubici pali na leđa poreznih obveznika, a profit se i dalje slijevao u privatne džepove. Taj je model i u samoj Velikoj Britaniji nailazio na ogorčeni otpor, pa je implementiran samo u Engleskoj i Walesu, dok je u Škotskoj i Sjevernoj Irskoj voda ostala u javnom vlasništvu.

Ovakav osnovni model, s manje ili više odstupanja, preslikavan je tijekom 1990-ih i 2000-ih na globalnoj razini, a po direktivama MMF-a i Svjetske banke. Od 276 kredita koje je Svjetska banka od 1990. do 2002. dodijelila za projekte vezane uz vodu širom svijeta, 84 su bila direktno uvjetovana privatizacijom, a u ostalim slučajevima krediti su dodjeljivani isključivo privatnim akterima. International Finance Corporation, direktni sektor Svjetske banke, bio je često i sam dioničar u privatizacijama vode, kao što je to bio slučaj u Argentini i Boliviji (do 2002.).⁵ Privatizacija vodnih resursa u Nepalju bila je neopozivim uvjetom bilo kakvih ulaganja Azijske banke za razvoj u toj zemlji.

Suprotno liberalnim bajkama o tome kako privatno vlasništvo nad ključnim ekonomskim sektorima i resursima dovodi do zdrave konkurencije, koja opet donosi spuštanje cijena za finalne konzumente, empirijski fakti pokazuju upravo suprotno – da privatno vlasništvo nad ključnim industrijama i resursima dovodi jedino do stvaranja oligopola i monopola, koji su u stanju diktirati cijene po vlastitom nahođenju. U globalnom biznisu s vodom u posljednjih deset godina etablirale su se dvije multinacionalne kompanije koje *de facto* drže monopol nad globalnim tržištem vodom: Suez Int. i Veolia Water, obje mješovite korporacije čiji spektar poslovanja uključuje multimediju, financijske špekulacije i vodne resurse. Više od dvije trećine privatnog posjeda nad vodom na planeti nalazi se u rukama ovih dviju kompanija i njihovih podjedinica koje međunarodno operiraju pod raznim imenima.

U rujnu 1999., Aguas del Tunari, potkompanija multinacionalnoga giganta Bechtela, dobila je od tadašnje vlade Bolivije ugovor za privatizaciju vode u toj državi na 40 godina. U manje od godinu dana, cijene vode narasle su za 400 posto. U zemlji u kojoj je prosječna profesorska plaća iznosila 80 dolara, cijena vode skočila je s pet na 25 dolara mjesečno. Masovni protesti za povrat vode u ruke države potresali su Boliviju od 2000. do

2002., da bi u lipnju 2002. kulminirali revolucijom koja je zbacila neoliberalnu bolivijsku vladu i vratila vodu u javni posjed. Pod sljedećom vladom, parlament Bolivije izglasao je novi ustav kojim se zabranjuje privatizacija osnovnih društvenih resursa, prije svega vode.

Na Filipinima i u Argentini, gdje vodom upravlja Suez Int., siromašnija kućanstva i četvrti moraju se miriti s konstantnim redukcijama vode, dok dobar dio ruralnog stanovništva uopće nema pristup tekućoj vodi, što za posljedicu, između ostalog, ima i visoku smrtnost djece u tim regijama, a sve zbog očekivanog nedostatka ekonomskog interesa privatne kompanije za opskrbu tih ljudi vodom.

Južnoafrička Republika jedna je od zemalja s najoskudnijom dostupnošću vode u odnosu na broj stanovnika. Nakon što je Suez Int. privatizirao, a zatim i poskupio vodu u toj zemlji, više od deset milijuna ljudi ostalo je odsječeno od pitke vode zbog nemogućnosti plaćanja astronomskih cijena koje je ta kompanija uvela potrošačima. Stanovništvo siromašnijih regija prinuđeno je vodu crpiti iz provizornih bunara, što u redovnim razmacima izaziva epidemije kolere, od kojih je najveća izbila u KwaZulu-Natalu 2000. godine. U urbanim centrima Suez Int. je uveo *prepaid* brojila za vodu, koja su slična *prepaid* karticama za mobilnu telefoniju i skuplja čak i od inače pretjeranih ugovornih cijena vode za male potrošače, ali za ljude koji nemaju redovita primanja i bankovne račune (a koji polako postaju većina, i to ne samo u Južnoafričkoj Republici) predstavljaju jedini način dolaska do tekuće vode. Za zaštitu tih satova, koji zaustavljaju dotok vode kada se plaćena suma potroši, od nasilnog otvaranja, Suez Int. zapošljava niz dubioznih privatnih zaštitarskih kompanija poznatih po brutalnim metodama zastrašivanja, a koje ne prezaju ni od fizičkog nasilja i ubojstava.

Europska unija jedan je od pokretača globalnog neoliberalnog ekonomskog sustava. Na svom teritoriju EU favorizira privatizaciju javnog sektora tako što zabranjuje subvencioniranje javnih poduzeća iz poreznih sredstava, što je u direktnom konfliktu s Lisabonskom poveljom, koja politike oporezivanja definira kao kompetencije pojedinih država članica. Europska komisija, *de facto* legislativno tijelo Europske unije, a koje ne podliježe nikakvoj demokratskoj kontroli, donosi svoje direktive na osnovu mišljenja eksternih ekspertnih komisija, koje se sastoje od privatnih firmi ili eksperata većim dijelom prisutnih na platnim spiskovima multinacionalnih kompanija, kojima konflikt interesa predstavlja pravilo a ne žalosnu iznimku. Okvirna direktiva o vodi (WFD) koja regulira politike *managementa* vode u EU-u nije u toj praksi nikakav izuzetak.

Za one koji misle da se katastrofalne posljedice privatizacije vode dešavaju samo u dalekim zemljama Trećeg svijeta, korisno je navesti primjer Estonije, zemlje po broju stanovništva, veličini i ekonomskoj situaciji donekle usporedive s Hrvatskom. U Estoniji je privatizacija vode provedena 2001. godine. Bilanca te privatizacije u 2005. bila je povećanje cijene vode za 50 posto plus dodatni računi potrošačima za održavanje vodo vodne infrastrukture. Do 2010. voda je poskupila za dodatnih 54 posto, a od kapitala akumuliranog za vrijeme dok je vodoopskrba bila u javnom vlasništvu menadžerskim kadrovima privatnih firmi koje su je preuzele isplaćivani su astronomski bonusi.

Nezavisne istraživačke institucije u Velikoj Britaniji koja je, kao što smo vidjeli, bila pionir u neoliberalnoj privatizaciji javnih dobara, izračunale su da bi ponovno vraćanje vode u državno vlasništvo poreznim obveznicima u toj zemlji uštedjelo godišnje 900 milijuna funti.

Vlasništvo nad vodom jedno je od centralnih pitanja za budućnost svake zemlje na svijetu i ne bi trebalo biti prepušteno administrativnim i menadžerskim elitama na odlučivanje. Odluka o tom pitanju obilježiti će budućnost ne samo naše, nego i sljedećih generacija.

PRIVATIZACIJSKI AVANTURIZAM PLAĆAJU GRAĐANI

Gerhard Seyfarth iz inicijative "Berliner Wassertisch" govori za "H-Alter" o tome kako je voda vraćena u ruke građana te o posljedicama privatizacije.

Koalicija SPD/ CDU prodala je 1999. godine 49,1 posto udjela u berlinskoj vodoopskrbnoj tvrtki. To je bila samo jedna u nizu privatizacija javnih usluga u Berlinu koje su se odvijale pod izlikom velikog duga u kojem se našao taj grad nakon ujedinjenja Njemačke. Tako su već 1995. godine opskrba električnom energijom i plinom kao i brojni stanovi u vlasništvu Grada prodani privatnim investitorima. Neprivatiziranima su ostale samo javne tvrtke koje se bave javnim prijevozom i čišćenjem ulica i odvozom smeća. Međutim, s vodoopskrbom se dogodio i suprotan proces. Upravo ovih dana, potpisivanjem ugovora s francuskom korporacijom "Veolia" 3. prosinca, završen je proces ponovnog otkupa berlinske vodoopskrbne tvrtke "Berlin Wasserbetriebe" BWB. Za raskid ugovora koji je trebao trajati do 2028. godine "Veoliji" će biti isplaćeno 590 milijuna eura. Ranije je već potpisan ugovor o otkupu dijela tvrtke koji je pripadao korporaciji RWE po cijeni od 618 milijuna eura. Grad Berlin i njegovi građani ovu će avanturu na kraju platiti 1,986 milijardi eura. Dug će otplaćivati do daleke 2043. godine.

Voda je nakon četrnaest godina vraćena u ruke građana zahvaljujući djelovanju široke građanske inicijative "Berliner Wassertisch" koja je 2011. godine uspjela skupiti 280 tisuća potpisa i ishoditi referendum kojim su građani zahtijevali objavu tajnih ugovora povezanih s prodajom udjela u BWB-u. Gerhard Seyfarth iz berlinske građanske inicijative gostovao je ovoga tjedna u Zagrebu na seminaru o koncesijama i javno privatnim partnerstvima koji su organizirali "Pravo na grad", "Zelena akcija" i Fondacija "Heinrich Böll". Osim berlinskog slučaja, na seminaru je sudionicima iz civilnog društva i sindikata prezentiran i slučaj privatizacije britanskih željeznica i londonskog metroa. Ove također katastrofične slučajeve privatizacije javnih usluga izložio je ugledni britanski novinar Christian Wolmar s kojim smo razgovarali u svibnju kada je gostovao na "Subversive Forumu". Sada za "H-Alter" o privatizaciji vode, tajnim ugovorima, organizaciji referenduma i drugim rekomunalizacijskim inicijativama u Berlinu govori Gerhard Seyfarth.

Prodajom iz 1999. godine od strane istih stranaka koje su sada otkupile vodoopskrbu, ta je javna usluga došla pod kontrolu korporacija Veolia i RWE. Što se događalo s kvalitetom usluge, cijenom za građane, stanjem mreže i radničkim pravima između 1999. i 2011. kada je održan referendum?

Cijena vode za građane porasla je 35 posto u posljednjih deset godina. Prve tri godine nakon djelomične privatizacije cijena je mirovala, ali poslije je došlo do naglog rasta cijena. Kvaliteta vode ostala je ista, međutim, obnova sustava cijevi za otpadne vode znatno je usporena. Tom brzinom bi nam trebalo 148 godina da obnovimo cijeli sustav. Zato se u nekim dijelovima grada otpadne vode miješaju s kišnicom pa se javlja neugodan miris. Tvrtku nitko nije kontrolirao pa je osobito vlasnicima manjih kuća mjerač potrošnje vode predimenzioniran. Naime, u Berlinu je cijena za vodu podijeljena na dva dijela. Jedan dio se odnosi na količinu potrošene vode, a drugi dio se odnosi na veličinu brojila. Ako živite u velikom kućanstvu, plaćate više nego u kućanstvu s malo članova. Mnogi ljudi su plaćali predimenzionirani drugi dio. Tvrtka je zapravo na taj način varala ljude. Također, broj radnika je smanjen za 36 posto, a broj povremeno zaposlenih narastao je za gotovo istu brojku, 34 posto.

Koliko otprilike iznosi račun za vodu za jednu osobu u Berlinu?

U mojem kućanstvu nas je dvoje i mjesečno na vodu trošimo 40 eura. Na godišnjoj razini to iznosi 480 eura. Ako usporedimo tu brojku s drugim gradovima u Njemačkoj s populacijom većom od milijun stanovnika, vidimo da stanovnici Berlina plaćaju najvišu cijenu za vodu. Zato je Savezni ured za zaštitu tržišnog natjecanja objavio da se cijene moraju sniziti. Sud u Düsseldorfu donijet će konačnu odluku o ovom pitanju 22. siječnja.

Veolia je zajedno sa Suezom također upravljala vodoopskrbom Pariza gdje je gradska uprava bila prisiljena rekomunalizirati tvrtku od 2009. do 2010. također zbog visokih cijena i neodržavanja sustava. Iste korporacije ponavljaju iste obrasce na drugim mjestima, a političari ih svejedno dočekuju širom raširenih ruku.

U Parizu je bio vrlo povoljan trenutak za rekomunalizaciju jer je koncesijski ugovor istekao 2009. Naš ugovor u Berlinu trebao je trajati sve do 2028. Svugdje po svijetu korporacije se ponašaju na sličan način. U Londonu tako nisu marili za kvalitetu usluge pa ljudi koji su živjeli na devetom katu nisu mogli do vode jer je pritisak u cijevima bio prenizak. Cijevi su također bile u jako lošem stanju. U Berlinu su donekle spriječili takve stvari jer su korporacije željele uvjeriti ljude kako će se stanje poboljšati, željele su berlinski model privatizacije kopirati u drugim gradovima.

Kakva je situacija s vlasništvom nad vodoopskrbom u drugim dijelovima Njemačke?

Svaki grad ima svoj model. Privatizacija je najraširenija u istočnoj Njemačkoj. U Münchenu, na primjer, u zapadnom dijelu zemlje, voda je još u javnim rukama i s time su jako sretni. Voda je najviše kvalitete jer dolazi iz Alpa dok naša dolazi iz podzemlja i rijeka i mora biti pročišćena prije nego dođe do potrošača. Cijena vode za potrošače u Münchenu je niža nego u Berlinu. U njemačkim gradovima veličine usporedive s Berlinom, Kölnu, Hamburgu i Münchenu, cijena vode za građane je 20 ili više posto jeftinija. To je posljedica djelomične privatizacije BWB-a.

Proces rekomunalizacije u svijetu je najviše uznapredovao upravo na području vode. Zašto je lakše angažirati građane po pitanju vode od nekih drugih pitanja koja su također od javnog interesa, primjerice željeznice?

Svi trebaju vodu i to ne samo za piće. Vodu trebamo da bismo se oprali, pripremili obroke, zalili cvijeće. To je ljudima vrlo bliska tema. U berlinskoj je energetici privatizacija provedena bez da se pitalo narod, ali u energetici možete imati konkurenciju, dok je voda prirodni monopol. U Berlinu imamo i snažan pokret za rekomunalizaciju energetske mreže koji je kulminirao također referendumom početkom studenog. Samo za dvadesetak tisuća glasača "za" referendum nije uspio, ali mislim da su sve stranke shvatile ovo kao snažan signal da građani žele javnog opskrbljivača električnom energijom i plinom. U Njemačkoj je, naime, na lokalnom referendumu potrebno dobiti glasove 25 posto biračkog tijela kako bi se odluka na referendumu smatrala obvezujućom.

U Berlinu je civilno društvo vrlo razvijeno. Međutim, unatoč toj razgranatosti i utjecaju pokazalo se da ipak nije lako angažirati ljude kako bi izašli i glasali na referendumu. Na referendum o pitanju vodoopskrbe izašlo je tako 27,5 posto birača, slično kao i na referendum o energiji. Primjerice, kada je u Dubrovniku u travnju održan lokalni referendum na njega je izašlo 30,92 posto građana, međutim, zbog loše legislative rezultat nije bio obvezujući, iako je izlaznost bila veća nego na vašem referendumu o vodi koji se pokazao jako uspješnim.

Istina, u Berlinu se prosvjeduje gotovo svaki dan, ali svejedno nije lako motivirati ljude na izlazak na referendum. Mora-

te dobro identificirati zajednički interes ljudi koji žive na suprotnim stranama društva. S vodom je to bilo lako jer i bogati i siromašni nalaze zajednički interes u tome da dobiju čistu i jeftinu vodu. U našem slučaju naš se neprijatelj nadao da nas nitko neće primijetiti i izaći na referendum pa se nitko nije trudio govoriti protiv našeg cilja. U slučaju referenduma o energetici su već naučili i u tjednima prije referenduma su se jako trudili da u medije dospije mnogo argumenata protiv rekomunalizacije, a malo za.

Međutim, referendum o rekomunalizaciji gradskih energetskih mreža u Hamburgu krajem rujna također je uspio.

U Hamburgu su učinili sjajnu stvar i usvojili odluku da se svaka buduća privatizacija mora odobriti na referendumu. To bi bio dobar model za Berlin i druge velike gradove. Čak je i direktor Veolie za Njemačku izjavio kako se vjetar promijenio te kako sada puno više građana podržava rekomunalizaciju nego privatizaciju. Mislim da je u pravu.

Jedan od zaključaka istraživanja Corporate Europe Observatory koji su objavljeni u izvještaju "Putting water back in public hands" jest da postoji tendencija upravljanja javnim tvrtkama kao korporacijama. Primjer je vodoopskrbna tvrtka u tanzanijskom Dar es Salaamu gdje su nakon rekomunalizacije počeli isključivati vodu siromašnima. Vi ste također istaknuli da sama rekomunalizacija nije dovoljna te da je potrebna i demokratizacija upravljanja javnim tvrtkama. Kako vaša inicijativa vidi da bi se taj proces demokratizacije mogao odvijati?

U Kreuzbergu, gotovo u središtu Berlina, BWB je zbog gradnje cjevovoda planirala srušiti 12 stabala. Građani su prosvjedovali i tvrtka je odjednom spoznala da mogu sagraditi isto i bez sječe stabala. Kada bi građani mogli participirati u odlukama javnih tvrtki prosvjedi bi bili nepotrebni jer bi se krive odluke mogle spriječiti u začetku. Tvrtka za vodoopskrbu mora postati demokratska što znači da ne samo vlasnici, parlamentarci i radnici imaju pravo odlučivanja već i potrošači. Dva su primjera takvog pristupa u Europi, u Parizu i u Napulju. U Italiji je to rezultat velikog nacionalnog referenduma gdje je većina glasala protiv privatizacije vode. U Francuskoj je to rezultat napornog rada okolišnih i drugih aktivista koji su primijetili da ističe koncesija i da je nužna promjena u upravljanju vodoopskrbnom tvrtkom. U oba grada građani su dobili pravo minimalnog utjecaja na odluke, ali žele ga i proširiti. U Berlinu smo organizirali Vijeće za vodu koje okuplja brojne organizacije koje su zainteresirane za pitanje vode. Uvjereni smo da nije daleko dan kada ćemo i mi imati neki utjecaj u upravljanju vodom. Bilo bi najbolje da građani mogu direktno izabrati svoje predstavnike u upravnim strukturama javnih tvrtki. Direktno izabrani predstavnici imali bi veći utjecaj nego oni koje bi eventualno poslala neka organizacija. To je model koji zagovaramo.

Zbog ugovora o otkupu dug Berlina se znatno povećao. Očekujete li da bi se pritisak za privatizacijom vode mogao ponoviti nakon nekog vremena?

Da, dug za otkup moramo otplatiti do 2043. Moguće je da će se pojaviti ljudi koji će opet željeti privatizaciju, ali mislim da je naš referendum bio poučan za sve. Iako se referendum dogodio prije dvije godine, posljedice se još mogu osjetiti. Cijena vode je postala političko pitanje. Razni se političari sada pozivaju na referendum kada govore o vodi. Iako se referendumsko pitanje zapravo ticalo samo objave tajnih ugovora, svima je jasno da je ta tajnovitost posljedica privatizacije. Privatne tvrtke boje se transparentnosti. Zato su se borile protiv objave dokumenata i još se po cijeloj Njemačkoj bore protiv objave ugovora.

Razgovarala: Marina Kelava

Tekst je izvorno objavljen 19. prosinca 2013. na portalu H-alter

UVOD U PRIVATIZACIJU PLAŽA I MORA

Pred nekoliko tjedana, „Jutarnji list“ je objavio zanimljivo statističko-ekonomsko istraživanje o postocima zaposlenosti i radnoj aktivnosti u pojedinim hrvatskim regijama. Temeljito obrađeni članak bio je popraćen i zemljovidom na kojem je naša zemlja bila podijeljena na dvije polovice: onu pasivnu/besperspektivnu i onu radinu/perspektivnu.

Iako u Hrvatskoj još vrijedi klišej „južnije je tužnije“, zemljovid „Jutarnjeg“ nije pokazivao tako. Po neumljivoj statistici, praktički čitava kontinentalna Hrvatska, uključujući i zaleđa Dalmacije i Rijeke, bili su područja niske uposlenosti, ekonomske pasivnosti i letargije. Područje više uposlenosti i radne aktivnosti sastojalo se od dvije crvene mrlje.

Jedna od njih bio je Zagreb, mali otočić u moru kontinentalne letargije. Druga mrlja bila je obala. Zemljovid područja s višom ekonomskom aktivnošću počinjao je od Istre, a onda se pružao niz obalu tankim koridorom koji je izduljen i mršav podsjećao na zemljovid Čilea.

Kako je moguće da baš uz more svi gradovi i općine imaju više zaposlenih, bolji BDP? Kako to da su stanovnici Vrgorca ili Drniša „pasivni“, a kad se spuste 30 kilometara niže u Vodice ili Tučepe najednom postanu „marljivi“? U ovoj zemlji – naravno- odgovor zna i idi ot, a taj se odgovor zove: obala.

U zemlji koja, naime, krupnim koracima korača prema monokulturi turizma, obala je jedini i središnji resurs koji u našoj ekonomiji ima onu važnost koju u Bahreinu ima nafta. A ta obala – srećom – u Hrvatskoj još uvijek jest javno dobro. Spletom sretnih okolnosti, razvojnog zaostatka i (budimo poštenu: socijalističkog) nasljeđa, obala je u Hrvatskoj javna, dostupna i svačija. Ta činjenica nije samo dio „ko to može platiti“ folklor, nego i osnovica naše svagdanje ekonomike, jer kad bi ta obala bila razdijeljena na velike koncesionare i hotelske konzorcije, nestao bi i glavni resurs koji puni sve te cimer frajeve, apart-hotele i rustik vile koje drže „aktivnoj“ Hrvatskoj glavu iznad vode.

Stoga cijela Hrvatska – a pogotovo Dalmacija- treba i te kako načuliti uši kad u proceduru krene zakon koji regulira upravljanje obalom. A taj i takav zakon upravo je pred nama. Ovih je dana, naime, završila javna rasprava o Zakonu o pomorskom dobru i morskim lukama. Zakon sada treba u daljnju proceduru, a s obzirom na to koliko je obala za Hrvatsku važna, prilično je nevjerojatno u kojoj je mjeri ostao ispod radara medija.

Zamisao da se upravljanje obalom regulira novim zakonom samo po sebi možda i nije loša ideja. Naime, u dosadašnjoj praksi obalne koncesije i lučka administracija bili su domena županija, uz neujednačenu i često kaotičnu praksu. U gradovima su se sudarale ovlasti županija i gradskih vlasti (primjer: vezovi na Zapadnoj obali). Plaže su se uglavnom davale u koncesiju obližnjim kafetijerima, što je često proizvodilo „jenkijevske“ situacije da ugostiteljstvo buja i metastazira, a javne plaže trunu u šporkici. U našoj županiji – Splitsko-dalmatinskoj – zahvaljujući odrješitom otporu civilnog društva nije dopušteno ograđivanje i naplaćivanje plaža. No, tako nije bilo i drugdje. Na Kvarneru – recimo – ako ste bili Todorić mogli ste dobiti koncesiju i na obalu ispred privatne vile, a u Zadru je jedan hotelski lanac ograđio od plaže čak i vlasnike apartmana kojima je sam te apartmane prodao. Čak i tamo gdje – kao u našoj županiji- ograđivanje nije bilo dopušteno, koncesionari su se dovijali kako „naplatiti“ kupanje, bilo kroz visoke naknade za parking (Orašac) ili tako što bi na ulaznoj ogradi plijenili šugamane i luftiče, kao koncesionar u Dućama.

Jurica Pavičić

Novi zakon, kojeg je ovih dana na turneji predstavilo Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture, deklarativno nastoji uvesti reda u sve to. No, metoda kojom Hajdaš Dončić i ekipa nastoji uspostaviti red je zapravo tipična za mentalitet SDP-a: veći dio ovlasti i novca županija centralizirat će država, a u to ime osnovat će se i nova Agencija za integralno upravljanje pomorskim dobrom sa sjedištem u Rijeci. Zašto u Rijeci? – vrisnuli su Splitsani. Zašto agencija? – zabezknuli su se neki komentatori, ionako iznervirani obiljem kojekakvih agencija u Hrvatskoj. Zašto razvlašćujete županije? – podviknuli su župani, a ta pobuna dirljivo je nadideološki ujedinila HDZ-ove župane (Ževrnja) i one SDP-ove (Komadina).

Stavimo li na stranu priču o tome koliko Hrvatskoj treba još jedna od zilijun agencija, ono što je mene najviše zanimalo u novom zakonu je pitanje zaštite obale kao javnog dobra te ujednačavanja prakse koncesioniranja. Nažalost, u ovoj verziji koja je proteklih tjedana bila na javnoj raspravi, novi zakon ne donosi mnogo više od deklarativnog htijenja. U njemu se načelno stalno ističe kako plaže i obalu treba sačuvati kao javni prostor, no u Hrvatskoj je vrag uvijek u detalju, a prijedlog zakona ostavlja dovoljno dvosmislica i rupa za daljnja lokalna „tumačenja“.

Te rupe ovih je dana lucidno locirala i splitska lista Za pametni grad Marijane Puljak koja je u javnoj raspravi locirala i amandmanima gađala nekoliko takvih „mina iznenađenja“. Tako jedan od članaka zakona navodi da hoteli i kampovi moraju osigurati nesmetani prolaz obalom (šetnicu), no ne navodi i nesmetano korištenje (dakle: kupanje).

Drugi članak navodi kako se javne plaže moraju obavezno „označiti i zaštititi“, što bi u lokalnim „kreativnim“

tumačenjima moglo dovesti do masovnog ograđivanja javnih plaža i umnažanja „sindroma Duće“: dakle, „javnih“ plaža na kojima vas kroz portu pušta zaštitar.

Zakon određuje da se javno korištenje plaže ne smije zabraniti, ali pravi i iznimku za „turističke objekte najviše kategorije“, pri čemu je taj članak (117) toliko općenit da otvara prostor svim mogućim svinjarijama. Jedan od članaka (78) regulira čak i „jenkijevske“ situacije na način da u naseljenim mjestima hotelijer ili birtaš može na vlastiti zahtjev dobiti koncesiju ako obalni prostor s njegovim čini „jedinstvenu cjelinu“.

Ipak, najveći šok zakon će izazvati kod domaćih niskobudžetnih nautičara. Naime, jedan od članaka zakona (120) regulira da ukoliko sidrište u vali ima koncesionara koji drži bove, 50 do 150m od njegove koncesije nemate pravo sami baciti sidro. To znači da ako dida iz Omiša, Milne ili Šibenika ovo ljeto povede gajetom unuke na kupanje u Povaljsku luku, Lučice ili na Tijat, da neće tamo smjeti sidriti ako ne plati bovu 200 kuna. Ostane li ovaj potpuno antimaritimni i protuprirodni članak u zakonu, dogodit će nam se doslovno privatizacija mora, a već ovo ljeto ćemo u valama gledati barufe, naguravanja i krvave arkade.

Nažalost, iskustva koja u posljednjem desetljeću imamo naučila su nas da se u Hrvatskoj zakoni ne provode, oni se – kako se veli- „tumače“. Pri tom dvosmisleni i kontradiktorni zakonski tekstovi otvaraju prostor „mišljenjima“ i „tumačenjima“, proizvode neujednačenu praksu, pravni kaos i zapravo potpaljuju korupciju. Ne bude li u nekim svojim bitnim članovima popravljen, i Hajdaš-Dončićev zakon o obali pretvorit će se u jedan od takvih zakona koji, umjesto da uvede red, izravno potpiruju metež.

Tekst je izvorno objavljen u Slobodnoj Dalmaciji, 20. veljače 2014.

TOTALNA RASPRO TISUĆLJETNO

Ivo Lučić

Iako s vremena na vrijeme dubrovačku i okolnu javnosti grubo uznemiri kakva okolišna prijetnja, poput udara nesnosne zubobolje, ona u upravljanju okolišem ništa bitno ne mijenja. Još uvijek se svi glavni problemi izbjegavaju. Još uvijek je glavna strategija čerupanje javne blagajne tako da se ono prikazuje kao rješavanje okolišnih potreba a da ustvari to nije prioritet.

To se može ilustrirati zbivanjem u nizu područja, a najočitiji primjeri su oni najopasniji: zaštita podzemnih voda, upravljanje otpadom te konstantna otimačina javnih prostora, odnosno žderanje krajolika od kojeg svi žive.

Kako se „štite“ podzemne vode

Podzemne vode na dubrovačkom području štite se tako da bi se studenti zainteresiranih struka imali čime izrugivati: ograđuju se izvori, recimo Omble i Ljute, a široki prostori infiltracije, što je ključno u njihovoj zaštiti, nikoga ne brinu. Odgovornost se ne ostvaruje niti na temelju svijesti o interesima zajednice, niti prema zakonima, nego prema onima koji su te postavili na to mjesto.

Tradicijska kultura imala je o tome znatno više svijesti. Sarajevski etnolog Vlajko Palavestra (1927-1993) zabilježio je narodnu priču o Caričinoj vodi u Carevu polju u Zupcima u zaleđu Konavala koju je carica zatvorila zbog osvete za ubojstvo svoje djece. Ona je naredila otkup sve neoprane vune, a kad se otkup završio „sve je runo po runo vune metala i, kažu, da je ovo vrelo začepila. I kad je vrelo začepila, osam se dana tresla zemlja, i, bar kako pričaju, nijedna žena nije mogla ostat u drugom stanju, ni kobila ždrebnna. Potlje“ je ta voda izbila u Ljutu u Konavle i na vrelo Rikalo prema Trebinju.

Ova priča kodirala je sredstvima tradicijske kulture narodnu svijest o vezama između izvora i mjesta na kojima se skuplja ta voda. Svijest je osigurana slikama koje ukazuju na iznimnu važnost povezanosti te dvije točke

u vremenu za koje današnji upravljači okolišem smatraju da „nije ništa znalo“. No zbivanja na području Zubaca, ili na području cijelih slivova Omble, vrulja između Slanog i Bistrine, odnosno u donjim dijelovima Neretve, pokazuju da današnje uprave koje se bave tim pitanjima „ne znaju ništa bitno“, unatoč činjenici da sve te podatke imaju na raspolaganju znanstvenim metodama koje su nedvojbene. Europsko zakonodavstvo toliko je daleko od ovdašnje prakse, premda je formalno na snazi, da ne predstavlja nikakvu učinkovitu proceduru, što mu je osnovni cilj.

Prijetnja zvana Ivanica

Jedna za Dubrovčane uznemirujućih pojava je „incident“ s bušotinom na Ivanici. Ivanica je susjedno naselje u susjednoj državi koje se razvija velikom brzinom. Proizvodnja zagađenja ondje raste svaki dan, a ono nesmetano odlazi u podzemne vode iz kojih se opskrbljuju Dubrovnik i Župa dubrovačka. Premda se to odvija godinama, dubrovačka javnost i vlast o tome, navodno, nije ništa znale dok ju nije obavijestio jedan građanin koji je planinario do Golubova kamena i zapazio bušotinu iznad samog izvora Omble.

Nije problem u bušotini, niti se Ivanici smije sporiti pravo na svom području koristiti javna dobra i resurse za organizaciju života i podizanje njegove kvalitete. Ne radi se ni o ponašanju koje bi bilo posebno u odnosu na šire područje. Problem je što će svaka kap te vode koja se upotrebi u vodoopskrbi na Ivanici biti onečišćena i vraćena u taj vodonosnik – naš izvor pitke vode – jer ne postoji adekvatan kanalizacijski sustav, niti sustav upravljanju otpadom. A to se odvija već godinama. Njegovo rješavanje moguće je samo strogim pravilima koja su propisana za taj problem, bez obzira u kojim se društvenim okolnostima odvijao.

Taj incident je podsjetio na osjetljivu konstelaciju u kojoj se nalazi dubrovački sustav upravljanja okolišem. Dubrovnik uvelike ovisi o slivu Trebišnjice i Omble koji se proteže do vrha Lebršnika, na kome je više gradova, sela, tvornica i raznih zahvata koji negativno

utječu na okolišnu sigurnost Dubrovnika. S njima treba razgovarati, savjetovati se, zajednički istraživati, planirati i održavati prostor koji je prirodno nedjeljiv. Nažalost, ovdašnje vlasti ne vide dalje od Golubova kamena i ovdje vlada potpuna odsutnost geopolitičke brige za vlastiti položaj.

Ta opasnost pogađa svakodnevno funkcioniranje zajednice, ali i njezinu stratešku prevladavajuću djelatnost. Dovoljno je da pred turističku sezonu osvane članak da je dubrovačka voda opasna za piće, što nije nerealan očekivati, i da se za tren raspline turistički san o raj u zemlji i zamijeni ga noćna mora.

Donja Neretva suočena je s mnoštvom problema koji nastaju na Neretvi i njezinu slivu. Pet hidrocentrala na Neretvi toliko je promijenilo njezin ritam i tok, kao i stanišne uvjete, da se, uz ine utjecaje, počela pretvarati u „slanu pustinju“. Projekt „Gornji horizonti“ su njezina daljnja prijetnja jer će joj oduzeti nove količine vode koje kani preusmjeriti, većinom u HE Dubrovnik u Platu.

Hrvatska se skanjuje poduzeti sve mjere koje joj stoje na raspolaganju, kao i upotrijebiti europski autoritet, jer hrvatsku politiku u bitnom kreiraju lobisti kojima nije u interesu zdrav život građana nego vlastiti profit. Pa sjetite se samo kako je Komora građevinskih inženjera digla kuku i motiku na činjenicu da hrvatska Natura 2000, uz slovensku, ima pod zaštitom najviši postotak državnog prostora koji treba zaštititi. Nije ju zanimalo što je to rezultat iznimnih vrijednosti naše prirode. Mirrela Holy, koja je bila zagovornica politike održivog razvoja, odletjela je iz Vlade zajedno s tim vrijednostima.

Mi smo sebi Ivanica

Tako dolazimo do spoznaje da smo mi sami sebi podjednako veliki izvor prijetnji kao i oni s druge strane granice. Zdrav okoliš današnjeg stanovništva i razvojne mogućnosti naših potomaka najviše bi moglo koštati neznačajno, lakomislno i nezajažljivo grlo nositelja vlasti s obje strane. Što se tiče onih s ove strane, treba

ODDAJA I UKIDANJE DUBROVNIČKOG IDENTITETA

priznati da prostorne planove ne donose na Ivanici niti bilo gdje do Gacka, niti oni odlučuju o čemu drugom s naše strane granice.

Prostorni planovi se često postavljaju ne zato da bi se postupilo na najbolji način, nego da se s njima podupru ili opravdaju zahvati o kojima je odlučeno u nekoj ortačkoj grupi, bila ona unutar neke stranke ili izvan nje. Kad bi se provela dosljedna valorizacija krške prirode našega prostora, uključujući ekosistemski i antropološki aspekt, većina tih planova završila bi u košu. Ugrožavanje Malostonskog zaljeva odobravanjem gradnje na Bistrini, ili pak u Dubi Stonskoj, postavljanje odlagališta otpada svuda gdje je teren najpropusniji, samo su neki od dokaza. Krajolik Rijeke Dubrovačke, koji je bio dostojan nadahnuti književnu kremu renesansnog Dubrovnika da u nju spusti najdivnije zamisli o Nebu, prve na južnoslavenskim jezicima, danas nije dovoljno dobar da bi oživotvorio najslabiju od svih posebnih kategorija zaštite koju ima Hrvatska. Površina Srda je tolika psina učinjena budućnosti Dubrovnika da je muka o tome i pričati.

Rivijera smeća

Onaj tko bude radio povijest upravljanja otpadom u Dubrovniku u novije vrijeme, a ta su komparativna istraživanja povijesti vrlo realističan odgovor na to što za razliku od uglancanog samopredstavljanja doista neka zajednica misli i u što vjeruje, imat će vrlo rječite dokaze. Dubrovačka „civilizacija“ zadnjih desetljeća je definitivno „civilizacija“ smeća. Njega možemo naći posvuda uz ceste i na otvorima jama koje su uz prometnice.

No manji je problem što smeće bacaju neodgovorni pojedinci. Bacanje smeća je službena politika. Najprije je smeće bacano u more pa je zatim određena Grabovica. Kasnije je u iznimno propusnom tlu Grabovice, koje se natočalo svih mogućih otrova, napravljena podloga koja tobože štiti okoliš, a preko koje se ustvari nakon svake malo veće kiše prelijeva voda u okolne ponore koji dokazano vode do Omble. Zbog činjenice da se Grabovica nalazi u drugoj vodozaštitnoj zoni, vlasti pokušavaju

naći drugu lokaciju i lutaju vrtačama uzduž državne granice čiji je jedini kriterij da bude što dalje od očiju ljudi. Godinama troše pare i ništa ne rade, uz povremene kampanje koje stvaraju dojam da se kasni zbog problema s udrugama pa se javnost dovodi pred svršeni čin, i zatim traži prolongiranje rokova i nastavak nerada.

No jedna od važnih konstanti te politike je da se pod svaku cijenu izbjegne obaveza održivog razvoja. S njom se ismijavaju i žele je prikazati nerealnom i nekakvim hirom pojedinaca, premda se brojni njezini modaliteti provode uspješno u svijetu a neki i kod nas. Primjeri Čakovca i otoka Krka su više nego pozitivni i ohrabrujući, ali državni sustav trutova ih uporno ignorira. Za prelazak na sustav održivog gospodarenja otpadom potrebna je i edukacija stanovništva na kojoj nitko ne radi. Nedavno je donesen državni pravilnik koji nalaže skorbu primjenu selektivnog prikupljanja otpada, i on će vjerojatno biti prihvaćen kad se ne mogne više nikako izbjeći.

Gradonačelnik slučaj

Nedavno je dubrovački gradonačelnik obavijestio javnost da je došao do rješenja zbrinjavanja otpada. U njegovom propagandnom stilu rekao je da to ništa neće koštati grad, da će biti zdravo po okoliš, da će biti tu, blizu, na Osojniku i da će sve biti super. Samo što nije objasnio one najvažnije stvari vezane za tehnologiju i tko je o tome odlučio. Za sada samo možemo primijetiti da taj postupak dovodi u besmisao županijski centar za gospodarenje otpadom jer mu oduzima više od polovice smeća na koje računa, i time urušava njegovu koncepciju.

No jedan kriterij je sigurno zadovoljen, to je kod Vlahušića na prvom mjestu: pare. Vrte se pare, vrte se pare. On zagovara nemilosrdno trošenje prirode, bez obzira na posljedice, samo neka se vrte neke pare. Premda je na čelu lokalne vlasti, i premda bi trebao promicati politiku održivog razvoja, koju su inaugurirali u politiku UN-a još 1992. godine, a prihvaćena je u politici EU i svim njezinim članicama, kod njega je nema. Umjesto

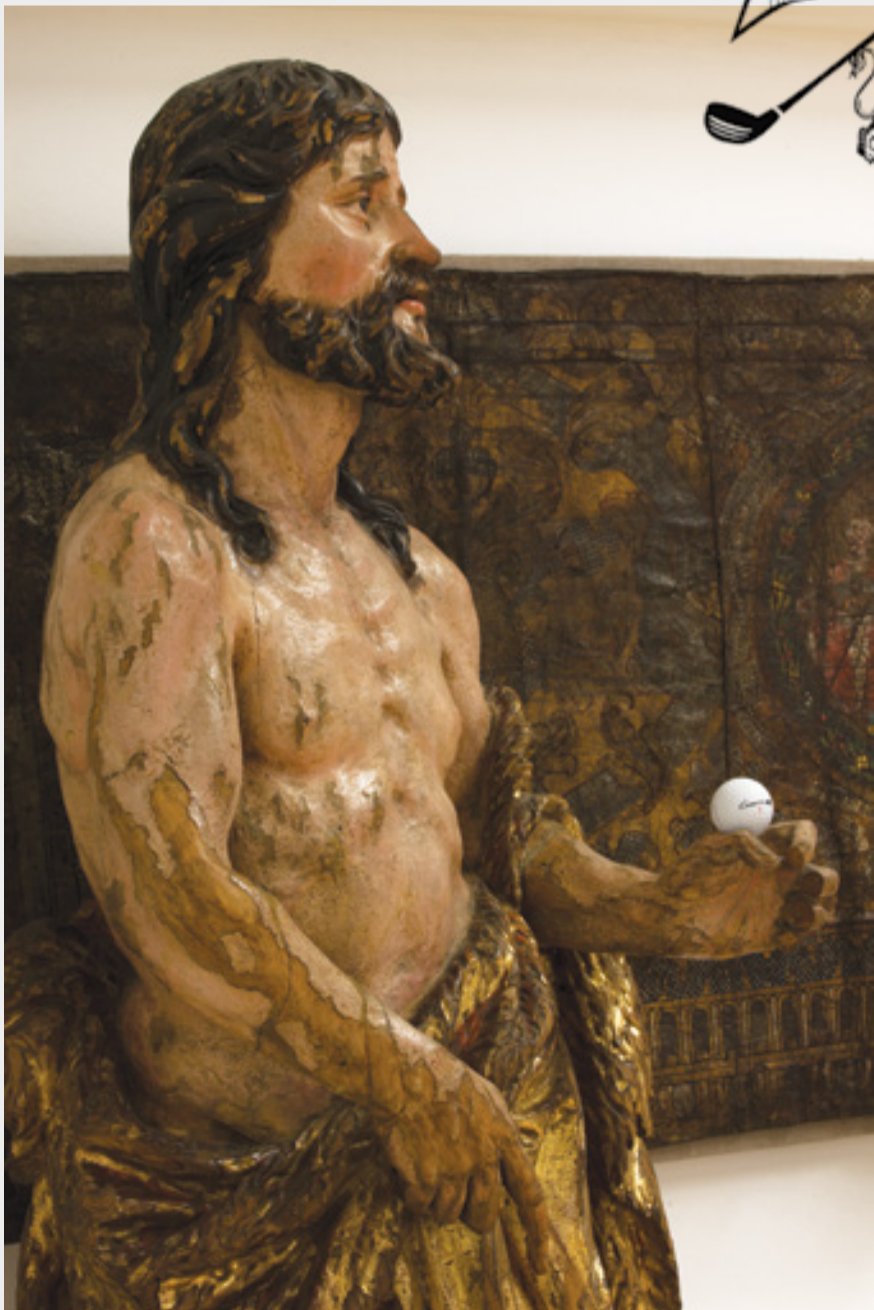
odnosa prema Zemlji kao majci, što nije samo mudro iskustvo tradicijskih kultura nego i službeni naziv UN-a (Dan Majke Zemlje 22. travnja), njegova politika se odnosi svodnički prema Zemlji, kao prema prostitutki. Primjer je Vlahušićev poziv građanima da ne izidu ostvariti svoje građansko pravo na referendumu o projektu golf resorta na Srdu uz argument: što se više vode iz Omble proda, građanima će biti bolje. To je, naravno, laž i protivno načelima dobrog upravljanja. Upravo obrnuto, što jedna zajednica organizira bolji život uz očuvanje što više okoliša, to će građanima biti bolje.

Čovjek se zapita: pa je li u tom čovjeku ostalo imalo humanističkih zasada znanosti? Ta završio je medicinu i imao specijalizaciju, prošao tolike godine škole i primanja znanosti, i to baš one koja se tvrdokorno brani od udara pseudoznanosti i nadriliječništva. Ali on je za pare spreman odbaciti i taj svoj humanistički habitus. Na pitanje jednog novinara o štetnosti kruzera za život Grada, pri čemu se novinar pozvao na mišljenje stručnjaka Instituta za turizam, Vlahušić je odmahnuo rukom i rekao nešto u stilu da je to socijalistička znanost. I sam je sva znanstvena znanja o medicini stekao u socijalizmu i od socijalističkih znanstvenika pa nije jasno što je točno mislio. No, kad jedan liječnik denuncira znanost, i ponaša se jednako kao Kerum, možete li očekivati da će imati poštovanja prema vama ili prema javnom dobru?

Nije Vlahušićev grijeh u običnoj laži kojoj je cilj, kao na pijaci, što bolje prodati robu. Njegova odgovornost je puno veća. On je vođa zajednice, što u analogiji znači vođa čopora, koji treba učiniti ono što je najbolje za cjelinu, ohrabriti obranu zajednice. On treba prepoznati opasnost i biti spreman izložiti se za javno dobro po vlastiti rizik. Najveća prijetnja njegovoj zajednici je u globalizaciji. Stručnjaci globalizaciju opisuju kao neku vrstu tsunamija kojem je cilj porušiti sve lokalne specifičnosti i poravnati sve prepreke kapitalu. Ono što Vlahušić radi upravo je politika globalizacije, odnosno ispiranja svega što predstavlja obranu lokalne samobitnosti. On traži načina kako da sve proda. I bit će upamćen kao gradonačelnik svodnik dubrovačke tradicije svjetskog značaja.

Intervencije Slavena Tolja u stalnom postavu Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

foto: Ana Opalić

O PRVOME LI

Tomislav Pavelić

*Kad je dijete bilo dijete,
nije znalo da je dijete,
sve je imalo dušu,
i sve su duše bile jedna.**

Osnovni je smisao arhitekture danas stvaranje prostornih sustava sposobnih potaknuti procese društvene interakcije i integracije. Korištenje potencijala arhitekture da bude istinskim društvenim katalizatorom trebalo bi biti samorazumljivo, a ipak se to danas uglavnom ne događa. Potpun rasap društvene cjelovitosti praćen potpunim zatajenjem „sigurnosnih“ društvenih mehanizama, poput empatije i općenito etičnosti, rezultira aktualnim dramatičnim društvenim zbivanjima - i u Hrvatskoj i u svijetu. Arhitekti su zatečeni; vjerojatno zato što su nesvjesni i veličine vlastite društvene uloge i činjeničnog stanja današnjega svijeta; a možda jednostavno nisu zainteresirani. Zbog toga, da bi uspjela ostvariti svoju društveno aktivnu ulogu (tj. da bi nanovo stekla potrebni kredibilitet za takav pokušaj), arhitektura mora svijesno odustati od svoje povlaštene estetske pozicije, sići s Parnasa, vratiti se na vlastiti izvor. Dakle, potrebno je da se nanovo uspostavi stanje u kome je arhitektura društveno relevantna djelatnost a, da bi to mogla biti, arhitektura mora iznova postati istinskim dijelom društvenih zajednica u kojima i za koje djeluje. Ili, Handkeovim riječima, potrebno je nanovo doseći stanje u kome su „sve duše jedna“.

Siguran sam da se ovako ultimativno sročena tvrdnja može činiti nepotrebnom ili pretjeranom onima koji su cijelo vrijeme svjesni vitalnih spona između arhitekture i društva. No, također, siguran sam da bi ova tvrdnja mnogim arhitektima mogla biti bogohulna jer možda ugrožava neupitnost, tj. „svetost“, prava na povlaštenu autorsku poziciju. Upravo zbog toga nužno je isticanje početne tvrdnje.

Premda se pitanje smisla uvijek čini pomalo retoričnim, ono je uistinu suštinsko za svaku djelatnost pa tako i arhitektonsku - ako ni zbog čega drugoga onda zato što se sa sviješću vlastite profesionalne uloge lakše i smislenije, svaki dan iznova, „šilji pero“ i „povlači novu crtu“ - u tuđe ime. Danas, kad se pod egidu Arhitekture smješta nevjerojatna količina građevina čija su polazišta, izražajna sredstva i postavljeni ciljevi nepomirljivo različiti no također često posve proizvoljni, pitanje smisla nameće se više nego ikada. Ili se varam? Možda je već sama količina današnjih „arhitektonskih djela“ dostatan dokaz da je sve u redu, da je smisao neupitan jer je upravo ovo trenutak konačnog i potpunog trijumfa struke, osvojenoga prava da se oblikuje doslovce svaku građevinu i svaki prostorni segment - barem u „civiliziranom“ dijelu suvremenoga svijeta. Također, možda bi se trebalo zaključiti da je aktualni izražajni pluralizam znak „cvatnje tisuću cvijetova“, nedvojbeni pokazatelj potpune afirmacije beskrajnoga mnoštva individualnosti, koju je omogućio prevladavajući liberalizam. Uistinu, moglo bi se pitanje smisla smatrati retoričnim kad stečena prava ne bi sa sobom nosila i obveze koje nadilaze one prema neposrednim naručiteljima, tj. kad se posljedice svakog arhitektonskog djelovanja ne bi ekspanzionalno umnažale dok na kraju ne zahvate doslovno svaki pedalj svijeta i svakoga. Zbog toga pitanje o smislu treba preoblikovati i zapitati se - je li arhitek-

tura danas sposobna zastupati interese cijele društvene zajednice, tj. može li punopravno djelovati iz pozicije prvoga lica plurala? Ne osnivam ovu dvojbu (samo) na osobnom osjećanju društvene nemoći arhitekture, nego na činjeničnom stanju - na očitij nezainteresiranosti većine arhitekata da pruže konkretne prostorne odgovore na konkretna društvena pitanja; na činjenici da se arhitektura i dalje prvenstveno bavi samom sobom premda aktualna uzavrela ili goruća društvena zbivanja nedvojbeno pokazuju da je takva praksa narcisoidna i autistična; konačno, na očitij nemoći arhitekture, svom povremenom naporu unatoč, da pozitivno iskoristi svoju urođenu sposobnost društvenoga katalizatora i pomogne da se održi društvena cjelovitost, tj. da promiče istinski boljitak za sve. Ja naprosto pokušavam shvatiti što (nam) je i kad krenulo krivo, zbog čega je (naša) arhitektura prestala biti pronositelj pozitivnih društvenih i duhovnih stremljenja, tj. oblikovatelj stimulativnih prostornih sustava za sve korisnike.

Cjelokupna povijest očituje stremljenje arhitekture da stvori jasne i zaokružene prostorne sustave koji na simboličnoj, ali i doslovnoj razini progovaraju o egzistencijalnom, duhovnom i tehnološkom okviru svoga vremena. Drugim riječima, arhitektura je oduvijek povlaštena (a time i ograničena) djelatnost koja se prvenstveno bavi estetskom nadgradnjom, tj. prostorno opredmećuje promišljanja kozmološkog reda dajući pri tom društvenoj zajednici materijalni okvir unutar kojega se svatko može pozicionirati. Usporedo s takvom elitnom, gotovo filozofskom, djelatnošću arhitekture (koja se zbog toga punopravno kitila velikim početnim slovom A), neposredni egzistencijalni prostor - onaj najuži pojedinačnih staništa, širi sela i gradova i najširi ekumene - gradio se tijekom skoro cijele povijesti sâm iz sebe, organski poput onoga pčela, termita ili dabro-

-PRIMJER 1

Rab, gradska lođa, foto: Tomislav Pavelić

Voden samosviješću građana i određen strogim komunalnim zakonima svaki tradicionalni grad ima jasno strukturiran odnos javnih (tj. zajedničkih) i privatnih (tj. osobnih) prostora; zbog toga su od iznimne važnosti mjesta susreta tih komplementarnih domena pa, primjerice, u svakom istočnojadranskom gradu glavnu ulogu ima gradska lođa. Kao izgrađeno mjesto, ona simbolično otjelovljuje komunalni identitet; ona to može jer je fizično mjesto koje je uvijek i svima dostupno - i za društvenu interakciju i za očitovanje osobnosti koja je integrirana u cjelinu društvene zajednice.

PRIMJER 2

Siniša Labrović: Obilježavanje teritorija;
foto: Boris Cvjetanović

Zagrebački Markov trg je simbolično mjesto hrvatske državnosti, ali i mjesto stvarne političke moći onih koji su ovlaštene da vladaju državom. Premda je pravo na javni prostor osnovno demokratsko pravo svakog građanina, a Markov trg je dio javnog gradskog prostora, on to nije uistinu. Umjetnik Siniša Labrović u svom performansu rabi najelegantniji animalni čin obilježavanja osvojenog teritorija pa po njemu mokri, tražeći na taj način svoj (a u stvari bilo čiji) udio u raspodjeli društvene moći. Društvena moć je izravno povezana s pravom na raspodjelu prostora; bavljenje prostorom je osnovna arhitektonska djelatnost; jedini zaključak koji se može izvući iz ovih dviju premisa jest da arhitektura mora prihvatiti elementarnu političnost svoga djelovanja, barem ukoliko želi nepristrano služiti svim svojim mogućim korisnicima.

PRIMJER 3

Ivana Knez: Ured na otvorenom/otvoreni ured;
jednodnevna arhitektonska akcija; foto: Luka Rukavina

Mogućnost izravne društvene akcije (a to je eliksir arhitektonske mladosti) prihvaća, barem povremeno, sve više današnjih arhitekata. Dio ih se bavi velikim temama pa spašavaju (ili „spašavaju“) svijet, a dio ih djeluje u vlastitome susjedstvu pa (sa ili bez novčane naknade) susjedima rješavaju njihove goruće prostorne probleme. Premda iz perspektive autorskog bavljenja arhitekturom (koje i sami prakticiramo) takav projektni zadatak može izgledati minoran, to je temelj koji dokazuje naš profesionalni kredibilitet, tj. daje nam pravo da djelujemo iz pozicije prvoga lica plurala; ako ni zbog čega drugoga onda zato što takva gesta očituje svijest o istinskom društvenom značaju naše profesije u nastalim uvjetima; također zato što pokazuje društveni interes i empatiju koji bi nas trebali krasiti, barem kroz simbolički čin ograničenog neposrednog učinka.

ICU PLURALA

va, tj. prirodnih graditelja. Takav komplementaran odnos arhitekture i graditeljstva funkcionirao je sve dok su sofisticirana gospoda arhitekti osmišljala prostore za drugu sofisticiranu gospodu, bez obzira na to jesu li iz aristokratskih, crkvenih ili građanskih krugova. Čini mi se bitnim podsjetiti da su povijesno arhitekti svoj profesionalni kredibilitet gradili na ekspertizi koja je uključivala sva dostupna znanja, pa tako i izvedbeno-tehnološki dio, a sticali su je izravnim učenjem, šegrtovanjem kod nekog majstora-mentora koji je također prvo bio nečiji šegrt... Takav ustroj stvari omogućavao je prirodni razvoj i postupno nadograđivanje znanja, tj. pomicanje vlastitih i strukovnih granica - i arhitekture i graditeljstva. Prijelaz iz neosviještenosti graditeljstva u osviještenost arhitekturu određuje stupanj samosvijesti, osobne i/ili kolektivne, koju pak uvjetuju brojni vanjski i unutarnji čimbenici, pri čemu je smjer kretanja moguć u oba smjera. Dakle, osviješteno „ja“ autorskog arhitektonskog napora i neosviješteno „mi“ narodnog ili komunalnog graditeljstva neraskidivo su vezani, naprosto zato što pripadaju istom egzistencijalnom, duhovnom i tehnološkom sustavu pa stoga, jer izrastaju jedno iz drugoga, dijele zajedničku sudbinu.

Povijesno, arhitekti su se rijetko i uglavnom fragmentarno bavili osmišljavanjem gradova; kad jesu, oni su uvijek „odozgo“ postavljali urbani nadsustav, bez obzira na to jesu li ga upisivali na postojeće strukture ili kretali *ab ovo*; sâmo građbeno tkivo gradova, pojedinačne anonimne građevine, uopće ih nije zanimalo. A zatim su u jednom trenutku gospoda arhitekti postali odgovorni za oblikovanje doslovno svega izgrađenog, naprosto zato što su se društvena kretanja razvila u tom smjeru a oni su bili bliski s krugovima sofisticiranih građana koji su imali politički legitimitet i/ili financijsku moć da ih za to ovlaste. Arhitektonska struka postala

je vladaricom baš svakog izgrađenog mjesta, barem u gradovima i barem u progresivnom (i donedavno bogatom) dijelu svijeta. Budući da su sudbinski vezani, uspon arhitekture značio je usporedan pad povijesno i tradicijski ukorijenjenih djelatnosti graditeljstva (koje gradi pojedinačna staništa) i gradogradnje (koja se, vođena strogim komunalnim zakonima, organski razvija). „Obično“ građenje koje se pokreće iznutra, iz samosvijesti koja uistinu jest neosviještena ali je intuitivno duboka jer se osniva na kontinuitetu i postupnom razvoju, prestalo je, barem unutar zapadnog kulturnog kruga, postojati – građenje bez arhitekata je doslovno postalo nezakonito. Što fini gospodin arhitekt, koji je dio društvene i/ili intelektualne elite, zna o duhovnoj, egzistencijalnoj pa čak i tehnološkoj realnosti društvenih krugova za koje sada treba djelovati a čiju svakodnevnicu ne poznaje, ni na doslovnoj razini dnevne rutine, ni na finijoj razini „rutine duše“?

Budući da među najvišima u političkoj, duhovnoj i gospodarskoj eliti nema pozitivnog vizionarskog duha pa čak ni iskrenog uvjerenja u ispravnost postojećeg usmjerenja, pokretačke društvene (gospodarske, svjetonazorske, arhitektonske...) sile su posve oslabile. Drugim riječima, paradigma se raspala na bezbroj frakcija od kojih niti jedna nema ni potrebni kredibilitet ni dostatnu snagu da stvori novu paradigmu. Što u takvoj nepovoljnoj situaciji rade današnji mnogobrojni arhitekti? Sukladno činjenici da profesionalni kredibilitet stiču fakultetskim obrazovanjem (a povijesni smisao arhitekture i društveni položaj arhitekata znamo) većina ih svoju profesionalnu ulogu vidi unutar domene estetike, tj. očituje naučeno usmjerenje. Sudeći prema tome, moglo bi se zaključiti da se ništa bitno nije promijenilo, no stvarnost nedvojbeno pokazuje suprotno, ponajprije zato što većina „djela“ koja se danas diče egidom arhi-

tekture ni približno ne doseže naslijeđenu istinsku estetsku razinu. Umjesto da nepovoljnu situaciju kritički ispituju i traže mogući izlaz iz nje, „autori“ čeprkaju po površini estetike i posve proizvoljno određuju što je „lijepo“ a što „ružno“, pri čemu se ponašaju uskogrudno i hirovito braneći svoj dio istine. Metaforički, moglo bi se reći da se današnji arhitekti „estetičari“ ponašaju poput pripadnika nogometnih navijačkih skupina kojima su bitnije boje njihovog kluba (tj. pripadnost estetskoj frakciji) od same igre (tj. šireg smisla arhitektonskog djelovanja).

Zbog svega navedenoga, primjeri koje donosim ili uopće nisu arhitektonska djela ili su to tek njihovi fragmenti - to su društveno aktivni individualni umjetnički iskazi svijesni bitnosti prostora (a to je domena kojom se arhitektura bavi) ili arhitektonska (autorska) mjesta koja su zaživjela upravo zato što su dostatno samozatajna da se doimaju anonimima, što pak omogućuje da budu bilo čija. Moguće je to jer su ta djela oslobođena (barem fragmentarno, uglavnom na mjestima spoja privatne i javne domene) estetskog i programskog balasta; drugim riječima, to je moguće naprosto zato što su njihovi autori uspjeli zatomići suvišak svoje oblikovateljske strasti i/ili sklonosti davanju „recepture“ korisnicima. Patronizirajući stav arhitekture (pogotovo onaj koji se osniva prvenstveno, ili jedino, na estetskoj ekspertizi) više nije moguć, jer nije učinkovit. Ovi nearhitektonski i/ili „postarhitektonski“ primjeri bitni su zbog životnosti koju pokazuju a koja danas rijetko krase čak i najbolja arhitektonska djela. Da bi neuvjetovani, tj. neočekivani, akteri prepoznali prostorne mogućnosti bilo kojeg mjesta arhitekti moraju, barem intuitivno, osvijesiti svoj potencijal društvenih katalizatora, tj. biti stvaratelji sposobni oprostoriti ljudski život i u oblicima koje sami još ne mogu zamisliti.

PRIMJER 4

Kata Mijatović: *Spavanje između neba i zemlje*;
foto: Zoran Pavelić

Za interakciju je, za početak, potrebno mjesto koje će netko moći prisvojiti; Ako je to izgrađeno mjesto, onda tu počinje arhitektura, za svakog građanina. Netko će ga očajnički trebat da prespava, drugi da ima gdje praktirati svoju strast. Ponekad se na poetičan način, duboko intuitivno, prepoznaju dvoje umjetnika (kao što su se prepoznali Ivan Kožarić i Kata Mijatović), a ponekad se prepozna prikladan prostorni fragment. Isti taj prostorni fragment koji je prihvatio jednog može prihvatiti i dvoje, ili mnoštvo pa opet dolazi do prepoznavanja (nema veze što je ono neosobno) autora prostornog fragmenta i prisvojitelja. Tek kad arhitektura prihvati rizik neizvjesnosti moguće interakcije, tj. vlastite interpretacije, ona postaje istinski društveno samosvijesna, tj. relevantna.

PRIMJER 5

Iva Letilović i Morana Vlahović:
POS, Krapinske toplice, foto: Miljenko Bernfest

Ponekad, osim što autorski rješavaju neposredan zadani problem, arhitekti dodaju (onoliko koliko im prilike omogućavaju i koliko su socijalno empatični ili svijesni) mali prostorni bonus. Prema mome mišljenju to je realna mogućnost izravnog društvenog djelovanja za većinu današnjih arhitekata. Da bi to mogli, oni moraju (poput lukavoga dijeteta) ušćariti priliku za to kod investitora, koji svi (bez obzira na to jesu li privatni ili javni) prvenstveno zastupaju svoje interese pa ljubomorno čuvaju sve dijelove naručenoga prostornog sklopa za sebe jer brane svoj novac. Jedino se tako mogu stvoriti prostorni fragmenti (ili cijeli sustavi) koji su svakom hipotetskom, tj. nepoznatom, korisniku neočekivani bonus - ne samo za osobnu uporabu, nego također kao mjesto na kome će moći doći do osnovne ljudske interakcije. A, kad se to dogodi, arhitektura ponovno stiče društvenu relevantnost, a ne samo estetski kredibilitet.

*Als das Kind Kind war,
wußte es nicht, daß es Kind war,
alles war ihm beseelt,
und alle Seelen waren eins.*

Peter Handke,
Lied Vom Kindsein (Pjesma djetinjstva),
2. strofa.

*Tekst je izvorno objavljen u časopisu Oris
br. 74, XIV-2012.*

